

Filozofická fakulta Pardubice

Ústav historických věd

Dějiny památkové péče na Svitavsku od roku 1950  
po současnost

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Vladimír Hrubý

Autor práce:

Bc. Martina Malinská

Pardubice 2018

## Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Horce, dne 24. 11. 2018.

Martina Malinská

Poděkování: Za pomoc při práci na mé diplomové práci bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Vladimíru Hrubému. Díky němu jsem mohla svou práci úspěšně zpracovat. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mně umožnili nahlédnout k materiálům potřebným k vypracování diplomové práce.

## **Abstrakt**

Ve své diplomové práci se věnuji Dějinám památkové péče na Svitavsku. Práce je rozdělena do dvou částí, Umělecko – historického vývoje a Památkové péče na Svitavsku, od roku 1950, až do současnosti. Tato část vychází z mého bádání v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti v Pardubicích. Pozornost je dále věnována i historickému vývoji okresu Svitavy.

## **Abstract**

In my diploma thesis, i deal with the history of monument care in Svitavy. The thesis is divided into two parts, artistic – historical development and monument care in Svitavy, from 1950, until present. Monument care in Svitavy is based on my research at the National Monument Institute in Pardubice. Attention is also paid to the historical development of the district of Svitavy.

## **Klíčová slova**

Památka, památková péče, historický vývoj, umělecko – historický vývoj, charakteristika okresu Svitavy.

## **Key words**

Monument, historic preservation, historical development, artistic – historical development, characteristic of Svitavy region.



<b>1</b>	<b>Úvod .....</b>	<b>1</b>
1.1.	Pramenná základna.....	4
<b>2</b>	<b>Charakteristika okresu Svitavy .....</b>	<b>5</b>
<b>3</b>	<b>Historický vývoj území .....</b>	<b>7</b>
<b>4</b>	<b>Umělecko – historický vývoj .....</b>	<b>18</b>
4.1.	Románský sloh .....	18
4.2.	Gotika .....	19
4.3.	Renesance .....	22
4.4.	Baroko .....	24
4.5.	19. století .....	28
4.6.	20. a 21. století .....	31
<b>5</b>	<b>Přehled památkové péče – organizace, struktura .....</b>	<b>35</b>
<b>6</b>	<b>Dějiny památkové péče na Svitavsku, od roku 1950 po současnost .....</b>	<b>42</b>
6.1.	(1945) 1950 – 1958 (1960).....	43
6.2.	1960 – 1987 .....	47
6.3.	1988 – současnost.....	59
<b>7</b>	<b>Katalog .....</b>	<b>69</b>
7.1.	Litomyšl.....	69
7.1.1.	Zámek Litomyšl .....	69
7.1.2.	Dům čp. 110 (U Rytířů).....	72
7.1.3.	Kostel Nalezení svatého Kříže .....	77
7.1.4.	Piaristická kolej .....	77
7.1.5.	Kostel Povýšení svatého Kříže .....	78
7.1.6.	Portmoneum – Museum Josefa Váchala .....	79
7.2.	Moravská Třebová.....	80
7.2.1.	Sousoší Kalvárie na Křížovém vrchu (stěna se sochařskou výzdobou) .....	80
7.2.2.	Mariánský sloup na náměstí .....	81
7.3.	Polička.....	82
7.3.1.	Domy .....	82
7.3.2.	Kostel svatého Michala .....	82
7.3.3.	Kostel svatého Jakuba .....	83
7.3.4.	Hradby .....	84
7.3.5.	Opravy sloupů a sousoší .....	89
7.3.6.	Morový sloup na Palackého náměstí .....	89
7.3.7.	Kašna se sochou svatého Jiří .....	91
7.3.8.	Kašna se sochou svatého Michaela Archanděla .....	92
7.3.9.	Socha svatého Jana Nepomuckého.....	92
7.3.10.	Pomník Svatopluka Čecha.....	93
7.4.	Svitavy.....	93

7.4.1.	Domy .....	93
7.4.2.	Sousoší Nejsvětější Trojice .....	94
7.4.3.	Socha Blahoslaveného Jana Sarkandra.....	95
7.4.4.	Kašna se sochou svatého Floriána .....	95
7.4.6.	Památník svatého Floriána .....	96
<b>Závěr</b> .....	<b>97</b>	
<b>Seznam pramenů</b> .....	<b>106</b>	
<b>Orální prameny</b> .....	<b>108</b>	
<b>Internetové zdroje</b> .....	<b>110</b>	
<b>Seznam zkratk</b> .....	<b>113</b>	
<b>Seznam příloh</b> .....	<b>114</b>	
<b>Seznam obrázků</b> .....	<b>115</b>	
<b>Přílohy</b> .....	<b>117</b>	
<b>Resumé</b> .....	<b>155</b>	

# 1 Úvod

Ve své diplomové práci se věnuji *Dějínám památkové péče na Svitavsku, od roku 1950, až po současnost*, se zaměřením na města Litomyšl, Svitavy, Poličku a Moravskou Třebovou. Téma jsem si zvolila z důvodu, že se jedná o okres s významnou koncentrací památek a je specifický tím, že se nachází na hranici území mezi Čechami a Moravou. Práce je rozdělena na několik částí. V práci jsem se soustředila v první části na *Uměleckohistorický vývoj*, který je východiskem k další kapitole o památkové péči. Tato část je věnována významným městům v okrese Svitavy a to především Litomyšli, Poličce, Svitavám a Moravské Třebové. Sledovány jsou jak hrady a zámky, tak kostely. Kapitola je zaměřena na období od románského slohu, přes gotiku, až po současnost.

Při sepsání *Uměleckohistorického vývoje* jsem se soustředila především na publikace, týkající se především hradů, zámků, kostelů, kaplí a klášterů. Zmíním alespoň některé z nich, např. Dobroslav Líbal – *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*, který mi byl cennou studnicí informací, týkající se popisu kostelů, klášterů a kaplí. Informace, týkající se jednotlivých hradů a zámků, jsou dohledatelné především v knize od Miroslava Plačka s názvem *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, dále např. v publikaci od Petra Davida a Soukupa Vladimíra – *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Dále jsem čerpala informace, pro sepsání této kapitoly, např. v *Uměleckých památkách Čech* z roku 1957. K opravě sloupů a sousoší jsem použila publikaci od Vratislava Nejedlého a Pavla Zahradníka – *Mariánské, trojiční a další světské sloupy v Pardubickém kraji*. Nezbytné pro sepsání této kapitoly bylo využít i poznatky z Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Pardubicích. O konkrétních stavebně historických průzkumech, které jsem využila pro sepsání této části, se zmíním v pramenné základně.

Další část s názvem *Památková péče na Svitavsku, od roku 1950 po současnost*, je zaměřena na důležité přestavby a opravy z hlediska památkové péče v uvedeném okrese. Kapitola mapuje význam jednotlivých přestaveb památek, které byly zapsány do státního seznamu, zmíněny jsou i početné rekonstrukce na zámku v Litomyšli, dále pak opravy kostelů, sloupů a sousoší. Tato kapitola je rozčleněna na jednotlivé časové etapy, které byly pro okres Svitavy z památkového hlediska stěžejní. Data jsou zde uspořádána do jednotlivých časových úseků, a to od roku 1950 – 1958 (1960), 1960 – 1987 a 1988 až po současnost. V prvním časovém bloku, od roku 1950 – 1958 (1960), je např. zmíněna rekonstrukce omítek na jižní fasádě zámku v Litomyšli, vytvoření asanačního plánu pro Poličku, v roce 1955, Lubomírem Remlem, zmíněna je i úprava hradeb v Poličce a renovace jednotlivých domů

v okrese Svitavy a zákon č. 22/1958 Sb., *o kulturních památkách*. Časový úsek 1960 – 1987 se týká především oprav domu U Rytířů v Litomyšli, na kterých se podílel i Olbram Zoubek. Zmíněno je i vyhlášení městské památkové rezervace v Litomyšli. V tomto období probíhala také předlažba náměstí v Poličce, řešily se opět úpravy hradeb v Poličce a jejich zajištění. Uvedeno je i restování morového sloupu v Poličce a nejkompexnější zásah na fasádách litomyšlského zámku.

Řešeny byly i jednotlivé přestavby na domech v Litomyšli, Poličce, Moravská Třebová a ve Svitavách. Zmíněn je i zákon č. 20/1987 Sb., *o státní památkové péči*. V letech 1988, v podstatě až do dnešní doby, probíhalo nejvíce restaurátorských prací a uskutečněných realizací, na významných památkách, v okrese Svitavy. Zmíním alespoň některé z nich. Probíhaly např. sanační zásahy na havarijních úsecích na hradbách v Poličce, restaurovány byly plastiky ve Svitavách, antická božstva v zahradě státního zámku v Litomyšli, restaurováním prošly i kašny se sochami svatého Jiří a svatého Michala v Poličce, dále sloupy v Poličce a Moravské Třebové, sanací prošel kostel svatého Michala v Poličce, realizován byl i projekt zámeckého pivovaru v Litomyšli, na kterém se podílel ateliér Josefa Pleskota, atd. Tato část byla sepsána především díky poznatkům, které jsem získala na Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti v Pardubicích, které jsou uvedeny v pramenné základně, dále na základě knihy, např. od Karla Kuči, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, která má několik svazků, dále z *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV. a Památkové ochrany a regenerace historických měst v České republice*, od Karla Kibice a Aleše Vošáhlíka.

Na regionální úrovni postrádáme nejen na Svitavsku, ale i v mnohých jiných regionech publikace, které by se danou problematikou zabývaly. Při zpracování diplomové práce jsem zjistila, že existuje velké množství literatury, která se věnuje především městu Polička. Např. publikace od Davida Junka a Konečného Stanislava, s názvem *Dějiny města Poličky*, dále kniha od Jindřicha Růžičky a Josefa Krušiny, *Dějiny města Poličky*, která byla vydána již v roce 1968. K publikacím, které se věnují městu Litomyšl, patří, např. *Zámecké návrší* od Jiřího Kroupy, jedná se o novou publikaci vydanou v roce 2017. Dále pak kniha od Květy Reichertové, s názvem *Litomyšl*. Jedná se o knihu, která byla vydána již v roce 1934, přesto si myslím, že je velkým a přínosným zdrojem informací i v současné době. O městu Svitavy se dozvídáme, díky publikacím historika Radoslava Fikejze. Radoslav Fikejz publikoval dvě knihy, které se věnují Svitavám. Jedná se o knihu s příznačným názvem *Svitavy* a druhou sepsal ve spolupráci s kolegou Vladimírem Velešíkem – *Kronika města Svitavy*.

Nejméně literatury je věnováno z mého pohledu Moravské Třebové. Zmíním např. knihu od Rudolfa Hikla – *Moravská Třebová v dějinách*, dále *Historický místopis, Moravskotřebovsko, Moravská Třebová*, Kolektiv autorů.

K sepsání historického vývoje jsem čerpala z publikace od Ondřeje Felcmana a Františka Musila, *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526)*, kde je velká pozornost věnována především utváření přemyslovského státu, vývoji středověkého osídlení a úloze východních Čech, v době husitské revoluce.

Dále bylo nutno nastínit přehled a vývoj památkové péče, její organizaci a strukturu, od roku 1850, po současnost. Zmíním se o krocích, které vedly ke zřízení orgánu památkové péče, o ochraně památek, o pomocných orgánech a ústavech státních památkových úřadů, dále je zmíněna památková péče po roce 1945, stěžejní památkové zákony a jejich případné novelizace. Pro sepsání této části jsem využila publikaci od Uhlíkové Kristiny s názvem *Národní kulturní komise 1947 – 1951*, poté knihu od Kolektivu autorů – *K vývoji památkové péče na území Československa*, dále sborník, *Péče o architektonické dědictví, I. díl*, následně knihu *Památková péče na Moravě* a publikaci od Iva Hlobila – *Na základech konzervativní teorie české památkové péče* a nakonec *Úvod do památkové péče* od Martina Horáčka. Využila jsem i internetové zdroje, týkající se jednotlivých zákonů.

Další částí práce je Katalog, který má čtenáři přehlednou chronologickou formou, přiblížit restaurátorské opravy a zásahy, které se na jednotlivých památkách odehrály. Uveden je zámek v Litomyšli a nejdůležitější financování jeho oprav a zásahů, které probíhaly od roku 1998 – 2002 a na financování se podílely Národní památkový ústav a Městský úřad v Litomyšli. Zmíněna je i rekonstrukce Klášterních zahrad a zámeckého pivovaru, dále je uveden významný renesanční dům v Litomyšli čp. 110 (U Rytířů), atd. V Moravské Třebové jsou zmíněny restaurátorské práce, které se uskutečnily, např. na sousoší Kalvárie na Křížovém vrchu, od roku 1986 až po rok 2002, morové sloupy, atd. Zmíněny jsou i hradby v Poličce, o kterých se jednalo už od roku 1955, v podstatě až do roku 1993.

U Svitav jsou uvedeny významné domy, nacházející se na náměstí, které jsou zapsány do státního seznamu a restaurování kašen a památníků. Badatelům, kteří se zajímají o památky, nacházející se v okrese Svitavy, by měl katalog pomoci usnadnit hledání a zpřehlednit průběh jednotlivých restaurátorských zásahů, které se na konkrétních památkách uskutečnily, aniž by musel navštívit Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích a dohledávat v šanonech údaje k objektům a následně si poznatky o stavbách skládat dohromady. K sepsání této části jsem čerpala především z informací, které jsem získala na Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti v Pardubicích.

Cílem práce je tedy památková péče na Svitavsku, se zachycením nejdůležitějších oprav a rekonstrukcí památek, které se v tomto okrese uskutečnily.

## **1.1. Pramenná základna**

Při zpracování diplomové jsem využila i několik pramenů. V Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti v Pardubicích, se nachází řada fondů, které jsou věnovány městům, o kterých se zmiňuji v diplomové práci – Litomyšli, Poličce, Moravské Třebové a Svitavám. K Litomyšli jsou zde uloženy šanony, týkající se zámku, stejně tak se můžeme nahlédnout do i šanonů, věnovaných zámku v Moravské Třebové. Dále máme k dispozici stavební rozbor historických jader měst, a to především Litomyšle a Moravské Třebové, ve kterých je řada informací, týkajících se sanací, přístaveb a rekonstrukcí jednotlivých objektů. V roce 2006 byl zpracován několika autory, Zuzanou Křenkovou a Janem Štětinou, stavebně historický průzkum jednoho nejstaršího a nejhodnotnějšího domu na náměstí v Litomyšli, domu U Rytířů.

Pro okres Svitavy se uchovaly i restaurátorské zprávy o církevních objektech a restaurátorských zásazích, které se uskutečnily – např. restaurování maleb na předprsni kruchtý kostela Povýšení svatého Kříže v Litomyšli, atd. Restaurátorské dokumenty nás informují o provedených průzkumech, jejich hodnocení, průběhu restaurování a doporučují jejich další ochranu po restaurování. Údaje, týkající se sloupů, sousoší a plastik, které prošly v určitých letech restaurátorským zásahem, jsou uloženy v šanonech, které jsou pojmenovány obecně, jako města, ve kterých se nachází. Nejvíce informací, které jsou dohledatelné, se týkají především kostela svatého Michala v Poličce, o který byl zájem především po 90. letech. Jako první vyšla restaurátorská zpráva v roce 1997, zabývající se průzkumem barevnosti fasád. V roce 2014, provedl stavebně historický průzkum kostela svatého Michala, PhDr. Pavel Borský, CSc., ale vznikla i dokumentace, týkající se datování jeho historických stavebních konstrukcí, od Ing. Jiřího Bláhy, Ph.D.

## 2 Charakteristika okresu Svitavy

Okres Svitavy vznikl jako správní celek v dnešní podobě v roce 1960 sloučením čtyř bývalých okresů: Litomyšl, Polička, Svitavy, Moravská Třebová. Tvoří jihovýchodní výběžek Pardubického kraje, západní polovina okresu leží v Čechách a východní polovina na historickém území Moravy. Svoji rozlohou – 1379 km<sup>2</sup> je největším okresem v kraji. Hustota zalidnění se pohybuje okolo 76 obyvatel na km<sup>2</sup> a je v kraji nejnižší. Je vnitrozemským okresem, na východě sousedí s Olomouckým krajem, na západě a severu hraničí s okresy Pardubického kraje (Ústí nad Orlicí a Chrudim), na jihu s Jihomoravským krajem a s krajem Vysočina. Území okresu leží v nadmořské výšce od 270 metrů (je to místo, na kterém opouští řeka Loučná území okresu) po 778 metrů (katastr obce Pustá Rybná)<sup>1</sup>. Převážná část je tvořena Svitavskou pahorkatinou, která vyplňuje téměř celou jihovýchodní část Východočeského kraje.

Spolu se Zábřežskou vrchovinou na hranicích kraje bývá tento horopisný, jinak velmi různorodý celek nazýván Českomoravským mezihořím. Jedná se o pestrou oblast zvlněných plošin, úvalů a údolí, výrazných svahů, i sesuvných území. Celkově se jeví jako pahorkatina, ale skládá se z dílčích jednotek různé horopisné povahy. K nejméně úrodným městům v tomto okrese patřila od pradávna Polička. Vyznačovala se především nepříznivými podmínkami pro život. Podmínky se týkaly nejen počasí, (jara se opožďovala o tři týdny oproti sousední Litomyšli a zimy přicházely o tři týdny dříve) ale i kamenitými lány, které zdržovaly lovce předhistorického období od trvalého usídlení.<sup>2</sup>

Z hlediska ochrany přírody je území poměrně chudé, jsou na něm pouze čtyři přírodní rezervace.<sup>3</sup> Na jihovýchod zasahuje Hornosvratecká vrchovina – Žďárské vrchy. Východní část tohoto okresu je tvořena Moravskotřebovskou pahorkatinou a na jihovýchodě je Malá Haná (součást Boskovické brázdy). Klimatické poměry jsou v jednotlivých částech okresu různé.

V roce 2016 měl okres Svitavy 104 166 obyvatel (pětina z celkového počtu obyvatel kraje), polovina obyvatel žije ve městech. Po předchozím růstu počtu obyvatel nastal roku 2011 obrat a obyvatel ubývá, jak převahou počtu zemřelých nad narozenými, tak i záporného migračního salda. K významným stavebním akcím patřila v roce 2000 stavba železničního

---

<sup>1</sup> Charakteristika okresu Svitavy. Český statistický úřad[online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2018-06-24]. URL: [https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika\\_okresu\\_svitavy](https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika_okresu_svitavy)

<sup>2</sup> JUNEK, David – KONEČNÝ, Stanislav. *Dějiny města Poličky*. Polička, 2015, s. 11. ISBN 978 – 80 – 257 - 1457 - 7.

<sup>3</sup> MUCHKA, Ivan. *Východní Čechy*. Praha, 1990, s. 257. ISBN 80 – 7038 – 038 - 1.

koridoru, ze silničních staveb lze uvést obchvaty Opatova a Janova. V posledních letech byla zrekonstruována řada sportovních areálů v Moravské Třebové a Svitavách, dále pak nový krytý plavecký bazén v Litomyšli. Ve městech přispěly k zlepšení životního prostředí úpravy center a regenerace zahrad a parků. Odborníci ocenili především obnovu Klášterních zahrad a celého Zámeckého návrší v Litomyšli, dále pak rekonstrukci náměstí Míru ve Svitavách. Po rekonstrukci náměstí v Moravské Třebové, které je městskou památkovou rezervací, byla v roce 1970 nejzápadnější část okresu začleněna do Chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy. Na území celého okresu byly v zájmu rozvoje cestovního ruchu, budovány cyklostezky.

K turisticky atraktivním místům v okrese patří hrad Svojanov, dále dochované středověké opevnění města Polička, která bývala v minulosti věnným městem českých královen a v 18. století patřila k nejbohatším městům východních Čech. Náměstí dominuje jeden z nejkrásnějších mariánských sloupů v Čechách a barokní radnice s expozicemi městské galerie. Výrazným architektonickým prvem je kostel svatého Jakuba, v jehož věži se narodil a část dětství prožil hudební skladatel Bohuslav Martinů.

V roce 2010 byl tento kostel s rodnou světničkou Bohuslava Martinů prohlášen za národní kulturní památku. Světnice ve věži je zpřístupněna veřejnosti. V Centru Bohuslava Martinů v Poličce jsou otevřeny zábavné expozice věnované hudbě, historii, sklářství, životu a dílu Bohuslava Martinů.<sup>4</sup> K rozvoji turistiky v oblasti Toulouvcových maštalí na pomezí chrudimského a svitavského okresu přispělo vybudování několika nových rozhleden. Vyhlídková věž s příznačným názvem „*Dobře utajená rozhledna Járy Cimrmana*“, byla postavena v roce 2005 v Březové nad Svitavou. S historií těžby uhlí a žáruvzdorných jíílů na Moravskotřebovsku se mohou seznámit zájemci na Hřebečských důlních stezkách a v Mladějovském průmyslovém muzeu, kde si mohou vychutnat jízdu po úzkorozchodné Mladějovské průmyslové dráze.<sup>5</sup>

---

<sup>4</sup> Město Polička. *Polička - oficiální stránky města* [online]. [cit. 2018-6-22]. URL: <http://www.policka.org/>

<sup>5</sup> Charakteristika okresu Svitavy. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2018-06-24]. URL: [https://www.czso.cz/csu/x/charakteristika\\_okresu\\_svitavy](https://www.czso.cz/csu/x/charakteristika_okresu_svitavy)



### 3 Historický vývoj území

V této části je pozornost zaměřena především na historický vývoj měst v okrese Svitavy. K nejdůležitějším městům v okrese patří Litomyšl, Polička, Moravská Třebová a Svitavy.

Historie města Litomyšl se dá vysledovat až do roku 981, kdy kronikář Kosmas v souvislosti s úmrtím knížete Slavníka uvádí, že se na tomto území nacházelo ochranné hradiště slavníkovského knížectví, ležící na obchodní stezce, které střežilo pohraniční zalesněné území proti Moravě.<sup>6</sup> Hradiště bylo založeno na návrší nad pravým břehem řeky Loučné. Na dvou stranách chránily hradiště svahy k řece, na dalších dvou byl příkop k dnešní Záhradi a děkanskému kostelu. Byl to hrad panovníkův, zpočátku spravovaný Slavníkovci a od roku 996 Přemyslovci.<sup>7</sup>

Kronikář Kosmas a litomyšlské písemnosti se zmiňují o trstenické stezce,<sup>8</sup> která procházela východními Čechami. Trstenická stezka vycházela z Prahy, přecházela přes Čáslav, Chrudim a Moravu a odtud do Polska a Uher. Ve východních Čechách při určení její trasy hrála významnou roli řeka Loučná, nazývaná Trstenice. Podle této řeky dostala stezka od historiků v 19. století i název.<sup>9</sup> Trasa trstenické stezky podél Loučné a Svitavy se využívala až do 13. století, když došlo k její změně v souvislosti se založením Poličky. Nelze vyloučit, že ve středověku existoval průchod na Moravu i podél této řeky a územím Poličky<sup>10</sup>. Význam území centra města Litomyšl nastal až na konci 11. století, kdy vznikla z iniciativy Břetislava II. církevní instituce, velkofarní kostel pro vznikající vratislavskou kastelánii. Předpokládaný kostel byl vybudován na návrší nad břehem Loučné nad trstenickou stezkou, a potom kolem něj začalo vznikat další osídlení.<sup>11</sup>

Na základě údajů litomyšlské písemnosti můžeme rekonstruovat obraz osídlení kraje na Loučné v druhé polovině 12. století. V povodí Loučné existovala ve druhé polovině 12. století ve Svitavské pahorkatině od Hrušové na Loučné až k Dolnímu Újezdu poměrně hustá sídlištní síť. Tato oblast byla osídlena ve 12. století. První města se zde objevují až ve 13.

---

<sup>6</sup> FELCMAN, Ondřej – MUSIL, František. *Dějiny východních Čech (v pravěku a středověku do roku 1526)*. Praha, 2012, s. 149. ISBN 978 – 80 – 742 – 2003 - 6.

<sup>7</sup> REICHERTOVÁ, Květa. Litomyšl. Praha, 1977, s. 9. ISBN 01 – 511 - 77.

<sup>8</sup> FELCMAN, Ondřej – MUSIL, František. *Dějiny východních Čech (v pravěku a středověku do roku 1526)*. Praha, 2012, s. 168. ISBN 987 – 80 – 742 – 2003 – 6.

<sup>9</sup> Tamtéž, s. 166.

<sup>10</sup> FELCMAN, Ondřej - MUSIL, František. *Dějiny východních Čech (od pravěku do roku 1526)*. Praha, 2012, s. 169.

<sup>11</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, 1997, s. 345. ISBN 80 – 85983 – 17 - 6.

století. Proces osídlení poličského prostoru začíná v průběhu 12. a 13. století, především po roce 1145, kdy do nedaleké Litomyšle přicházejí premonstráti.<sup>12</sup> Příslušníky řádu uvedl do Litomyšle olomoucký biskup Jindřich Zdík.<sup>13</sup> Premonstráti se usadili přímo na hradní vyvýšenině, kterou Jindřich Zdík pojmenoval jako Olivetskou horu.<sup>14</sup> Řád od počátku proslul svou kolonizační činností. Klášter, stojící na nynějším zámeckém návrší, získal v průběhu 2. poloviny 12. století pozemky v širokém okolí. Premonstrátská kanonie v Litomyšli vlastnila v roce 1167 majetky, které získal dříve litomyšlský kostel od knížete Břetislava II. Jednalo se o majetky v Doubravici, v Hradišti, Řestokách, Nedošíně a Vidlaté Seči. Od knížete Soběslava získal dnes zaniklou ves Křekovice na Litomyšlsku.<sup>15</sup>

Vladislav I. obdaroval kanonii řadou pozemků v Litomyšli. Premonstráti tím dostali volnou ruku ke kolonizaci území, které později do velké míry tvořilo bývalý okres Litomyšl. Do sféry jejich zájmu patřilo i území sahající na severu až k pozdější České Třebové, na jihu k Poličce a na východě ke Svitavám. V polovině 13. století se kolonizační aktivity litomyšlského kláštera začaly střetávat na Svitavsku s podobnou činností olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburka.<sup>16</sup> Do roku 1256 je datována listina tohoto biskupa, označována nepřesně jako zakládací listina města. Řešila územní spory mezi olomouckým biskupstvím a litomyšlským klášterem premonstrátů, který si činil na zdejší kraj nároky. Jejím textem byla také vymezena česko-moravská hranice, která kopírovala probíhající čáru rozvodí. Litomyšlský klášter tehdy získal vedle pozemkového majetku patronátní právo, které se vztahovalo ke svitavskému farnímu kostelu i k dalším svatostánkům v jeho okruhu. Již v roce 1245 požádal litomyšlský klášter Václava I. o potvrzení privilegia Vladislava I., datovaného do roku 1167. Dnes víme, že listina je padělaná. Vznikla v klášterním skriptoriu kolem roku 1200 a k jejímu zpečetění došlo až někdy v letech 1228 – 1245.

K založení Poličky došlo v rámci zakladatelského díla Přemysla Otakara II., v jehož průběhu v Čechách vznikla i města Kolín, Kouřim, Čáslav, Chrudim, Vysoké Mýto, Jaroměř, Nymburk a Dvůr Králové.<sup>17</sup>

---

<sup>12</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, 1997, s. 345. ISBN 80 – 85983 – 17 - 6.

<sup>13</sup> NEJEDLÝ, Zdeněk. *Litomyšl*. Litomyšl, 1977, s. 10.

<sup>14</sup> ŠIMEK, Tomáš – FIALA, Zdeněk – HOSÁK, Ladislav et al. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1989, s. 279.

<sup>15</sup> FELCMAN, Ondřej – MUSIL, František. *Dějiny východních Čech (v pravěku a středověku do roku 1526)*. Praha, 2012, s. 190. ISBN 987 – 80 – 742 – 2003 – 6.

<sup>16</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 19. ISBN 80 – 239 – 7488 - 2.

<sup>17</sup> RŮŽIČKA, Jindřich – KRUŠINA, Josef. *Dějiny města Poličky*. Hradec Králové, 1969, s. 18. ISBN 978 – 808 – 6533 - 087.

Ve stejné době, kdy byla založena Polička a okolní vesnice, probíhala organizovaná kolonizace území od Poličky na rozvodí řek Svatka a Svitavy. Tato kolonizační akce pravděpodobně souvisela se založením Poličky a okolních vesnic. Na pomezí svitavské pahorkatiny a Hornosvratecké vrchoviny se stal centrem kolonizace hrad Svojanov, doložený v roce 1287. Je možné, že první kroky v osídlování této oblasti vykonali královští služebníci Jimram a Heřman. Ti jsou zmíněni již v roce 1269 v souvislosti s narušením držby litomyšlské premonstrátské kanonie. Nelze ani vyloučit, že starší kolonizační vlna byla vedena z Moravy. Vazbě s Moravou nasvědčují hydrologické poměry. Osou okolí Svojanova je řeka Křetínka, přítok moravské Svitavy. Pavel Bolina se pokoušel nejnověji vystoupit s názorem o moravském původu Svojanova. Pokusil se ztotožnit hrad Svojanov s lokalitou Suzinov, kde byl kastelánem v roce 1250 Kuna, syn Gerarda ze Zbraslavi a předek pánů z Kunštátu. Lokalita Suzinov měla být v té době centrem úsobrněnské provincie. Když přijmeme tuto hypotézu, tak počátky kolonizace Svojanovska a vznik hradu Svojanov je nutné přesunout do doby krále Václava I., před rok 1250.

Později, za krále Přemysla II., by došlo k přesunu Svojanovska do Čech a další kolonizace za účasti německých kolonistů, se kterou by souvisela přestavba starších vesnic a vznik nových sídlišť s německými názvy, například Sosau (také Dittersbach). Sídliště se postupně ale počestila, což dokládá užívání jejich českých názvů (například Jedlová, Stašov).<sup>18</sup> Teprve vytyčení hranic kolonizovaného území na Svojanovsku i s možnými územními přesuny mezi Čechami a Moravou vedlo k přesnému vymezení česko – moravské hranice na tomto území.<sup>19</sup>

Na východní části Svitavska byla v rámci osídlení zakládána další města, např. Jevíčko. První pravá listina, která se týkala města Jevíčka, byla vydána roku 1258. Král Přemysl Otakar II. Propůjčil listinou městu Jevíčku práva královského města. Z listiny se dozvíme, že město Jevíčko bylo založeno zřejmě králem Přemyslem Otakarem I., který vládl v letech 1197 až 1230.<sup>20</sup>

Vývoj Moravské Třebové se ubíral vlastní cestou. Vznikla pravděpodobně kolem roku 1260. Třebovsko měl v letech 1248 až 1279 v držení Boreš z Rýzmburka, který získal třebovský újezd výsluhou od krále Václava I.<sup>21</sup>

Německé osídlení se vytvořilo především ve 2. polovině 13. století, ovlivňovalo nejen okolí Poličky, ale život celé české země až do poloviny 20. století. Okolo poloviny 13. století

---

<sup>18</sup> RŮŽIČKA, Jindřich – KRUŠINA, Josef. Hradec Králové, 1969, s. 322. ISBN 978 – 808 – 6533 – 087.

<sup>19</sup> Tamtéž, s. 323.

<sup>20</sup> MACKERLE, Jaroslav. *Letopis města Jevíčka*. Jevíčko, 2008, s. 27. ISBN 978 – 80 – 254 - 1124 - 7.

<sup>21</sup> NEKUNDA, Vladimír ed. *Moravskotřebovsko, Svitavsko*. Brno, 2002, s. 537. ISBN 80 – 727 – 5026 - 7.

přicházel k osídlení v úvahu pouze příhraniční pás území. Tím v pohraničí českého státu vznikl souvislý pruh území, který byl osídlený německým obyvatelstvem. V důsledku toho se v těsném sousedství Poličky postupně zformulovalo Hřebečsko (Schonhengst) s městy Svitavy, Moravská Třebová a Lanškroun, nazývané pro svou izolovanost a odlišné jazykové dialekty Hřebečský jazykový ostrov (Schonhengster Sprachinsel).<sup>22</sup>

V roce 1344 prosadili Jan Lucemburský a jeho syn Karel založení druhého českého biskupství v Litomyšli<sup>23</sup>, které dostalo jako svou základnu majetek premonstrátů. Litomyšl se tím, tak stala ve 14. století významným centrem duchovního života. Bylo zde významné biskupství s katedrálním chrámem a v jeho blízkosti dva nově založené kláštery.<sup>24</sup>

V období husitství se území východních Čech stalo jeho baštou. Vše začalo v roce 1421, kdy se pražané spolu s Janem Žižkou rozhodli vypravit do východních Čech, aby je i Moravu vymanili z moci Zikmunda Lucemburského. Vojska pražanů vedl kněz Jan Želivský společně s Hynkem Krušinou z Lichtenburka.<sup>25</sup> Koncem dubna 1421 vojsko překročilo Železné hory. Od Chrudimi pokračovali pražané k Vysokému Mýtu a 28. dubna ho obsadili. Poté pokračovali k Litomyšli, kterou obsadili bez boje 2. května. Žižka mezitím táhl k Poličce z toho důvodu, že záměrem husitských vojsk bylo vtrhnout na Moravu ze dvou stran. Proto začala některá pohraniční města s husity vyjednávat, aby byl útok na Moravu odvrácen.<sup>26</sup>

Současně se do Svitav uchýlili kanovníci ze zničené biskupské kapituly v Litomyšli.<sup>27</sup> Podle historika M. Skřivánka se usídlili při kostele svatého Jiljí.<sup>28</sup> Odtud se pokoušeli spravovat litomyšlské biskupství.<sup>29</sup> Počátkem května 1421 se pražané a táborité přemístili na moravské pomezí, kde se jim vzdaly Svitavy, patřící biskupovi. Bylo obsazeno město Jevíčko a zvláště Hrádek i Jevíčka.<sup>30</sup>

Vznik hradu Cimburk v tomto období souvisel s aktivitami šlechty, která si nechávala stavět svá sídla. Zříceniny hradu se dochovaly na kopci nad Městečkem Trnávku. Hrad měl strategickou polohu na křižovatce cest od Jevíčka, dále na Moravskou Třebovou, a od Loštic

---

<sup>22</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 22. ISBN 80 – 239 – 7488 – 2.

<sup>23</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, 1997, s. 345. ISBN 80 – 85983 – 17 - 6.

<sup>24</sup> KROUPA, Jiří. *Zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 11. ISBN 01 – 511 - 77.

<sup>25</sup> REICHERTOVÁ, Květa. Litomyšl. Praha, 1977, s. 20. ISBN 01 – 511 - 77.

<sup>26</sup> FELCMAN, Ondřej – MUSIL, František. *Dějiny východních Čech (v pravěku a středověku do roku 1526)*. Praha, 2012, s. 541. ISBN 978 – 80 – 742 – 2003 – 6.

<sup>27</sup> FIKEJZ, Radoslav. *Svitavy*. Praha, 2010, s. 9. ISBN 978 – 80 – 7432 – 024 - 8.

<sup>28</sup> Tamtéž, s. 30.

<sup>29</sup> Tamtéž, s. 31.

<sup>30</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 31. ISBN 80 – 239 – 7488 – 2.

přes Bouzov a na západ. Vznikl na počátku 14. století. Již v roce 1308 datuje Bernart z Cimburka svou listinu na hradě.<sup>31</sup>

V rámci dynamických změn nastaly ve všech oblastech života v 15. století, (v Čechách, vlivem husitství, na Moravě vlivem nezávislosti na moci panovnického dvora, který byl vzdálen zdejšímu dění), se na Moravě vytvořil stavovský systém vlády, z něž se později konstituoval moravský patriotismus. Moc moravských stavů, pod vlivem panských rodů, dala vzniknout fenoménu předbělohorské Moravy, která se mohla dočasně nazývat „stavovskou republikou.“<sup>32</sup> Páni z Boskovic patřili k nejmocnějším rodům na Moravě a jejich statky se rozkládaly na území zemí Koruny a v zahraničí. K významným osobnostem z rodu Boskoviců patřil Ladislav z Boskovic, který, ač jako katolík, projevoval náboženskou snášenlivost.<sup>33</sup> Archivního materiálu k církevní správě z předbělohorské doby se zachovalo málo. Jedná se především o sekundární zmínky, na jejichž základě nelze nic detailně rekonstruovat.<sup>34</sup>

Vliv na církevní správu na Moravě měl v 15. století olomoucký biskup Tas z Boskovic, který měl kladný postoj k utrakvistům (stranil Jiřímu z Poděbrad), po zrušení kompaktát přešel na stranu Zelenohorské jednoty Matyáše Korvína. Situace v 15. století byla složitá, protože se zde projevila nejvíce rozdílnost vývoje mezi Čechami a Moravou.<sup>35</sup> Došlo ke vzniku náboženské smlouvy pro Čechy z roku 1485 a sepsání Tovačovské knihy pro markrabství moravské, jakožto kodifikace zemského práva.<sup>36</sup> V případě Tovačovské knihy šlo o vytvoření základu působení dvou vyznání, katolického a utrakvistického.<sup>37</sup>

K dalším významným panským rodům patřili Kostkové z Postupic, kteří za svůj výrazný vzestup vděčí především husitské revoluci. Ve druhé polovině 15. století se jednalo o nejvýznamnější rod u nás. Během husitských válek se Vilém I. Kostka z Postupic dostal díky svým schopnostem mezi představitele kališnického panstva. Císař Zikmund Lucemburský mu v roce 1436 dědičně zapsal Litomyšl, i s majetkem bývalého litomyšlského biskupství.<sup>38</sup> Větší část jejich majetku se nacházela ve východních Čechách (např. Brandýs nad Orlicí,

<sup>31</sup> NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskotřebovsko, Svitavsko*. Brno, 2002, s. 133. ISBN 80 – 727 - 5026 – 7.

<sup>32</sup> MUSILOVÁ, Iva. *Náboženské poměry na boskovickém panství v předbělohorském období z pohledu svědeckví soudobých lokálních pramenů městské správy*. STUDIA HISTORICA BRUNENSIA. Brno, 2015, roč. 62, č. 1, s. 401. ISSN 1803 – 7429.

<sup>33</sup> Tamtéž, s. 403.

<sup>34</sup> Tamtéž, s. 405.

<sup>35</sup> Tamtéž, s. 406.

<sup>36</sup> Tamtéž, s. 406.

<sup>37</sup> Tamtéž, s. 407.

<sup>38</sup> LECHMANNOVÁ, Monika. *Bakalářská práce: Společenský a politický vzestup Kostků z Postupic ve druhé polovině 15. století*. Praha, 2011, s. 20.

Lanškroun, Lanšperk, Litomyšl), vlastnili i panství na Moravě (např. Hranice na Moravě, Bouzov, Moravská Třebová<sup>39</sup>).

Ve druhé polovině 16. století dochází k bojům mezi katolíky a protestanty. Soudobá Morava v tomto období vycházela jako oblast zcela bez konfliktů. Stoupenci staroutravismu splynuli s katolíky a utravkismus (vzniklý z husitské tradice) ustupuje<sup>40</sup>. Až do poloviny 15. století existuje minimum informací, týkající se církevní správy. Jisté ovšem je, že páni z Boskovic podporovali kališnictví na Moravě.<sup>41</sup> Za dalších držitelů Litomyšle (za Vratislava II. Z Pernštejna v roce 1567), došlo k výstavbě zámku (1568 – 1581) a renesanční přestavbě města. V průběhu 16. století došlo k přestavbě dalších tvrzí na zámek. Př. Jevíčko (po roce 1569), Bystré (2. polovina 16. století).<sup>42</sup>

V roce 1589 zdědil Moravskou Třebovou Ladislav Velen ze Žerotína. Za jeho vlády dosáhlo město politického, kulturního, uměleckého a hospodářského významu. V té době bylo město nazváno „*Moravskými Athénami*“. Moravská Třebová patřila v předbělohorském období k nejvýznamnějším moravským městům.<sup>43</sup> Porážkou stavovského povstání bylo město Moravská Třebová s panstvím Ladislava Velena ze Žerotína zkonfiskována a předána Karlovi z Lichtenštejna, (Lichtenštenové získali Moravskou Třebovou v roce 1622).<sup>44</sup> Bylo povoleno pouze katolické náboženství.

Katolická zbožnost se stala podnětem ke změně, došlo k vybudování řady poutních míst. Tak například v Jaroměřicích u Jevíčka, kde byla v pozdějších letech založena Hora Kalvárie, poměrně věrná kopie areálu staveb v Jeruzalému.<sup>45</sup> A dále Kalvárie na Křížovém vrchu nad centrem v Moravské Třebové.<sup>46</sup>

Počátkem listopadu 1639 se dostali Švédové k Litomyšli a vyplenili i Svitavy a Moravskou Třebovou.<sup>47</sup> Druhá polovina 17. století se nesla ve znamení rekonstrukcí poškozených oblastí třicetiletou válkou. Jak již bylo uvedeno výše, válečné události neminuly ani Litomyšl. Zničeno bylo i Horní město v blízkosti zámku a byl v horních partiích poškozen

<sup>39</sup> LECHMANNOVÁ, Monika. Bakalářská práce: *Společenský a politický vzestup Kostků z Postupic ve druhé polovině 15. století*. Praha, 2011, s. 21.

<sup>40</sup> MUSILOVÁ, Iva. *Náboženské poměry na boskovickém panství v předbělohorském období z pohledu svědeckví soudobých lokálních pramenů městské správy*. STUDIA HISTORICA BRUNENSIA. Brno, 2015, roč. 62, č. 1, s. 409.

<sup>41</sup> Tamtéž, s. 421.

<sup>42</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, Kniha IV*. 2004, s. 9.

<sup>43</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, VÁCLAVÍK, F. R. – ŠEDA, Bohdan – SIGLOVÁ, Tereza. *Stavebně historický průzkum dom čp. 73 v Moravské Třebové*. 2005, s. 3.

<sup>44</sup> Tamtéž, s. 3.

<sup>45</sup> BOHÁČ, Zdeněk. *Poutní místa v Čechách*. Praha, 1995, s. 73. ISBN 80 – 85923 – 07 - 6.

<sup>46</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, POKORNÝ, Martin. *Předběžný návrh na restaurování Kalvárie na Křížovém vrchu*. 2005, s. 20.

<sup>47</sup> NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskotřebovsko, Svitavsko*. Brno, 2002, s. 155. ISBN 80 – 727 – 5026 - 7.

i zámek. To se stalo v době, kdy se majitelkou Litomyšle stala Frebonie z Pernštejna. Paní Frebonie uvedla do Litomyšle rozvíjející se řád piaristů. 30. 5. 1641 byl položen základní kámen k piaristické koleji, škole a kostelu. Kolej byla dokončena ale až v roce 1685.<sup>48</sup> Další výstavba piaristického areálu pokračovala v 18. století za Trauttmansdorffů.

Tereziánské a Josefínské reformy přinesly změny v oblasti školství. Od poloviny 17. století se za vyšším vzděláním dojíždělo do Litomyšle a Olomouce. Dochované popisy města hovoří o tom, že se ve Svitavách vyučovalo v bočních budovách kostela svatého Floriána.<sup>49</sup> V Poličce existovala již od roku 1741 trojtřídní latinská škola, která připravovala žáky ke studiu na gymnáziích. V Moravské Třebové byla v roce 1765 zřízena piaristická kolej, pro kterou byla postavena v letech 1769 – 1773 nová budova. V roce 1775 byl obnoven úřad pro Svitavsko se sídlem ve Čtyřiceti Lánech. V čele vrchnostenského úřadu stanul Franz Joseph Schwoy, autor díla *Topographie von Markkraftum Mahren*. Ve Čtyřiceti Lánech se úřadovalo až do roku 1850, kdy byla zrušena vrchnostenská správa. Městská správa, vybudovaná na správních principech 17. století, byla v roce 1788 upravena na základě císařských reforem, které prosadily vznik magistrátu v roce 1788.<sup>50</sup>

Dalším důležitým počinem byla v roce 1775 raabizace.<sup>51</sup> Dvorní rada František Antonín Raab podal tehdy návrh na rozdělení dominikální půdy a prodej hospodářských budov a zvířectva poddaným. Ti pak, jako dědiční nájemci měli odvádět vrchnosti naturálie a peníze vypočítané ze zisku statků za posledních deset let. O rok později schválila Marie Terezie návrh provedení raabizace na statcích královských věnných měst.<sup>52</sup> Na lichtenštejnském panství v Moravské Třebové provozovala vrchnost dvory v Moravské Třebové, Starém Městě, Svojanově, Chornicích, Pacově a Útěchově.

Důležitým počinem v 19. století pro města byla výstavba železnic, která umožňovala nejen dopravu zboží, ale i cestování pro nejnižší třídy. K nejstarším dopravním spojením na území republiky patří železniční trať Brno – Česká Třebová. Slavnostní zahájení výstavby se uskutečnilo již v roce 1843, zabořením prvního rýče do země u Obřan.<sup>53</sup> Další železniční trať byla vybudována v pozdějších letech, na trase Choceň – Litomyšl. Její výstavba trvala pouhých šest měsíců a podílel se na ní choceňský stavitel Houdek.<sup>54</sup> V 19. století byly bořeny

---

<sup>48</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 13. ISBN 978 – 80- 88258 – 01 - 8.

<sup>49</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 85. ISBN 80 – 239 – 7488 - 2.

<sup>50</sup> FIKEJZ, Radoslav. *Svitavy*. Praha, 2011, s. 24. ISBN 978 – 80 – 7432 – 024 - 8.

<sup>51</sup> MARHOLD, Karel. *Sídla. Urbanistická typologie II*. Praha, 1991, s. 202. ISBN 80 – 01 – 01467 – 3.

<sup>52</sup> Tamtéž, s. 202.

<sup>53</sup> *Historie městyse Svitávka* [online]. [cit. 2018-7-11]. URL: [https://www.mestys-svitavka.cz/e\\_download.php?file=data/editor/53cs\\_6.pdf&original=150+let+trati.pdf](https://www.mestys-svitavka.cz/e_download.php?file=data/editor/53cs_6.pdf&original=150+let+trati.pdf)

<sup>54</sup> *Litomyšl 750 let Města Litomyšle* [online]. [cit.2018-1-20]. URL: <https://ww.litomysl.cz/long%&co=750>

hradby měst, především v Litomyšli<sup>55</sup>, ve Svitavách, kde se po požáru města nedochovalo téměř nic<sup>56</sup>, dále v Moravské Třebové, kde byly městské hradby a brány bořeny již před rokem 1835.<sup>57</sup> Hradby byly zachovány v původní podobě pouze v Poličce.<sup>58</sup>

Dalším důležitým krokem bylo rozhodnutí Ferdinanda V. Dobrotivého, který roku 1848 vydal patent rušící poddanství, robotu a další poddanské povinnosti. Zrušením poddanství ztratil opodstatnění dosavadní správní systém, ve kterém veřejnou správu prvního stupně vykonávaly vrchnostenské úřady nebo magistráty. Nejnižším článkem se staly politické okresy (v Čechách 79 okresů + Praha, (na Moravě 25 okresů, ve Slezsku 7), v čele s hejtmany.<sup>59</sup>

Políčské městské panství bylo malé na to, aby z něj mohl být vytvořen fungující okres, proto byly do obvodu správy okresního komisariátu byly k 1. 1. 1850 přiděleny nejenom obce někdejšího panství, jako Borová, Kamenec, Česká Radiměř, Oldřiš, Nedvězí, Sádek, Pustá Rybná, Široký Důl, Sedliště, Trhonice, Telecí, ale i obce Chrastavec, Brněnec – Záhoří, Německá Bělá (dnes Bělá nad Svitavou) a Vítějeves z bývalého panství Německá Bělá, obce Bystré, Banín, Hartmanice, Česká Dlouhá, Jedlová, Hlásnice, Limberk (dnešní Pomezí), Korouhev, Nová Bělá (dnešní Lavičné), Stašov a Trpín z bývalého panství Bystré<sup>60</sup>, obce Předměstí, Rohozná, Starý Svojanov, Svojanov z dřívějšího panství Svojanov, Hamry, které patřily rokem 1850 zčásti k panství Svojanov a zčásti k panství Bystré, Březiny z bývalého panství Rychmburk. Tím tak vznikl soudní okres Polička o rozloze 320 km<sup>2</sup>, tvořený 33 katastrálními obcemi s 30 000 obyvateli a spravovanými okresním hejtmanstvím v Litomyšli. Roku 1855 došlo ke spojení veřejné správy a soudnictví. V té době byl v Jevíčku zřízen berní úřad a četnictvo.<sup>61</sup> Dosavadní okres Polička se osamostatnil.

V květnu 1855 zde vznikl smíšený<sup>62</sup> (soudní a politický) okresní úřad spravující politický okres Polička, který sousedil s okresy Vysoké Mýto, Chrudim, Moravská Třebová, Litomyšl, Nové Město na Moravě, Boskovice. V roce 1849 byl zrušen královský podkomořský úřad v Praze, spravující královská věnná města a bylo zavedeno jednotné

<sup>55</sup> *Litomyšl. STREDOVEK.COM* [online]. [cit. 2018]. URL: [http://www.stredovek.com/list\\_photo.php?category=hradby&object=Litomysl](http://www.stredovek.com/list_photo.php?category=hradby&object=Litomysl)

<sup>56</sup> *HRADY.CZ: městské opevnění. HRADY. CZ* [online]. [cit. 2016]. URL: <http://www.hradycz.cz/?OID=13182>

<sup>57</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, VÁCLAVÍK, F. R. – ŠEDA, Bohdan – SIGLOVÁ, Tereza. *Stavebně historický průzkum domu čp. 783 v Moravské Třebové*. 2005, s. 4.

<sup>58</sup> *Město Polička. Polička – Oficiální stránky města* [online]. [cit. 2018-6-22]. URL: <http://www.Policka.org/>

<sup>59</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 108. ISBN 80 – 239 – 7488 - 2.

<sup>60</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996, s. 411. ISBN 80 – 85983 – 13 - 3.

<sup>61</sup> PINKAVA, Jaroslav. *Jevíčko v letech 1848 - 1918*. Jevíčko, 1993, s. 11. ISBN 97 – 880 – 2541 - 1247.

<sup>62</sup> JUNEK, David – KONEČNÝ, Stanislav. *Dějiny města Poličky*. Polička, 2015, s. 285. ISBN 978 – 80 – 257 – 1457 - 7.



obecní zřízení. Tím se dosavadní označení „*královské věnné město*“ stalo prázdným pojmem. Součástí politického okresu Polička se stalo i deset obcí s převahou německého obyvatelstva: Banín (německy: Bohnau), Brněnec (Brünnlitz), Česká Radiměř (Böhmisch Rothmühl), Česká Dlouhá (Böhmisch Wiesen), Limberk (Laubendorf), Jedlová (Schönbrunn), Německá Bělá (Deutsch Biela), Modřec (Riegersdorf), Stašov (Dittersbach) a Nová Bělá (Neu Biela).

Tyto obce zaujímaly katastrálně třetinu okresu a jejich obyvatelé způsobili v Poličce roku 1938 mnoho nepříjemností. Obce byly totiž součástí Hřebečska (německy Schönhengst), rozsáhlého jazykového ostrova s městy Moravská Třebová, Lanškroun a Svitavy, který byl kulturním a etnografickým celkem i v rámci Sudet.<sup>63</sup> Hlavním politickým okresem pro Svitavy se stala Moravská Třebová, jako součást Brněnského kraje.<sup>64</sup> Dne 8. července 1868 schválil císař nové politické a správní rozdělení Moravy, které vešlo v platnost od 1. 8. 1868. Jevíčko tím tak bylo zařazeno do politického okresu Moravská Třebová.<sup>65</sup>

K vyostření národnostních sporů na Svitavsku došlo v letech 1918 – 1919 po vzniku samostatného Československa, kdy zdejší Němci odmítli přijmout nový státní útvar a snažili se o připojení německých území k Rakousku. Nepříznivě zasáhla do vývoje Svitavska v roce 1938 Mnichovská dohoda.

Dne 29. září 1938 došlo k zahájení mnichovské konference. Na té se zástupci čtyř mocností domluvili na odstoupení pohraničního území českých zemí Německu.<sup>66</sup> Velká část území se stala součástí Říše a dokonce byly snahy o připojení Poličky k Říši.<sup>67</sup> 10. října 1938 bylo zabráno téměř celé území Svitavska i přilehlé části sousedních okresů.<sup>68</sup> Došlo např. k zabrání celé Poličky s výjimkou sta domů na Dolním náměstí.<sup>69</sup>

Obsazením většího množství obcí ztratil politický okres Polička z 33 00 cca 13 500 obyvatel a z celkové rozlohy 32 000 ha zhruba 14 400 ha.<sup>70</sup> Ve Svitavách došlo k přejmenování ulic a náměstí. Náměstí dostalo název Adolf Platz, Masarykova ulice byla přejmenována na Bismarckstrasse.<sup>71</sup> Do Sudet bylo zabráno z Moravskotřebovska celkem 55 obcí. Záborem Moravské Chrastové s Chrastovou Lhotou bylo 24. listopadu 1938 dokončeno

<sup>63</sup> NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskotřebovsko, Svitavsko*. Brno, 2002, s. 167. ISBN 80 – 727 – 5026 - 7.

<sup>64</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 108. ISBN 80 – 239 – 7488 - 2.

<sup>65</sup> PINKAVA, Jaroslav. *Jevíčko v letech 1848 - 1918*. Jevíčko, 1993, s. 175. ISBN 97 – 880 – 2541 - 1247.

<sup>66</sup> *Litomyšl 750 let Města Litomyšle* [online]. [cit. 2018-1-20]. URL: <https://ww.litomysl.cz/long%&co=750>.

<sup>67</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji*, Kniha IV. 2004, s. 15.

<sup>68</sup> *Polička, oficiální stránky města: Dvacet let republiky (léta 1918 - 1938)* [online]. [cit. 2005]. URL: [http://www.policka.org/detail/78/o-meste/historie/Dvacet-let-republiky-\(leta-1918---1938\)](http://www.policka.org/detail/78/o-meste/historie/Dvacet-let-republiky-(leta-1918---1938))

<sup>69</sup> JUNEK, David – KONEČNÝ, Stanislav. *Dějiny města Poličky*. Polička, 2015, s. 412. ISBN 978 – 80 – 257 - 1457 - 7.

<sup>70</sup> Tamtéž, s. 413.

<sup>71</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 213. ISBN 80 – 239 – 7488 - 2.

odtržení území bývalého soudního okresu Svitavy. 5. března 1939 obsadila zbytek státu i města německá armáda a byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Poličský politický okres, od kterého bylo v roce 1938 odtrženo deset, převážně německých obcí, které se staly součástí nově vytvořeného správního okresu (landrátu) ve Svitavách, byl v roce 1940 zrušen a obce byly přiřčeny pod působnost okresního úřadu v Litomyšli a pod působnost okresního úřadu v Boskovicích.<sup>72</sup> Ještě předtím došlo k rozpuštění volného obecního zastupitelstva, které bylo nahrazeno správní komisí, jmenovanou a kontrolovanou Němci.

Od prvních měsíců roku 1945 se ukazovala blízkost porážky nacistického Německa.<sup>73</sup> Vlastní osvobození měst a obcí svitavského okresu probíhalo ve dnech 8. až 10. května 1945 se v Poličce ustanovil Národní výbor (ve Svitavách již 5. května)<sup>74</sup> a hned nato, 8. května 1945 Německo kapitulovalo.<sup>75</sup>

Dne 13. července 1945 byl proveden tzv. „*divoký odsun*“ německých obyvatel z poličského okresu jako součást rozsáhlých vysídlovacích a evakuačních akcí, které probíhaly v prostoru 1. vojenské oblasti. Tento „*divoký odsun*“ byl jednou z částí vyhánění Němců z jihozápadní části hřebečského jazykového ostrova.

V rámci zmíněného odsunu došlo na konci června 1945 k vyhnání zhruba 8350 Němců, kteří se nacházeli v tehdejší litomyšlském okresu. Na základě nařízení velitele 1. Vojenské oblasti generála Klapálka ze dne 7. června 1945, mělo dojít k přípravě podmínek pro evakuaci Němců z vnitrozemí, a posléze i v prostoru od bývalých protektorátních hranic ke státním hranicím z roku 1938. Tuto evakuaci z politických okresů Litomyšl a Polička realizovali příslušníci 30. pěšího pluku Aloise Jirásky, který se nacházel ve Vysokém Mýtě spolu s okresními národními výbory.<sup>76</sup>

Ve druhé polovině června 1945 padlo rozhodnutí o vyhnání Němců z Poličska. Tento „*divoký odsun*“ byl proveden 13. července téhož roku. Celkem se jednalo o 2 118 osob z deseti obcí tehdejšího poličského okresu.<sup>77</sup>

Další lidé byli odsunutí v roce 1946, kdy probíhal tzv. „*organizovaný odsun*“. Pardubická oblastní úřadovna Osídlovacího úřadu v Praze zpracovala plán, jak měl odsun Němců z oblastí východních Čech (včetně Poličky) vypadat. V tehdejší poličském okresu

---

<sup>72</sup> JUNEK, David- KONEČNÝ, Stanislav. *Dějiny města Poličky*. Polička, 2015, s. 421. ISBN 978 – 80 – 257 - 1457 - 7.

<sup>73</sup> *Litomyšl: 750 let Města Litomyšle* [online]. [cit. 2018-1-20]. URL:

[https://www.litomysl.cz/?lang=cz&co=750let&akce=historie\\_unikaty&kat=historie&id=1256041897459](https://www.litomysl.cz/?lang=cz&co=750let&akce=historie_unikaty&kat=historie&id=1256041897459)

<sup>74</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 229. ISBN 80 – 239 – 7488 – 2.

<sup>75</sup> Tamtéž.

<sup>76</sup> NAJBERT, Jaroslav. *Bakalářská práce: Odsun Němců z Poličska 1945 – 1947*. Praha, 2009, s. 43.

<sup>77</sup> Tamtéž, s. 45.

bylo před začátkem organizovaného odsunu, tj. v březnu 1946 celkem 5 582 osob s německou národností. Od 26. března až do konce října jsou k dispozici informace o transportech osob z poličského okresu do sběrných středisek. 26. března došlo k vypravení prvního transportu, který čítal 614 osob. Transport vyrazil u nádraží v Poličce a jeho cílovou stanicí byl Bedřichov. Nejvíce lidí bylo vysídleno koncem srpna 1946, kdy muselo v transportech opustit poličský okres celkem 4 432 Němců. K dovršení „organizovaného odsunu“ došlo koncem října 1946.<sup>78</sup>

V prvních měsících bezprostředně po osvobození probíhalo „živelné osídlování“, které se postupem času měnilo v řízený proces. V průběhu května 1945 byl ustaven okresní výbor v Poličce a od června tohoto roku zahájily svou činnost jednotlivé komise a referáty, které zodpovídaly za průběh osídlování. V průběhu srpna 1945 začala pracovat Osídlovací komise ministerstva zemědělství v Litomyšli. Součástí této komise byla samostatná pracovní skupina pro německé obce poličského okresu. Přistoupilo se k vytvoření osídlovacího plánu a následovalo čekání na odsun Němců. Do 25. ledna 1946 se v poličském okrese usídlilo 426 rodin, které byly většinou z poličského okresu, jen 70 nově příchozích rodin. Osídlenci získávali od jara 1946 usedlosti od ministerstva zemědělství na základě dekretu. Do konce listopadu téhož roku bylo nově osídleno 1 044 usedlostí.<sup>79</sup>

V roce 1960 byly v rámci reorganizace zrušeny malé okresy a utvářeny větší celky. Došlo k zániku okresu Polička. Vznikl nový okres Svitavy, který byl tvořen z českých okresů Polička a Litomyšl a z moravských okresů Moravská Třebová a Svitavy.<sup>80</sup> Dalším důležitým mezníkem v historii města Poličky bylo začlenění menších obcí, v roce 1974 Modřec, 1976 Lezník, dále roku 1980 Střítež. Dodnes jsou tyto vsi součástí Poličky s vlastními osadními výbory. V roce 1960 vešel také v platnost Zákon o územním členění státu, kterým byla provedena reorganizace okresů i krajů. Pro tuto oblast byl zřízen Východočeský kraj, se sídlem v Hradci Králové.<sup>81</sup> Po roce 1990 došlo ke změnám v rámci právní subjektivity měst. V rámci územněsprávních celků (31. 12. 2002) došlo ke zrušení okresních úřadů, byly obnoveny kraje a přenesení výkonu části státní správy na samosprávu měst.<sup>82</sup>

<sup>78</sup> NAJBERT, Jaroslav. Bakalářská práce: *Odsun Němců z Poličska 1945 – 1947*. Praha, 2009, s. 52 – 58.

<sup>79</sup> Tamtéž, s. 64 – 65.

<sup>80</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 291. ISBN 80 – 239 – 7488 – 2.

<sup>81</sup> *Zákony pro lidi, Zákon o územním členění státu č. 36/1960 Sb.*, [online]. [cit. 2010-2018]. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-36>

<sup>82</sup> JUNEK, David – KONEČNÝ, Stanislav. *Dějiny města Poličky*. Polička, 2015, s. 499. ISBN 978 – 80 – 257 – 1457 – 7.

## 4 Umělecko – historický vývoj

Neodmyslitelnou součástí mé diplomové práce je umělecko – historický vývoj, mnou popisovaného okresu Svitavy. Tato kapitola se věnuje významným městům, mezi které patří Litomyšl, Moravská Třebová, Svitavy a Polička. Sledovány jsou jak hrady a zámky, tak i významné kostely. Kapitola se zaměřuje na období od románského slohu, přes gotiku až do současnosti. Zachycuje území, které bylo geograficky a historicky odlišné. Okres Svitavy se rozkládá na obou stranách bývalé zemské hranice Moravy a Čech. Toto území se nacházelo na okraji velkých center, proto se zde památky objevují spíše vzácně.

### 4.1. Románský sloh

Toto období je charakteristické prvním osídlováním území dnešních měst a výstavbou církevních staveb, především kostelů. První písemná zmínka o místním jménu Litomyšl se objevuje již v Kosmově kronice z roku 981, kdy kronikář Kosmas zaznamenává úmrtí knížete Slavníka.<sup>83</sup> I vznik Svitav je spojen s Litomyšlí, protože první doklady o jejich založení souvisely s kolonizační činností premonstrátského kláštera v Litomyšli.<sup>84</sup> Založení kanonie premonstrátů je kladeno na základě dochované zprávy, do roku 1141. Zakladateli byli kníže Vladislav II.<sup>85</sup> a jeho manželka Gertruda.<sup>86</sup>

Až po vzniku premonstrátského konventu změnil kostel funkci. V areálu premonstrátské kanonie byla tato stavba odkryta a prozkoumána. Jednalo se o baziliku z konce 11. a počátku 12. století. Šlo o trojlodní stavbu, ukončenou na východě třemi apsidami. Západní průčelí se zachovalo v tak malých částech, že nebylo možné zjistit, zda v něm existovaly věže, nebo pravoúhlý závěr. Průčelí bylo u takovýchto staveb tak obvyklé, že je dost možné, že jeho součástí mohla být i empora. V tomto průčelí existoval vstup, v podobě ústupkového portálu s vloženými polosloupky s atickými patkami a nárožními drápky. Bazilika byla plochostropá, klenby byly pravděpodobně jen v apsidách.<sup>87</sup> K prvním

---

<sup>83</sup> FELCMAN, Ondřej – MUSIL, František. *Dějiny východních Čech (v pravěku a středověku do roku 1526)*. Praha, 2012, s. 149. ISBN 978 – 80 – 742 – 2003 - 6.

<sup>84</sup> Tamtéž, s. 178.

<sup>85</sup> REICHERTOVÁ, Květa. *Litomyšl*. 1977, s. 14.

<sup>86</sup> Již historik Václav Novotný odmítl tvrzení, že premonstrátské kanonii v Litomyšli předcházela benediktýnský konvent. Novotný tvrdil, že na konci 11. století vzniklo litomyšlské hradiště, na kterém byl vybudován kostel Panny Marie jako velkofarní chrám

<sup>87</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, 1997, s. 345. ISBN 80 – 85983 – 17 - 6.

románským stavbám v okrese Svitavy patří kostel svatého Martina v Dolním Újezdě, z první poloviny 13. Století.<sup>88</sup> Z tohoto kostela se do dnešní doby zachovala původní hranolová věž, která zdobí západní průčelí kostela s románskými okénky a západní polovinu lodi.<sup>89</sup> K románské lodi je připojen presbytář s trojbokým závěrem. Lomený oblouk je na straně do lodi, okosen výžlabkem a obloukem.<sup>90</sup> Hrušková žebra křížové a čtyř paprskové klenby vybíhají na baldachýnech nad výklenky pod sochami. Žebra se stýkají ve vrcholu ve svornících.<sup>91</sup>

## 4.2. Gotika

Za vlády Přemysla Otakara II., došlo k rozšíření gotické architektury na celé území o širokou škálu staveb. Většina měst byla založena ve druhé polovině 13. století. Vznik nových lokačních měst byl podnětem k rozsáhlé stavební činnosti. V přímé souvislosti s nimi přibýly v našem prostředí především městské kláštery a kostely, budovy rychty, městské domy, atd. Do tohoto období můžeme zařadit i vznik hradů Svojanova<sup>92</sup> a Cimburku.<sup>93</sup> Souběžně se realizoval velký zakládací program, především podél Trstenické stezky, hlavní spojnice Prahy s nejdůležitějšími městy Brnem a Olomoucí. V 50. a 60. letech 13. století byla při této cestě, nebo v její zájmové oblasti vysazena královská města Kolín, Kouřim, Čáslav, Vysoké Mýto, Chrudim a Polička. Počátky města Moravská Třebová jsou spjaty s kolonizační činností Boreše z Rýzmburka. Existenci tohoto města zmiňovala poprvé zakládací listina korunského kláštera z roku 1267.<sup>94</sup>

Moravská Třebová se za markraběte Jana Jindřicha stala zeměpanským městem.<sup>95</sup> Díky údajům ve Zbraslavské kronice se můžeme dovědět, že Moravská Třebová byla již mezi lety 1285 – 86 uváděna, jako město a není vyloučeno, že v místě dnešního zámku už stál i hrad. Analýzou plánů, které byly pořízeny před zbořením, plyne, že jeho křídlový půdorys s věží, je produktem delšího vývoje.

---

<sup>88</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Umělecké památky Čech*. Praha, 1957, s. 148.

<sup>89</sup> BOHÁČ, Zdeněk. *Poutní místa v Čechách*. Praha, 1995, s. 79. ISBN 80 – 85923 – 07 - 6.

<sup>90</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Umělecké památky Čech*. Praha, 1957, s. 148.

<sup>91</sup> LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha, 2001, s. 82. ISBN 80 – 901587 – 8 - 1.

<sup>92</sup> LÍBAL, Dobroslav – REML, Lubomír. *Polička. Historický a architektonický vývoj královského věnného města a okolí*. Brno, 1961, s. 26.

<sup>93</sup> PLAČEK, Miroslav. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996, s. 120. ISBN 80 – 85983 – 08 – 7.

<sup>94</sup> NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskotřebovsko, Svitavsko*. Brno, 2002, s. 143. ISBN 80 – 727 – 5026 - 7.

<sup>95</sup> PLAČEK, Miroslav. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996, s. 242. ISBN 80 – 85983 – 08 - 7.

Důležitou událostí ve vývoji církevní správy se stalo zřízení diecéze v Litomyšli.<sup>96</sup> Zdejší klášterní kostel Panny Marie byl změněn na biskupskou katedrálu, obydlím biskupa se stala budova původního opatství.<sup>97</sup> K dalším významným sakrálním památkám na území okresu Svitavy, můžeme zařadit jednolodní kostel svatě Markéty v Borové, který byl postaven v gotickém slohu v polovině 14. století a uvádí se poprvé roku 1350, dále pak gotický kostel svatého Jana Křtitele a Panny Marie Karmelské v Bystrém<sup>98</sup>, připomínaný již v roce 1359 a kostel svatého Martina v Dolním Újezdě, který byl ve 14. století rozšířen o gotický presbytář, předsíň a sakristii.<sup>99</sup> Roku 1349 byl Dolní Újezd s kostelem postoupen, litomyšlskému biskupství, které zaniklo za husitských válek.<sup>100</sup> Docházelo také k budování městského opevnění.

V Litomyšli začalo v roce 1351 budování kamenných hradeb, jejichž východiskem byl opevněný komplex biskupství nad městem.<sup>101</sup> Na příkaz biskupa Mikuláše, v roce 1389, byly postaveny kamenné hradby, s otevřenými baštami ve Svitavách.<sup>102</sup> Nejznámějším souborem je komplex hradeb v Poličce. Zde se složitý systém opevnění skládal z 2, 5 metrů silné a 10 metrů vysoké brány s ochozem, cimbuřím, parkánovou zdí, příkopem a valem, jehož součástí byl i Svinský (dnes Synský rybník). Hradba byla zesílena 19 cti věžemi půlkruhového půdorysu a vysokými 14 metrů. Věže byly dvoupatrové a na vnitřní straně otevřené.<sup>103</sup> Hradby se čtyřmi branami existovaly v Jevíčku od počátku 15. století. Hradba, která postrádala jakékoli bašty, sloužila i jako zvonice.<sup>104</sup> Úplně nejmladší opevnění pochází z Moravské Třebové a bylo vybudováno až později.<sup>105</sup>

K dalším nejvýznamnějším sakrálním stavbám v okrese, patří proboštský chrám Povýšení svatého Kříže v Litomyšli<sup>106</sup>, který nechal v letech 1356 – 1378 postavit biskup Jan II. ze Středy spolu s klášteřem augustiniánů.<sup>107</sup> Jedná se o trojlodní baziliku. K jižní straně

<sup>96</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Umělecké památky Čech*. Praha, 1957, s. 434.

<sup>97</sup> FELCMAN, Ondřej – MUSIL, František. *Dějiny východních Čech (v pravěku a středověku do roku 1526)*. Praha, 2012, s. 405. ISBN 978 – 80 -742 – 2003 - 6.

<sup>98</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Umělecké památky Čech*. Praha, 1957, s. 71.

<sup>99</sup> LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha, 2001, s. 82. ISBN 80 – 901587 – 8 - 1.

<sup>100</sup> BOHÁČ, Zdeněk. *Poutní místa v Čechách*. Praha, 1995, s. 79. ISBN 80 – 85923 – 07 - 6.

<sup>101</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 19.

<sup>102</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 28. ISBN 80 – 239 – 7488 - 2.

<sup>103</sup> JUNEK, David – KONEČNÝ, Stanislav. *Dějiny města Poličky*. Polička, 2015, s. 49. ISBN 978 – 80 – 257 - 1457 - 7.

<sup>104</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Historický místopis. Moravskotřebovsko, Moravská Třebová*. Moravská Třebová, 1991, s. 35. ISBN 723 - 879.

<sup>105</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 68.

<sup>106</sup> HUDEC, Jaroslav. *Kostel Povýšení svatého Kříže v Litomyšli*. Vlastivědné listy. Moravská Třebová, 1998, č. 9, s. 336. ISSN 12111 – 1317.

<sup>107</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 13. ISBN 978 – 80 – 88258 – 01 - 8.

presbytáře přiléhá kaple svatého Josefa, s jedním obdélným polem a pětibokým závěrem, zhotoveným z tesaných kvádrů. Z vnějšku jsou goticky lomená okna, profilovaná výžlabkem. Interiér presbytáře je dělený podokenní římsou. Žebra mají složitou profilaci s hruškovcem. S lodí kaple svatého Josefa sousedí sakristie, ve východním křídle dřívějšího konventu, s dvojicí lomených dvojdílných oken.<sup>108</sup> Nejvýznamnějším projevem lucemburské gotiky v Litomyšli, je z východního průčelí konventu presbytář kaple svaté Markéty s jedním křížovým polem a šesti paprskovým závěrem.<sup>109</sup>

Do tohoto období můžeme zařadit i kostel svatého Petra a Pavla v Morašicích. Kostel má obdélnou loď, pětiboké kněžiště s obdélným křížovým a několika paprskovými poly, na severu k němu přiléhá hranolová věž. Opěrné pilíře presbytáře se zde střídají s lomenými okny. Hrušková žebra klenby vybíhají z konzolových přípor, které jsou profilovány. Podle objeveného letopočtu nástěnných maleb, roku 1393, je stavba sakristie a presbytáře datována do tohoto data. Autorství je přisuzováno Lutkům z Prahy. Na nástěnných malbách tohoto kostela je zachycen Kristus Trpitel a Klanění Tří králů, u sanktuáře jsou postavy andělů.<sup>110</sup> Celek stavby působí starší, ze 14. století.<sup>111</sup> Významných stavebních přestaveb ve stylu pozdní gotiky se dočkal zámek v Moravské Třebové, pro který bylo typické utváření mírně zalamaných obvodních zdí s pilíři na nárožích.<sup>112</sup> Další přestavbu, ve které se mísily pozdně gotické prvky s renesančními, zahájil roku 1490 Ladislav Velen z Boskovic. Uvnitř ohradní zdi, směrem do předhradí, přistavěl vstupní křídlo s portálem renesančního tvaru, který připomíná portál v Tovačově.<sup>113</sup>

Do dnešních dob se dochoval ve stylu pozdní gotiky i zámeček ve Vranové Lhotě. Již před rokem 1497 začal se stavbou Jiřík Lhotský z Ptení. Míšení pozdně gotických a raných renesančních prvků jsou dokladem působení kameníků z Moravské Třebové. Stejně, jako tam, má zámek na nároží nakoso postavené věžice, obdobná je profilace obloukem završeného portálu a části okenních ostění se zalomením nad parapetem. V přízemí jsou tři původní prostory a průjezd.<sup>114</sup>

---

<sup>108</sup> LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha, 2001, s. 237. ISBN 80 – 901587 – 8 - 1.

<sup>109</sup> LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha, 2001, s. 238. ISBN 80 – 901587 – 8 - 1.

<sup>110</sup> FELCMAN, Ondřej – MUSIL, František. *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2012, s. 262. ISBN 978 – 80 – 742 – 2003 – 6.

<sup>111</sup> Tamtéž, s. 265.

<sup>112</sup> PLAČEK, Miroslav. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996, s. 242. ISBN 80 – 85983 – 08 - 7.

<sup>113</sup> Tamtéž.

<sup>114</sup> PLAČEK, Miroslav. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996, s. 242. ISBN 80 – 85983 – 08 - 7.

### 4.3. Renaissance

Moravská Třebová se stala jedním z prvních míst nástupu rané renesance v českých zemích. Již od roku 1486 ji vlastnil významný moravský šlechtic, Ladislav Velen z Boskovic. Z přestavby jeho sídla, hradu, se zachoval portál z roku 1492 a dvojice reliéfních medailonů. V roce 1509 vyhořelo téměř celé město Moravská Třebová, (v té době celodřevěné) a díky podpoře Ladislava Velena z Boskovic bylo město nově vystavěno z kamene a cihel.<sup>115</sup> Domy přestavěné po tomto požáru, navázaly na typ obytného domu, jehož mázhaus s půlkruhovým portálem měl klenutou valenou klenbu (čp. 9, 32, 37, 54). Po dalším požáru v roce 1541, mázhausy obnovených domů navazovaly na starý typ, ale valené klenby vystřídaly klenby síťové.<sup>116</sup> Síťové klenby mají domy čp. 28 a 29.

K obdivuhodným dílům, které můžeme zařadit do tohoto období, nepochybně patří i obraz Zahradní hostina Hohenemsů, z roku 1578, která je, se svými 54 osobami, nejrozsáhlejším skupinovým portrétům mimo italskou oblast. Hohenemsové vyměnili v pozdějších letech své panství Vaduz s Lichtenštejny, za panství Bystré. Zahradní hostina byla namalována nizozemským malířem Anthonym Baysem. Obraz je v současné době uložen v budově poličské radnice.<sup>117</sup> Pozoruhodný manýristický portál byl v roce 1604, vložen do fasády kostela Povýšení svatého Kříže v Litomyšli. Portál nechala zhotovit vdova po Vratislavovi z Pernštejna, po dohodě se stavitelem Benešem de Bossim.<sup>118</sup>

Rozsáhlá renesanční přestavba zámku, byla dokončena v Moravské Třebové mezi lety 1611 - 1620 za Ladislava Velena ze Žerotína.<sup>119</sup> Nechal zrušit zástavbu předzámčí v Moravské Třebové a v něm postavil trojkřídlovou patrovou budovu. Ta se táhne podél celého obvodu a spojení místností zajišťují patrové arkádové ochozy. Oblouky a pilíře arkád jsou pokryty bosáží, na soklech a parapetech jsou pole překryta reliéfy polofigur a hlav. Dílo vrcholí věžovitým pavilonem s trojlodním průjezdním vestibulem. Celou výšku průčelí prostupují přepásané polosloupky oddělující arkádová pole. Tento průjezd a portály u nás nemají srovnání. Uvažuje se o účasti G. M. Filippiho, architekta Rudolfa II. Stavbu prováděl G. Motalla z Castasegna. Motalla pracoval na zámku ještě roku 1628 (v období raného baroka),

<sup>115</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, Kniha I.* 2004, s. 68.

<sup>116</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Městské památkové rezervace.* Praha, 2000, s. 84. ISBN 80 – 7033 – 657 - 9.

<sup>117</sup> *Zahradní hostina Hohenemsů. Centrum Bohuslava Martinů.* cz [online].[cit. 2009 – 2018]. URL: [Inwww.cbmpolicka.cz/expozice](http://www.cbmpolicka.cz/expozice)

<sup>118</sup> KROUPA, Jiří. *Zámecké návrší.* Praha, 2017, s. 15. ISBN 978 – 80 – 88258 – 01 – 8.

<sup>119</sup> HUDEC, Jaroslav. *Archeologický výzkum na zámku v Moravské Třebové, Vlastivědné listy.* Moravská Třebová, 1998, č. 9, s. 8. ISSN 12111 – 1317.



v té době pro Lichtenštejny. Přestavěl jižní křídlo starého zámku, zřídil v něm schodiště a patrové arkády.<sup>120</sup>

Nejdůležitějšími držiteli zámku v Litomyšli byli v tomto období Pernštejnové, zejména nejvyšší kancléř Království českého, Vratislav z Pernštejna se svojí manželkou Marií Manrique de Lara.<sup>121</sup> Ti si v letech 1568 – 1581 nechali přestavit ze zbytků hradu renesanční zámek s arkádovým nádvořím, štítovými atikami a lunetovou římsou, pokrytý sgrafity. Bylo prokázáno, že sgrafita na zámku v Litomyšli, byla vyzdobena na základě ideového programu, který zahrnoval biblické výjevy, spojené s válkou, bitvy rytířů s tureckým vojskem<sup>122</sup>, atd.<sup>123</sup> Stavba na zámku probíhala za řízení stavitelů Giovanniho Battisti Aostalliho a poté Ulrika Aostalliho.<sup>124</sup> Ukázkami kvalitní kamenické práce je vstupní portál zámku a portál zámecké kaple, nacházející se v patře arkádového ochozu. Litomyšl je unikátní i díky souvislé zástavbě renesančních domů do patra s podloubím.<sup>125</sup>

K památkově nejvzácnějším stavbám v Litomyšli patří dům čp. 110 – U Rytířů, který byl po požáru v roce 1546 opatřen unikátním kamenicky zdobeným průčelím, které zhotovil jeho majitel kameník Blažek.<sup>126</sup> K nejstarším dochovaným renesančním domům ve Svitavách patří dům U Mouřenína, který byl postaven v roce 1554.<sup>127</sup> V moravské části Svitavska došlo v průběhu 16. století ke vzniku dalších šlechtických sídel. Jednalo se např. o přestavbu zbytků tvrze na zámku v Jevíčku (Podstatští z Prusinovic v roce 1569) a v Bystrém (Bezdrůžičti z Kolovrat). Renesanční úpravy na hradě Cimburk prováděli Věžníkové z Věžník.<sup>128</sup>

Sakrální architektura v tomto období vznikala pouze ojediněle. Z tohoto období je dochován hřbitovní kostel svatého Michala v Poličce, vybudovaný před rokem 1580 stavitelem Ambožem Vlachem. Nesmíme opomenout ani další významné kostely, a to kostel svatého Jiljí ve Svitavách, který byl kolem roku 1600 doplněn o renesanční věž.<sup>129</sup> Kostel Povýšení svatého Kříže v Litomyšli zasáhl v roce 1601, stejně, jako celé město, požár. Shořela věž s hodinami a dva zvony. Původní gotická věž po požáru nebyla již nikdy

<sup>120</sup> PLAČEK, Miroslav. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 199, s. 243. ISBN 80 – 85983 – 08 - 7.

<sup>121</sup> VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie Českých zámků*. Praha, 2001, s. 351. ISBN 80 – 7277 – 028 - 4.

<sup>122</sup> Motiv Turků na sgrafitech je spjat s Vratislavem z Pernštejna (1530 – 1582), který patřil k prvním českým nositelům řádu Zlatého rouna.

<sup>123</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Sgrafito 16. – 20. století, výzkum a restaurování*. Pardubice, 2009, s. 173. ISBN 978 – 80- 7395 – 228 – 0.

<sup>124</sup> Tamtéž.

<sup>125</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, *Městské památkové rezervace a zóny Pardubického kraje*.

<sup>126</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, KŘENKOVÁ, Zuzana – ŘÍHOVÁ, Vladislava – ŠTĚTINA, Jiří. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. Litomyšl, 2006, s. 24.

<sup>127</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2002, s. 566. ISBN 80 – 85983 - 15 - x.

<sup>128</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 9.

<sup>129</sup> Tamtéž, s. 9.

obnovena. Nová klenba měla navázat na středověké pojetí. Původní gotická okna byla kvůli klenbě snížena a získala nové kružby. Necitlivým zásahem prošlo v tomto období osekávání okenních špalet presbytáře.<sup>130</sup> Ve Svitavách v tomto období vznikla budova radnice, umístěna ve středové části náměstí a kostel Navštívení Panny Marie.<sup>131</sup>

Jedinečný soubor epitařů a náhrobků se dochoval na hřbitově na Křížovém vrchu v Moravské Třebové.<sup>132</sup>

#### 4.4. Baroko

Od druhé poloviny 17. století začíná rekonstrukce oblastí zničených válkou. Zpočátku vznikají stavby, které byly součástí rekatolizačního úsilí. Ke kostelu Nalezení svatého Kříže v Litomyšli přiléhá na východní straně piaristická kolej, kterou založila členka rodu Pernštejnů, Frebonie Eusebie.<sup>133</sup> Se stavbou koleje se započalo již v roce 1643, zcela byla dokončena v roce 1685.<sup>134</sup> Součástí koleje je i refektář se štukovou a malířskou výzdobou a podobně zdobená kaple s názvem Očistec.<sup>135</sup> Projekt kostela Nalezení svatého Kříže v Litomyšli vypracoval Giovanni Battista Alliprandi<sup>136</sup>, po jeho smrti stavbu dokončil František Maxmilián Kaňka. Bohatá a cenná je sochařská výzdoba, řadu soch vytvořila dílna Matyáše Bernarda Brauna<sup>137</sup> (jeho žák Jiří František Pacák<sup>138</sup>). Z druhé strany sousedí s kostelem bývalé piaristické gymnázium z let 1714 – 1719.<sup>139</sup> K dalším významným církevním stavbám, vzniklých na konci druhé poloviny 17. století, můžeme zařadit františkánský klášter svatého Josefa v Moravské Třebové a Kalvárii na Křížovém vrchu.

---

<sup>130</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, LÁTAL, Jiří – LÁTALOVÁ, Veronika. *Restaurování renesančních maleb na předprvní kruchty kostela Povýšení svatého Kříže v Litomyšli*. 1994.

<sup>131</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích. *Městské památkové rezervace a zóny Pardubického kraje*.

<sup>132</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 9.

<sup>133</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 53. ISBN 978 – 80 – 88258 – 01 - 8.

<sup>134</sup> REICHERTOVÁ, Květa. *Litomyšl*. 1977, s. 57.

<sup>135</sup> HANŠOVÁ, Helena. *Zámek Litomyšl*. Praha, 1963.

<sup>136</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 61. ISBN 978 – 80 – 88258 – 01 - 8.

<sup>137</sup> Matyáš Bernard Braun přišel do Čech před rokem 1710 z Tyrolska. Díla, která zanechal v oblasti východních Čech, ovlivnila řadu zdejších sochařů a řezbářů. J. F. Pacák se s M. B. Braunem setkal v době, kdy realizoval zakázky pro piaristy v Litomyšli (1721). Pacákova dílna se projevila v litomyšlském regionu a zasáhla i do Moravské Třebové.

<sup>138</sup> Jak uvádí PRAŽÁK (1999, 11), J. F. Pacák (1670 – 1742) se stal zakladatelskou osobností sochařské rodiny, která obohatila východní Čechy o množství dokonalých plastik. Spolu s dalšími spolupracovníky z Braunovy dílny, ale i s příslušníky své rodiny vytvořil specifickou variantu východočeského baroka, jehož plastiky a řezby jsou roztroušeny na území od Krkonoš až po Vysočinu.

<sup>139</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, 1997, s. 348. ISBN 80 – 85983 – 17 – 6.

Obrovský poutní komplex se nachází v Jaroměřicích a je nazván Nový Dvůr. Nad jižním okrajem obce se zvedá vrch Kalvárie. Na jeho vrcholu vyrostla podle plánů Jana Blažeje Santiniho, poměrně věrná kopie areálu staveb v Jeruzalému. Tvoří ho prostranství ve tvaru obdélníku, obehnané kamennou zdí, na každé straně se dvěma nárožními a jednou středovou kruhovou kaplí na způsob bašt. Areál uzavírá brána se třemi oblouky a dvěma hranolovými věžemi. Následuje hrobní kaple Panny Marie a za ní Betlémská kaple s Kristovou kaplí a dvěma válcovými věžemi. Soubor vrcholí kostelem Povýšení sv. Kříže, jehož jádrem jsou dva spojené trojlísté útvary doplněné o čtvercový prostor se zvlněnými stěnami, sakristií a oratoří. V průčelí, které je lukovitě prohnuté, jsou v patře tři liché arkády s krucifixy a třemi ukřížovanými těly.<sup>140</sup>

Do tohoto období můžeme zařadit i významné poutní místo na Baldě. Jedná se o poutní kapli Panny Marie, počaté bez poskvrny prvotního hříchu.<sup>141</sup> Stará německá legenda se zmiňuje o zlatém poháru, který se vyskytoval u pramene dobré vody na úbočí Baldského vrchu nedaleko Poličky.<sup>142</sup> V Hartmanicích, nedaleko Bystrého, se nachází kaple svatého Jana Nepomuckého. Stavba je centrální, má klenutou kopuli a výhled do osmiboké věže, která má v jejím středu tvar lucerny.<sup>143</sup>

Barokních úprav se dočkal i zámecký areál na zámku v Litomyšli, na kterých se podílel architekt František Maxmilián Kaňka. Přestavěl budovu pivovaru, severní část nádvoří uzavřel mezi lety 1721 - 1723 budovou konírny a kočárovny.<sup>144</sup> V této době působil jako farář v Dolním Újezdě J. V. Kodym, který nechal roku 1737 na návsi Na Rovince postavit chloubu Dolního Újezdu, barokní sochu Panny Marie Růžencové od Braunova žáka J. F. Pacáka spolu se třemi kapličkami. Z těchto kapliček se do dnešní doby dochovala jedna, stojící naproti obecnímu úřadu. Socha Panny Marie Růžencové byla cílem poutníků a obecních procesí až do doby vlády Josefa II. Tehdy byly v Dolním Újezdě podobné slavnosti zakázány a v úplnosti nebyly již nikdy obnoveny.<sup>145</sup>

<sup>140</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.* 2004, s. 11.

<sup>141</sup> BOHÁČ, Zdeněk. *Poutní místa v Čechách.* Praha, 1995, s. 68. ISBN 80 – 85923 – 07 - 6.

<sup>142</sup> Přicházející poutníci z něho mohli pít a dlouho se ho nikomu nedařilo ukrást. Až jednoho dne došlo u studánky k zločinu a pohár zmizel. Místní tradice vypráví také o jedlovském rolníku Bedřichu Leitnerovi, který při sbírání dřeva v panském lese objevil zlatou růži – kámen ve tvaru růže pokrytý zlatými zrnky a prachem. Později začal na tomto místě kopat a objevil zlatou žílu. S tajně získaným pokladem utekl do Benátek, odkud dopisem oznámil místo svého nálezu. Hrabě Martinic nechal v dolování pokračovat a jednoho dne důl zaplavil silný pramen, jehož voda měla léčivé účinky.

<sup>143</sup> *Kaple svatého Jana Nepomuckého v Hartmanicích.* Toulky po cechach.cz [online]. [cit. 2007 – 2018]. URL: [www.toukypocechach.com](http://www.toukypocechach.com)

<sup>144</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší.* Praha, 2017, s. 70. ISBN 978 – 80 – 88258 – 01 - 8.

<sup>145</sup> BOHÁČ, Zdeněk. *Poutní místa v Čechách.* Praha, 1995, s. 79. ISBN 80 – 85923 – 07 - 6.

Barokní sloh se projevil i v městské architektuře. V Litomyšli došlo především k barokizaci fasád a průčelí domů. Jednalo se především o průčelí na domech čp. 53, čp. 61, čp. 200, čp. 201, čp. 33 a čp. 73, na kterých se podílel stavitel J. Béba.<sup>146</sup> Mariánský sloup na náměstí v Litomyšli dal postavit hrabě František Václav Trauttmansdorff. Dochoval se koncept smlouvy, která byla datována rokem 1713. Autorem litomyšlského sloupu byl sochař Antonín Apeller.<sup>147</sup>

Mor v Moravské Třebové v roce 1715 vyvolal mezi léty 1717 – 1720 výstavbu morového sloupu na náměstí, který vznikl mezi lety 1715 – 1718. Stavbu sloupu projednávala olomoucká konzistoř. Svolení k výstavbě dala rada města se souhlasem knížete Lichtenštejna.<sup>148</sup> V roce 1726 postihlo město Moravskou Třebovou požár. Díky požáru došlo ke změně renesančního rázu města, kompozice fasád zůstala spíše zachována. Barokně byly přestavěny především měšťanské domy čp. 62 na náměstí T. G. Masaryka, dále dům čp. 79, v ulici Krátké (pozdně barokně upraven portálek nad vstupem) a dům čp. 92, Československé armády (úprava portálu ve sklepech<sup>149</sup>).

V letech 1727 – 1731 byly před východním průčelím staré radnice v Poličce postaveny dvě kašny (Horní kašna se sochou svatého Jiří a Dolní kašna se sochou archanděla Michaela) a mariánský sloup. Kašny a sloup jsou připisovány Jiřímu Pacákovi.<sup>150</sup> V roce 1740 byla v Poličce postavena nová radnice z kamene. Existují domněnky, že po požáru v roce 1736 byla původní radnice tak poškozena, že byla účelnější její demolice a nová nákladná výstavba.<sup>151</sup> Pozdně barokní přestavba se týkala především měšťanských domů čp. 28, Šaffova, (valeně klenuté sklepy<sup>152</sup>) a pozdně barokní kostnice v hřbitovním kostele svatého Michala.<sup>153</sup> Stavební činnost v 18. století nebyla ve Svitavách tak rozsáhlá jako v 17. století. Domy byly převážně jednopatrové, obklopující náměstí. Do tohoto období spadají domy čp. 49, čp. 50 a čp. 51, nacházející se na náměstí Míru ve Svitavách.<sup>154</sup>

---

<sup>146</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 2002, s. 567. ISBN 80 – 85983 -15 - x.

<sup>147</sup> NEJEDLÝ, Vratislav – ZAHRADNÍK, Pavel. *Mariánské, trojiční a další světské sloupy v Pardubickém kraji*. Praha, 2008, s. 18. ISBN 978 – 80 – 2570 – 058 - 7.

<sup>148</sup> NEJEDLÝ, Vratislav – ZAHRADNÍK, Pavel. *Mariánské, trojiční a další světské sloupy v Pardubickém kraji*. Praha, 2008, s. 18. ISBN 978 – 80 – 2570 – 058 – 7.

<sup>149</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, Kniha IV*. 2004, s. 88.

<sup>150</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, BORSKÝ, Pavel – MACEK, Petr. *Nový stavebně historický průzkum v Poličce*. Praha – Brno, 2012, s. 11.

<sup>151</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP. Polička, radnice čp. 2. 1975, s. 3.

<sup>152</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 158.

<sup>153</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, BORSKÝ, Pavel. *Stavebně historický průzkum kostela svatého Michala v Poličce*. Brno, 2014, s. 3.

<sup>154</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, Kniha IV*. 2004, s. 217.

Na hlavním náměstí ve Svitavách byl v 18. století vystaven sloup se sochou Panny Marie od neznámého autora. Sloup byl podle údajného listu konzistoře vystaven na počest Nejsvětější Panny Marie, která město ochránila proti moru, požáru a hladu.<sup>155</sup> Rozlehlé Lichtenštejnské panství zasahovalo až na území dnešního Svitavska. Zde ve dvou vsích bylo pozdní baroko předznamenáno jednodílnou osnovou kostelů, svatého Mikuláše v Rychnově a svatého Jana Křtitele v Křenově u Moravské Třebové. V tomto období se barokních úprav dočkala především náměstí jednotlivých větších měst v okrese Svitavy. Jedním z takových měst je Bystré u Poličky, s dvouvěžovým kostelem, barokní radnicí, zámek, souborem plastik a krajinnou dominantou, kaplí svatého Jana Nepomuckého nad Hartmanicemi.<sup>156</sup> K dalším významným stavbám v Bystrém patří bývalá církevní škola (dnes budova umělecké základní školy), postavená v blízkosti kostela sv. Jana Křtitele<sup>157</sup>, v jejíchž základech se dochovalo zdivo původní kaple sv. Jeronýma z roku 1767 a domy č. p. 40 (jeden z představitelů zděné lidové architektury konce 18. století), či č. p. 84, sloužící kdysi pro potřeby vrchnosti. Mimo náměstí se nachází sokolovna, č. p. 315 a další památkově cenné objekty, které utváří charakter této zóny. V siluetě náměstí se i po klasicistní přestavbě místy prosazují barokní štíty J. Béby.

V Jevíčku je nejstarší areál staveb bývalého augustiniánského kláštera s pozdně barokním kostelem Nanebevzetí Panny Marie. V jeho těsné blízkosti, na Komenského náměstí se dochovalo torzo hradeb s městskou věží. Nedaleko na ulici U záměčku č. p. 451 se nachází barokně přestavěný zámek, k jehož zázemí přináležela i sýpka, umístěna na západ a zpřístupněna z ulice K. H. Borovského. Mezi další hodnotné objekty města patří dům č. p. 15 na Palackého náměstí, objekt synagogy na ulici Soudní, naproti ní ležící židovský chudobinec č. p. 269, či bývalá koželužna č. p. 224 na Olomoucké ulici.

---

<sup>155</sup> NEJEDLÝ, Vratislav – ZAHRADNÍK, Pavel. *Mariánské, trojiční a další světské sloupy v Pardubickém kraji*. Praha, 2008, s. 527.

<sup>156</sup> PRAŽÁK, Václav. *Baroko východních Čech*. Hradec Králové, 1999, s. 12. ISBN 80 – 902593 – 0 - 8.

<sup>157</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, I. díl*. Praha, 1996, s. 411. ISBN 80 - 85983 – 13 - 3.

#### 4.5. 19. století

Napoleonské války na přelomu 18. a 19. století zasáhly ve velké míře do života obyvatelstva z důvodu průchodu francouzských, rakouských a císařských vojsk především přes Svitavy, Litomyšl, Moravskou Třebovou ale i Poličku. Obyvatelé těchto měst museli vojsku poskytnout stravu a ubytování. Už v roce 1781 zachvátil Svitavy mohutný požár, který se rozšířil po celém městě, vyhořela radnice, kostel a přes 200 domů. Stará radnice ve Svitavách čp. 123, byla propojena s domem U mouřenína, kde sídlili purkmistři. Interiér radnice byl upraven v roce 1847.<sup>158</sup> Od té doby ve Svitavách probíhala nákladná přestavba města, až do poloviny 19. století, která mu dodala klasicistní podobu.<sup>159</sup>

V Litomyšli v roce 1814 se zasloužil o rozsáhlou proměnu města, kde došlo ke klasicistní přestavbě, stavitel František Bergram. Podloubí se zachovalo pouze na východní straně a ve střední části západní strany náměstí. Vnitřní dispozice domů v Litomyšli byly prosvětleny světlíky, např. čp. 56, čp. 113, vybudovány byly i nová dvorní křídla a pavlače, např. čp. 21, 80, 87, 181. Některé domy byly vyzdviženy souběžně s uliční čarou, např. čp. 49, čp. 85, čp. 86. To se projevilo především v severní části východní strany náměstí, což bylo vykoupeno likvidací štítů. Štíty byly nahrazeny atikami, za kterými bylo vyzděno druhé patro, např. domy čp. 27, čp. 30, čp. 111, čp. 132 – čp. 135. po požáru byla v Litomyšli za přispění obce postavena řada empírových domů, např. čp. 184 – čp. 193. Tato řada byla uzavřena na západním konci v roce 1820 rohovým objektem. Tím vznikla ulice rektora Stříteského. Byly zbořeny i chalupy před průčelím kostela, díky čemuž vzniklo dnešní Šantovo náměstí. O dva roky později byly zbořeny i městské hradby, padla jak Horní, tak Dolní brána.<sup>160</sup>

V roce 1840 a 1844 zasáhly město Moravskou Třebovou dva velké požáry.<sup>161</sup> U starého zámku po prvním požáru, musely být strženy zdi, a tím tak vznikl dnešní půdorys nádvoří.<sup>162</sup> Již před rokem 1835 byly v Moravské Třebové zbořeny městské brány a část hradeb.<sup>163</sup> Po požáru v roce 1840 byl městskou radou v Moravské Třebové vydán stavební pořádek pro majitele vypálených domů. Jednalo se o domy čp. 65, čp. 66, čp. 67, čp. 71, čp.

---

<sup>158</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, s. 227. ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

<sup>159</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 13.

<sup>160</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 566. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

<sup>161</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, VÁCLAVÍK, F. R. – ŠEDA, Bohdan – SIGLOVÁ, Tereza. *Stavebně historický průzkum domu čp. 73 v Moravské Třebové*. 2005, s. 4.

<sup>162</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŠULCOVÁ, Julie. *Rekonstrukce zámku v Moravské Třebové*. 1999.

<sup>163</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, VÁCLAVÍK, F. R. – ŠEDA, Bohdan – SIGLOVÁ, Tereza. *Stavebně historický průzkum domu čp. 73 v Moravské Třebové*. 2005, s. 4.

72 a čp. 73. Střechy domů měly být pokryty taškami, nebo břidlicí, stavění bylo povoleno z nehořlavých materiálů.<sup>164</sup> Domy měly být postaveny do stejné výšky a měly se také vystavět zdi proti ohni. V roce 1878 měly v domě čp. 73 v Moravské Třebové proběhnout adaptační práce. Jednalo se především o přestavbu prvního poschodí, vybouráním dvou oken byl vytvořen prostor k bydlení.<sup>165</sup> Klasicistně byl přestavěn v Moravské Třebové dům čp. 34, který pochází z nejstarší etapy výstavby zaniklého dřevěného města. Dispozice nad terénem podlehla nejprve renesanční, poté klasicistní přestavbě, která setřela středověký charakter a přidala za atiku druhé patro. Na sklonku 19. století zde bylo zřízeno nynější schodiště, včetně sestupu do suterénu.<sup>166</sup>

V Poličce vypukl požár později, 10. 7. 1845, při kterém vyhořela radniční věž, většina obnoveného krovu, byly poškozeny stropy a ohořely i okenní rámy pater na jihozápadní a jižní straně. Požár v Poličce inicioval i rozsáhlou výměnu vrat a dveří jednotlivých domů. Poličský soubor vrat a dveří patří k významným příkladům české truhlářské umělecké práce. Zmíním alespoň některé z nich, např. vrata domu čp. 110 v ulici Šaffově a nejvýznamnější dveře v portálu domu čp. 164, v ulici Spálené.<sup>167</sup> Většina oprav byla provedena do roku 1846.<sup>168</sup> Místo helmice s makovicí byla radniční věž zakryta nízkou jehlanovou střechou z měděného plechu a železné nosné konstrukce.<sup>169</sup> Byly pořízeny dva nové hodinové zvony, které v roce 1846 odlil zvonař z Prahy Karl Bellman.<sup>170</sup>

V roce 1849 se Polička stala sídlem státního úřadu I. instance. Pravá část budovy radnice v Poličce sloužila bernímu úřadu, do levé části byl umístěn knihovni úřad. Patro se stalo sídlem okresního soudu. Druhé patro sloužilo magistrátu. Roku 1866 prováděl místní stavitel Karel Klemke větší opravy radniční budovy, např. opadané omítky, poškození krytiny a měděné střechy věže.<sup>171</sup> V letech 1889 – 1890 se opravovalo průčelí radnice, na kterém se podílel Alois Richter.<sup>172</sup> Architektonické členění průčelí zdůraznil dvoubarevný nátěr s okrovými plochami a hnědými články.<sup>173</sup> Požárem v Poličce byla narušena také kontinuita

---

<sup>164</sup> Tamtéž, s. 6.

<sup>165</sup> Tamtéž, s. 7.

<sup>166</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, *Stavebně historický rozbor jádra Moravské Třebové*. 1975.

<sup>167</sup> LÍBAL, Dobroslav – JUNEK, David – KOPŘIVA, Jan – HOLOMÝ, Zdeněk – HÁJEK, Jiří. *Klasicistní domovní vrata v Poličce*. Polička, 1994, s. 8.

<sup>168</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP. Polička, radnice čp. 2. 1975, s. 6.

<sup>169</sup> Tamtéž, s. 7.

<sup>170</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, BORSKÝ, Pavel – MACEK, Petr. *Nový stavebně historický průzkum v Poličce*. Praha – Brno, 2012, s. 18.

<sup>171</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP. Polička, radnice čp. 2. 1975, s. 9.

<sup>172</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, BORSKÝ, Pavel – MACEK, Petr. *Nový stavebně historický průzkum v Poličce*. Praha – Brno, 2012, s. 18.

<sup>173</sup> Tamtéž, s. 19.

vývoje farního kostela svatého Jakuba v Poličce. Kvůli požáru zanikl starý kostel.<sup>174</sup> Mezi lety 1852 – 1853 byl kostel stržen, kromě malé části presbytáře. V témže roce byl položen základní kámen k novogotické novostavbě, na které se podílel Ing. A. J. Wach a F. Schmoranz. Stavba byla dokončena v roce 1865.<sup>175</sup> Do tohoto období spadají i význačné opravy sloupů a sousoší. Mezi lety 1877 – 1878 došlo k opravě sloupu Panny Marie (Immaculaty) v Moravské Třebové. V roce 1878 přispěl na opravu tohoto sloupu z výnosu fundačního kapitálu děkan Florián Schwanzer. Na jeho pozlacení se podílel Franz Wallaschek.<sup>176</sup>

Ve Svitavách byl sloup se sochou Panny Marie na náměstí restaurován v roce 1883. Z tohoto období se zachoval rozpočet, na kterém se podíleli Heinrich Zdobnitzsky a Johann Willemek. Rozpočet zahrnoval: oškrabání sloupu, broušení poškozených míst, napuštění a natření sloupu olejovou barvou a pozlacení Panny Marie.<sup>177</sup> Opravy proběhly také na sloupu v Poličce, nebyly ovšem tak významné. Do tohoto období spadá také hrad Svojanov<sup>178</sup>, v jehož architektuře se mísí gotika s empírem.<sup>179</sup> V 19. století, noví majitelé, především měšťané a podnikatelé dali hradní budovy provizorně obnovit, a pak je využívali k hospodářským účelům. Vznikla zde soukenická manufaktura, v pozdějších letech také dílna na zpracování tuhy. Byly upraveny i hradební ochozy a do vnitřního nádvoří proražena brána.<sup>180</sup>

Mezi lety 1860 až 1890 došlo k rozvoji muzejnictví. Vzniklo celkem 49 muzeí a muzejních spolků, mezi nimi i v roce 1880 Muzejní spolek „Palacký“ v Poličce a roku 1891 Městské muzeum v Litomyšli.<sup>181</sup> Další muzea vznikla ve Svitavách<sup>182</sup>, Jevíčku<sup>183</sup> a Moravské Třebové.<sup>184</sup> V 80. letech 19. století vzniklo ve Svitavách mnoho továren, a proto byly považovány za jedno z nejprůmyslovějších měst (hned po Brnu). Prosadila se zde i vilová

---

<sup>174</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP. Kostel svatého Jakuba v Poličce. s. 7.

<sup>175</sup> Tamtéž, s. 27.

<sup>176</sup> NEJEDLÝ, Vratislav – ZAHRADNÍK, Pavel. *Mariánské, trojiční a další světské sloupy v Pardubickém kraji*. Praha, 2008, s. 377. ISBN 978 – 80 – 2570 – 058 - 7.

<sup>177</sup> Tamtéž, s. 531.

<sup>178</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Umělecké památky Čech*. Praha, 1957, s. 750.

<sup>179</sup> BRYCH, Vladimír – RENDEK, Jan. *České hrady, zámky a tvrze*. Praha, 2005, s. 694. ISBN 97 – 880 – 7360 - 406 - 6.

<sup>180</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

<sup>181</sup> ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Brno, 2004, s. 32. ISBN 80 – 210 – 3206 - 5.

<sup>182</sup> *Městské muzeum a galerie ve Svitavách: Muzeum Svitavy* [online]. [cit. 2018]. URL:

<http://www.muzeum.svitavy.cz/o-muzeu/historie/16-1/>

<sup>183</sup> *Asociace muzeí a galerií ČR: Městské muzeum Jevíčko* [online]. [cit. 2015]. URL: <http://www.cz-useums.cz/adresar/pardubicky-kraj/svitavy/jevicko/mestske-muzeum/>

<sup>184</sup> *Založení muzea v Moravské Třebové: Historie muzea* [online]. [cit. 2016]. URL: <http://www.muzeummoravskatrebova.cz/historie>



výstavba. V pozdějších letech byla ve Svitavách vybudována řada reprezentativních budov – např. vyšší reálka v roce 1896, Ottendorfova knihovna a čítárna z let 1891 – 1892.<sup>185</sup>

#### 4.6. 20. a 21. století

Rozvoj národnostního cítění se na přelomu 19. a 20. století projevil výstavbou škol a spolkových budov. K nejzásadnějšímu kompozičnímu činu v Litomyšli došlo v letech 1905 – 1906 při severozápadním nároží vnitřního města. Nárožní objekt panského mlýna s vodárenskou věží nahradila novostavba dívčí školy, která vymezila jižní stranu Komenského náměstí, které mělo vzniknout před hradbami. Této myšlence se podřídilo i situování Smetanova domu, který byl ve stejné době vybudován, jako pohledová součást náměstí.<sup>186</sup> K dostavbě náměstí bohužel ale nikdy nedošlo.<sup>187</sup>

Mezi lety 1902 – 1906 byla v Poličce zasypana východní část Synského rybníka a vznikl městský park.<sup>188</sup> Důležitou částí svitavské architektury se staly vily průmyslníků, např. Langerova vila, která vznikla kolem roku 1910. Roku 1910 se začalo jednat o opravě poličské radnice podle platných zásad památkové péče. Okresní konzervátor Boža Dvořák, doporučil očištění fasád a vypracoval návrh na obnovu barokní střechy věže. Roku 1914 přikázalo ministerstvo veřejných prací rekonstrukci sešlé střechy na této radnici. Na přelomu let 1916 – 1917, byla obnovena barokní střecha věže v projektu B. Dvořáka.<sup>189</sup>

Meziválečné období se v Poličce neslo v duchu obnovy fasád a vzniku nových staveb. Např. v ulici E. Beneše, (čp. 390, čp. 391), Československé armády (čp. 388), na nábřeží Svobody (čp. 385, čp. 386), atd.<sup>190</sup> Vyostření národnostních sporů na Svitavsku došlo mezi lety 1918 – 1919, kdy zdejší Němci usilovali o připojení německých území k Rakousku.<sup>191</sup> Rozvoj nové obytné zástavby v Litomyšli začal před první světovou válkou a pokračoval v podstatě až do druhé světové války. Celkem přibylo víc, než 300 domů, především vilových a rodinných. Výstavba byla přenesena na levou stranu Loučné, na svah oproti městu, kde doposud existovala jen ojedinělá zástavba podél řeky a cesty, vedoucí v trase nynějšího

<sup>185</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl.* Praha, 2008, s. 226. ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

<sup>186</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl.* Praha, 1998, s. 567. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

<sup>187</sup> Tamtéž, s. 568.

<sup>188</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 5. díl.* Praha, 2002, s. 367. ISBN 80-7277 – 039 - x.

<sup>189</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP Polička, radnice čp. 2. 1975, s. 9.

<sup>190</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 5. díl.* Praha, 2002, s. 367. ISBN 80 - 7277 – 039 - x.

<sup>191</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.* 2004, s. 15.

silničního průtahu (kpt. Jaroše). Současně s ní byla stanovena ulice T. G. Masaryka, tvořící spojku poličské silnice a nádraží. Mezi ní a souběžnou ulicí byly situovány nové budovy, např. gymnázium (1922 – 1923), činžovní domy (1922), nemocenské pojišťovny (1926), okresní úřad (1928) a nad Rašínovými sady komplex průmyslové školy (1929).

Mezi lety 1923 – 1924 vnikly v Poličce rondokubistické domy podle stavitele Flégla z Prahy.<sup>192</sup> Nová Masarykova čtvrť byla doplněna stavbou činžovních domů a vil. Další výstavba se rozvíjela i ve 20. a 30. letech 20. století na dalších místech v Litomyšli. Ve vidlici, jíž se ulice (dříve Německého předměstí, nyní Tyršova), rozvětvovala směrem na Benátky a Svitavy, byla roku 1925 vybudována sokolovna, jako optický záměr předměstí. V klínu území mezi komunikacemi vznikla Fugnerova čtvrť, omezená úhlopříčně Novou ulicí. Za ní se rozšířila ve druhé polovině 20. století, kdy ve střední části vzniklo parkové náměstí. Nad nádražím v Litomyšli vznikla průmyslová zóna, jejíž součástí byla cihelna a potravinářské provozovny.<sup>193</sup>

V roce 1920 vzniklo ve Svitavách stavební družstvo, díky kterému vznikla řada domů, např. na ulici U reálky, Fibichova, Palackého, atd.<sup>194</sup> Město Moravská Třebová se rozrostlo především ve 20. letech 20. století. Vývoj v Moravské Třebové se soustředil především na území západně a severozápadně od města, které bylo vymezeno Brněnskou a Lanškrounskou ulicí. Byla vytyčena uliční síť, zastavovaná veřejnými budovami, činžovními domy, rodinnými domy a vilami. Za první světové války zde byl vybudován tábor pro uprchlíky z Ruska.<sup>195</sup> K moderní architektuře se v tomto období řadí v Poličce vila Bohuslava Šmída, postavena v letech 1933 – 1934.<sup>196</sup>

Odsun německého obyvatelstva mezi lety 1945 – 1946, znamenal vylidnění části Svitavska. Toto „pohraničí“ bylo záhy dosídleno a k zániku sídlišť tedy nedocházelo, i když některé pohraniční vesnice byly velkou měrou zdevastovány.<sup>197</sup>

Roku 1948 byl na radnici v Poličce při běžných opravách nahlášen nálezný nástěnných maleb.<sup>198</sup> V roce 1950 bylo jádro města Litomyšl zařazeno mezi památkové rezervace

---

<sup>192</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 5. díl*. Praha, 2002, s. 367. ISBN 80 - 7277 - 039 - x.

<sup>193</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 568. ISBN 80 - 85983 - 15 - x.

<sup>194</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, s. 236. ISBN 978 - 80 - 7277 - 041 - 0.

<sup>195</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl*. Praha, 2000, s. 128. ISBN 80 - 85983 - 16 - 8.

<sup>196</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 5. díl*. Praha, 2002, s. 367. ISBN 80-7277 - 039 - x.

<sup>197</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 15.

<sup>198</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP Polička, radnice čp. 2. 1975, s. 10.

(vyhlášeno ministerstvem kultury v roce 1965).<sup>199</sup> Stejně tak i jádro v Moravské Třebové (rezervace byla poté vyhlášena v roce 1980 a v roce 1987 bylo vyhlášeno i ochranné pásmo). V této době byl v Litomyšli vybudován mezi Husovou čtvrtí a Nedošínem areál továrny na skelná vlákna Vertex. Průmyslová zóna nad nádražím byla rozšířena o areály stavebních a mlékárenských továren. Díky průmyslovým areálům bylo nutno vybudovat v Litomyšli i řadu bytových domů. Bytová výstavba se nacházela nad Masarykovou čtvrtí a u silnice do Osíka, dále mezi Lány a Zahájí. Panelová výstavba pronikla do blízkosti jádra města.<sup>200</sup> Jediným kladem výstavby bylo dotvoření Komenského náměstí před Smetanovým domem.<sup>201</sup>

I ve Svitavách byla po roce 1950 zahájena nová obytná výstavba. Uskutečnil ji podnik Vigona a jednalo se o domy v Mánesově ulici (severní část města).<sup>202</sup> V roce 1958 byla v Litomyšli budována kanalizace, při níž se našla pravděpodobně část kostela svatého Klimenta, konkrétně jeho apsidální závěr.<sup>203</sup> V 60. letech 20. století se v Litomyšli vyskytl problém se silniční dopravou. Dopravu bylo nutné vést mimo historické jádro, protože zapříčiňovala statické poruchy jednotlivých objektů. V roce 1960 probíhal v Litomyšli další průzkum, v jihozápadním úseku zahrady, který zachytil dispozici románského kostela a jeho přestavbu a rozšíření.<sup>204</sup> Bazilika byla zděná z opukových kvádrů, různých velikostí, byla dlouhá 40 m a široká 12 m. Vstupovalo se do ní ze západní strany.<sup>205</sup>

Během roku 1963 byl opraven jeden z nejhodnotnějších renesančních měšťanských domů v Litomyšli, dům U Rytířů.<sup>206</sup> Ve Svitavách pokračovala hromadná výstavba sídlišť i v 60. letech 20. století. Mezi lety 1964 – 1971 vzniklo sídliště v Olbrachtově a Riegrově ulici.<sup>207</sup> V roce 1964 vznikla ve Svitavách i základní škola, v roce 1968 mateřská škola v ulici Československé armády. Poté vznikaly další objekty na různých místech města. Například sportovní areál (ulice U stadionu), Dům služeb, areál koupaliště (Riegrova ulice, Dům služeb,

---

<sup>199</sup> REICHERTOVÁ, Květa. *Litomyšl*. Praha, 1977, s. 89.

<sup>200</sup> Bylo zbořeno České předměstí (dnes Havlíčkova ulice), a mezi řekou a silnicí vznikly panelové domy.

<sup>201</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 568. ISBN 80 – 85983 – 15 - x.

<sup>202</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, s. 237. ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

<sup>203</sup> REICHERTOVÁ, Květa. *Odkrytí a výzkum románské baziliky v areálu litomyšlského zámku*. ZPP 1962/22, č. 6, s. 171.

<sup>204</sup> REICHERTOVÁ, Květa. *Odkrytí a výzkum románské baziliky v areálu litomyšlského zámku*. ZPP 1962/22, č. 6, s. 171.

<sup>205</sup> Tamtéž, s. 173.

<sup>206</sup> Tamtéž, s. 292.

<sup>207</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, s. 237. ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

atd.). Dále byla v tomto období ve Svitavách upravena silniční trasa, (vedená přes staré náměstí) a zřízen podjezd železnice.<sup>208</sup>

V 60. letech 20. století se v Moravské Třebové rozvíjela sídlištní výstavba, která byla soustředěna na západní část města.<sup>209</sup> Moravská Třebová byla také v 60. letech 20. století zatěžována silniční dopravou, vedenou kolem hradeb.<sup>210</sup> V 80. letech 20. století byla přestavěna silnice vedoucí v Moravské Třebové z Hradce na Olomouc.<sup>211</sup>

V 90. letech 20. století zaznamenala Litomyšl výrazný vývoj, doprovázený architekturou funkcionalismu. Uplatnění zde našli především brněňští architekti.<sup>212</sup> V Litomyšli se nachází celá řada budov různého architektonického typu, které byly realizovány jak ze soukromých, tak veřejných peněz a dotací. K stavbám vzniklých z veřejných peněz, můžeme zařadit např. stadion s tribunou na Černé hoře (Křivka, Burian, 2003), opláštění zimního stadionu (Gustav Křivka, Aleš Burian, v roce 2006), atd. K soukromým investicím můžeme zařadit Galerii Pakosta (Zdeňka Vydrová, v roce 2007), kostel sboru Církve bratské (Zdeněk Fránek v roce 2010) a řadu obytných domů. Další stavby měly město Litomyšl obohacovat, jako např. přestavba autobusového nádraží, vybudována na základě urbanistické koncepce, na které se podílela Ing. arch. Zdeňka Vydrová.<sup>213</sup>

---

<sup>208</sup> Tamtéž, s. 237.

<sup>209</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl.* Praha, 2000, s. 129. ISBN 80 – 85983 – 16 – 8.

<sup>210</sup> Tamtéž.

<sup>211</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl.* Praha, 2000, s. 129. ISBN 80 – 85983 – 16 – 8.

<sup>212</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl.* Praha, 1998, s. 568. ISBN 80 – 85983 – 15 - x.

<sup>213</sup> Tamtéž, s. 102.

## 5 Přehled památkové péče – organizace, struktura

První kroky ke zřízení státního orgánu památkové péče byly učiněny císařským rozhodnutím z 31. 12. 1850 s působností pro celou monarchii. Ochrana stavebních památek byla svěřena státní správě – ministerstvu pro obchod, průmysl a veřejné stavby.<sup>214</sup>

Systém státní památkové péče v Československu navázal na zákony a předpisy Rakousko – uherské monarchie, recipované zákonem z 28. října 1918 č. 11 Sb. Rakouské památkové instituce, které byly před začátkem první světové války reorganizovány, patřily mezi jedny z nejmodernějších v Evropě. Po říjnovém převratu 1918 byl nařízením revolučního Národního výboru ze dne 29. října 1918 č. 13/1918 Sb., zakázán vývoz historických a uměleckých památek do ciziny. Postupně se vytvářel systém státní správy v čele s jednotlivými ministerstvy. Památková péče, stejně jako knihovnictví, archivnictví, organizace muzejnictví, záležitosti sběratelství, archeologie, péče o umění a literaturu a dozor nad obchodem se starožitnostmi byla svěřena Ministerstvu školství a národní osvěty VI. odboru osvětovému.<sup>215</sup>

Jako základ zemské organizace státní památkové péče převzalo ministerstvo bývalý C. k. zemský úřad památkový pro Království české, v obou samostatných sekcích, pro okresy české i jazykově smíšené, k jejichž sloučení došlo v roce 1923.<sup>216</sup> Jeho základem bylo památkově spravovat celé území státu. V roce 1920 zahájil činnost Státní památkový úřad pro Moravu a Slezsko v Brně. V roce 1919 byl na Slovensku zřízen Vládní komisariát na ochranu pamiatok v Bratislavě. Právním podkladem pro činnost těchto úřadů byl recipovaný statut C. k. ústřední komise z roku 1911 pro zachování památek, jehož autorem byl Max Dvořák.<sup>217</sup>

Pomocnými orgány státních památkových úřadů byli okresní konzervátoři, jejichž funkce byla čestná a byli jmenováni ministerstvem na období tří let. Konzervátoři museli podávat památkovému úřadu každý rok zprávu o své činnosti.<sup>218</sup> Jako pomocný ústav byl roku 1919 zřízen Státní ústav pro fotografování, odlévání a měření památek, později přejmenovaný na Státní ústav fotoměřický.<sup>219</sup> Jeho úkolem bylo odborné měření, kreslení, fotografování a odlévání památek na celém území republiky, ale i památek českého původu v

<sup>214</sup> KIBIC, Karel - VOŠÁHLÍK, Aleš. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945 - 2010*. Děčín, 2011, s. 11. ISBN 978 – 80 – 87104 – 88 - 0.

<sup>215</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Péče o architektonické dědictví - Sborník prací I. díl*. Praha, 2008, s. 46. ISBN 978 - 80 – 85970 – 59 - 3.

<sup>216</sup> Tamtéž.

<sup>217</sup> UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947 - 1951*. Praha, 2004, s. 18. ISBN 80 – 903230 – 8 - 1.

<sup>218</sup> Tamtéž.

<sup>219</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Péče o architektonické dědictví - Sborník prací I. díl*. Praha, 2008, s. 60. ISBN 978 - 80 – 85970 – 59 - 3.

zahraničí. Tento ústav měl vydat soupis památek v jednotlivých zemích Československé republiky. (Soupis ale zůstal pouze v nestejnsměrně zpracovaném lístkovém katalogu, který se stal později základem soupisu památek vydaného Kabinetem pro teorii a dějiny umění v roce 1957 pod názvem Umělecké památky Čech). Svoji činnost mohl ale vzhledem k finančním a organizačním problémům zahájit až v roce 1930. Vedení se ujal Zdeněk Wirth.<sup>220</sup>

Po období první republiky se nepodařilo prosadit schválení památkového zákona. První zajištění památek právním předpisem se podařilo prosadit pouze u objektů podléhajících zákonu o první pozemkové reformě č. 215 Sb., ze dne 16. dubna 1919. Zákon č. 81/1920 Sb., umožňoval Pozemkovému úřadu, který nemovitosti spravoval, stanovit při předávání památkových objektů s určitou hodnotou novým vlastníkům závazky pro památkovou ochranu, včetně povinnosti jejich zpřístupnění veřejnosti.<sup>221</sup> Při určování těchto podmínek spolupracoval Pozemkový úřad se Státním památkovým úřadem. Zásadou bylo, že opravy zámků, hradů, hradních zřícenin, úpravy okolních parků a přírodních rezervací směly být prováděny pouze po předběžném schválení příslušným památkovým úřadem.

Dalším zákonem byl zákon ze dne 15. června 1927, který umožňoval vlastníkovi nemovitosti odpis z daní o udržovací náklady u neobývaných či jinak neužívaných památkově hodnotných objektů v případě, že Státní památkový úřad vydal majiteli objektu osvědčení o nezbytnosti takových nákladů. Na základě vládního nařízení č. 1/ex 1936 Sb., ze dne 20. prosince 1935, byla poskytnuta daňová úleva i vlastníkům obývaných památkově hodnotných budov ve městech nad 5000 obyvatel při opravách nákladnějších než 5000 Kč, pouze v případě, že tyto opravy byly provedeny v dohodě se Státním památkovým úřadem. Další využívanou možností byla finanční podpora z veřejných prostředků s přesným účelem použití.<sup>222</sup>

Za druhé světové války byla státní památková péče v protektorátu pod dozorem úřadu německého státního sekretáře. V roce 1940 odešel z funkce přednosty památkového úřadu v Praze C. Merhout a novým přednostou se stal Václav Wagner.<sup>223</sup> Roku 1941 byl na žádost říšského protektora sloučen pražský památkový úřad s brněnským a na Moravě zůstala pouze pobočka. Vedoucím brněnské pobočky se stal Karl Kuhn.<sup>224</sup>

V roce 1939 byla vytvořena funkce dopisovatelů památkových úřadů. Těmi byli jmenováni někteří úředníci Ministerstva zahraničních věcí a Ministerstva národní obrany.

---

<sup>220</sup> WAGNER, Václav. *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana*. Praha, 2005, s. 76. ISBN 80 – 86234 – 72 - X.

<sup>221</sup> Tamtéž.

<sup>222</sup> UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947 - 1951*. Praha, 2004, s. 19. ISBN 80 – 903230 – 8 - 1.

<sup>223</sup> WAGNER, Václav. *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana*. Praha, 2005, s. 6. ISBN 80 – 86234 – 72 - X.

<sup>224</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Památková péče na Moravě*. Brno, 2002, s. 76. ISBN 80 – 85032 – 82 - 1.

Jejich práce se soustředovala na pořizování a doplňování soupisové evidence, která se dříve vedla na památkových úřadech. Pohraniční oblasti, které byly obsazeny Třetí říší, spravovala částečně německá župní správa v Liberci, u které byl zřízen samostatný památkový úřad, zčásti došlo k jejich přičlenění do správních oblastí zemských památkových úřadů ve Vídni, Linci, Mnichově a Vratislavi.

V roce 1945 byly zrušeny všechny změny provedené během okupace. Ze systému státní památkové péče zmizela funkce dopisovatelů, kteří se vrátili většinou ke svému původnímu povolání. Sféra ochrany památek patřila nadále pod V. odbor ministerstva přejmenovaného na Ministerstvo školství a osvěty. Ve své činnosti pokračovaly specializované ústavy i památkové úřady.

V roce 1945 se památková péče ocitla ve změněné hospodářské a politické situaci. Na základě konfiskačních dekretů č. 12 a č. 108/1945 Sb., které se vztahovaly na rozsáhlý majetek maďarských a německých obyvatel Československa, přešlo do vlastnictví státu velké množství památkově hodnotných budov (především zámků a hradů) a mobiliáře. Žádný orgán systému památkové péče neměl pravomoc, personální předpoklady ani finanční prostředky k ochraně a zabezpečení těchto památek.

Zpočátku se tohoto úkolu ujalo ministerstvo. Díky prezidentu Edvardu Benešovi se začalo připravovat vytvoření samostatné organizace, která by vybrala ze zestátněného majetku památkově nejvýznamnější budovy a nejcennější mobiliář, dále je spravovala a zpřístupnila veřejnosti. Tato instituce, Národní kulturní komise, byla zřízena na základě zákona č. 137/1946 Sb., zahájila svoji činnost v roce 1947.<sup>225</sup> Tento zákon se stal prvním československým zákonem, zabývajícím se pouze ochranou památek. Ochrana kulturních statků byla zakotvena v ústavě 9. května, vydané roku 1949.<sup>226</sup>

V tomto roce vyšel v platnost také systém státní správy, založený na krajském zřízení – zákon č. 280 Sb., z 21. 12. 1948 o krajském zřízení. Tomuto zákonu bylo nutné přizpůsobit také systém státní památkové péče. Reorganizace památkové péče byla vyhlášena na základě usnesení 127. schůze vlády, která se konala 6. února 1951, vládním nařízením č. 112 ze dne 11. prosince 1951, které vstoupilo v platnost 1. ledna 1952. Díky tomuto nařízení přešla výkonná pravomoc v oblasti památkové péče na krajské národní výbory (referáty pro školství, osvětu a tělesnou výchovu).

Památky celostátního významu podléhaly přímo Ministerstvu školství, věd a umění.

---

<sup>225</sup> HLOBIL, Ivo. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče. Výbor z textů*. Praha, 2008, s. 43. ISBN 978 – 80 – 87104 – 32 - 3.

<sup>226</sup> UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947 - 1951*. Praha, 2004, s. 20. ISBN 80 – 903230 – 8 - 1.

Státní památkový úřad v Praze a jeho pobočka v Brně byly přeměněny v jednotný Státní památkový ústav, jehož úkolem se stala teoretická odborná pomoc v oblasti památkové péče, propagace a evidence památek.<sup>227</sup> Národní kulturní komise byla vládním nařízením podřízena jako poradní orgán Ministerstvu školství, věd a umění. Na toto ministerstvo přešla i povinnost správy objektů státního kulturního majetku. Směrnice pro památkovou údržbu rozčlenily objekty do dvou kategorií (nemovitých památek I. kategorie bylo v českých zemích vyhlášeno nakonec 131).<sup>228</sup>

Dne 17. dubna 1958, byl na 25. schůzi Národního shromáždění projednán a následně schválen zákon č. 22/ 1958 Sb., *o kulturních památkách*. Na tento zákon se na našem území čekalo od roku 1850. Zákon č. 22/ 1958 Sb. položil základy organizace československé státní památkové péče.<sup>229</sup>

Díky památkovému zákonu č. 22/1958, byla zahájena celková obnova vybraných památkových (Slavonice, Litoměřice, Cheb) objektů. Pro tento účel byla vybrána města v pohraničí, aby se tak dokázalo, že stát pečuje o kulturní dědictví lépe, než dřívější vlastníci – soukromníci a k tomu Němci. Tyto rekonstrukce měly silný zkrášlovací akcent, nebyly však oproti záměrům dotaženy dokonce, a to především vinou ubývání finančních prostředků a neschopnosti prováděcích stavebních podniků a řemeslníků.<sup>230</sup> Soupis památek se tehdy řídil vyhláškou Ministerstva školství a kultury (dále jen MŠK) č. 116/1959 ze dne 9. června 1959 a instrukcí MŠK o vedení státních seznamů kulturních památek.

V témže roce vydal Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze (dále jen SÚPPOP v Praze) Metodické pokyny ke státnímu seznamu nemovitých kulturních památek a o dva roky později Pokyny k založení a jednotnému vedení státních seznamů. Do seznamu nemovitých památek se zapisovaly veškeré nemovité památky, do seznamů movitých pouze památky významné, přičemž na hradech a zámcích byly movité památky zapisovány pod jedním rejstříkovým číslem.<sup>231</sup> 70. a 80. léta představovala pro památkovou péči období úpadku. Navzdory snahám pracovníků SÚPPOP v Praze byla v tomto období věnována malá pozornost především zahraničnímu dění v oboru. Československo zasáhla minimálně diskuze o základních odborných pojmech oboru, o jeho východiscích, teorii a oborových dějinách. V důsledku zvyšujícího se tlaku na socializaci veškerých činností, bylo zřízeno Ústředí státní

---

<sup>227</sup>Tamtéž, s. 21.

<sup>228</sup>HLOBIL, Ivo. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče. Výbor z textů*. Praha, 2008, s. 43. ISBN 978 – 80 – 87104 – 32 - 3.

<sup>229</sup>MRÁZOVÁ, Annamarie. Diplomová práce: *Správa východočeských památkových objektů 1958 – 1992*. Pardubice, 2018, s. 14 – 15.

<sup>230</sup>HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc, 2015, s. 66. ISBN 978 – 80 – 244 – 4621 - 9.

<sup>231</sup>KOLEKTIV AUTORŮ. *Památková péče na Moravě*. Brno, 2002, s. 115. ISBN 80 – 85032 – 82 - 1.



památkové péče – ústřední ředitelství (ÚSP), které tvořilo mezičlánek mezi Ministerstvem kultury ČR a SÚPPOP v Praze. Díky tomuto Ústředí byly zřízeny Státní restaurátorské ateliéry (SRA), nová řídicí instituce pro dohled na restaurování v památkové péči. Cílem těchto institucí bylo zestátnění, tj. socializace restaurátorských činností v ČSSR a s tím spojená stupňující se byrokratizace oboru. S rokem 1989 skončila jak existence ÚSPPOP, tak SRA.

K negativním jevům naší památkové péče po roce 1989 patřil velký nárůst krádeží a vyvážení památek, zejména starožitností. V roce 1989 kriminalisté vyšetřovali 79 krádeží a vyvážení památek, v roce 1993 už 1068 případů a podle odhadu policie je v České republice ukradeno ročně 15 až 20 tisíc starožitností, z toho 80 % končí v zahraničí. Za této situace se Parlament České republiky dne 23. 3. 1994 usnesl na Zákoně o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty. V příloze je uveden výčet starožitností, doplněný o údaje s limitující hranicí podle doby jejich vzniku a tržní ceny, se zákazem vývozu bez osvědčení (udělují je muzea, knihovny, archivy a ústavy památkové péče), pod pokutou až do výše 5 milionů Kč (ukládá Ministerstvo kultury).<sup>232</sup> Nakládání s památkami se u nás dnes řídí zákonem č. 20/1987 Sb., *o státní památkové péči*.<sup>233</sup> Dne 30. března 1987, přistoupila Česká národní rada k odsouhlasení návrhu zákona *o státní památkové péči*, který vstoupil v platnost, dne 1. ledna 1988.<sup>234</sup>

Garantem památkové péče je Ministerstvo kultury. Podobně jako v některých dalších evropských zemích je oddělena odborná a výkonná funkce. Odborná instituce se dnes nazývá Národní památkový ústav, který má územní odborná pracoviště v každém kraji a k tomu čtyři územní památkové správy pečující o zpřístupněné památky ve vlastnictví státu. NPÚ se stará o evidenci, dokumentaci, výzkum a prezentaci památek a poskytuje poradenství vlastníkům památek a orgánů, které mají rozhodovací pravomoc. Těmi jsou vedle ministerstva kultury odbory památkové péče krajských úřadů a vybraných obecních úřadů. Provádění péče se po roce 1989 liberalizovalo. Restaurování kulturních památek může provádět fyzická osoba na základě povolení k restaurování, které jí o předchozím prokázání kvalifikace udělí ministerstvo kultury.

Restaurátoři jsou zpravidla soukromými podnikateli s povolením ministerstva kultury, garantujícím jejich způsobilost pro vybraný typ prací. I archeologické průzkumy mohou provádět soukromé osoby oprávněné ministerstvem kultury. Architekti, kteří projektují

---

<sup>232</sup> HLOBIL, Ivo. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče. Výbor z textů*. Praha, 2008, s. 76. ISBN 978 – 80 – 87104 – 32 - 3.

<sup>233</sup> *Zákony pro lidi.cz: Zákon č. 20/1987 Sb.* [online]. [cit. 2018-20]. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1987-20>.

<sup>234</sup> MRÁZOVÁ, Annamarie. Diplomová práce: *Správa východočeských památkových objektů 1958 – 1992*. Pardubice, 2018, s. 33.

rekonstrukce nebo provádějí stavebně – historické průzkumy, oprávnění nepotřebují. Jejich práci mají kontrolovat pracovníci výkonné složky státní památkové péče.<sup>235</sup> Kulturními památkami se z pohledu legislativy rozumí objekty zapsané v Ústředním seznamu kulturních památek na základě prohlášení ministerstva kultury. Seznam nemovitých kulturních památek je veřejný, seznam movitých kulturních památek je neveřejný (z bezpečnostních důvodů), aby jej nemohli zneužít zloději starožitnictví. Nejcennější památky (především kostely, zámky, apod.), nesou označení národní kulturní památky. V roce 2014 jich bylo 297.<sup>236</sup>

Na pomyslné straně žebříčku stojí objekty, které nejsou evidované v Ústředním seznamu, ale památkové orgány o nich ví, snaží se sledovat jejich stav a počítají s jejich eventuálním zapsáním do seznamu. Hovoříme o památkách místního významu, nebo o objektech památkového zájmu, ačkoli právně není tento pojem kodifikován. Může jít třeba o kapli nad studánkou od neznámého autora, kříž u cesty, apod. V případě ochrany souborů nemovitých památek hovoříme o plošné památkové ochraně. Jednotlivé druhy jsou: městské památkové rezervace (v ČR 40), vesnické památkové rezervace (61), městské památkové zóny (256) a vesnické památkové zóny (211), krajinné památkové zóny (23), technické památkové rezervace (1) a archeologické památkové rezervace (8). Vybrané lokality prohlašuje za památkové rezervace vláda a památkové zóny vyhláší ministerstvo kultury. Rezervace mají uvnitř svých hranic větší podíl kulturních památek a větší celkovou památkovou hodnotu, než zóny.<sup>237</sup>

Kolem nemovitých kulturních památek, památkových zón nebo rezervací mohou být vymezena ochranná pásma, například kvůli ochraně panoramatu, kterému by novostavba nebo nějaká změna ve stávající zástavbě v těsné blízkosti chráněného celku mohla uškodit. Po roce 1989 byla ochrana přírody vyčleněna z působnosti resortu kultury, oddělena od památkové péče a jejím garantem je ministerstvo životního prostředí, nově zřízené v roce 1990. Je ošetřena zákonem č. 114/1992 Sb., *o ochraně přírody a krajiny*. Zákon rozlišuje zvláštní chráněné území – velkoplošná: národní parky (4), chráněné krajinné oblasti (25) a maloplošná: přírodní rezervace a přírodní památky, národní přírodní rezervace a národní přírodní památky. Méně přísný ochranný režim se uplatňuje v obecně chráněných územích. Sem spadají přírodní parky a významné krajinné prvky. Existuje i kategorie památný strom. Chráněná území, vymezená dle české legislativy, jsou doplněna (a částečně se překrývají s) územími chráněnými kvůli udržení biologické rozmanitosti podle měřítek Evropské unie (sít'

---

<sup>235</sup> HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc, 2015, s. 71. ISBN 978 – 80 – 244 – 4621 - 9.

<sup>236</sup> HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc, 2015, s. 72. ISBN 978 – 80 – 244 – 4621 – 9.

<sup>237</sup> Tamtéž, s. 72.

chráněných území Natura 2000) a UNESCO (biosférické rezervace).<sup>238</sup>

Poslední novelizací památkového zákona je zákon č. 142/2012 Sb., s účinností od 1. 7. 2012. Zákon provázejí vyhlášky Ministerstva kultury č. 187/2017 Sb., která stanovuje obsah a náležitosti plánu území s archeologickými nálezy, a č. 420/2008 Sb., která stanovuje náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a zón. Po roce 1990 se stále očekávalo přijetí nového památkového zákona.<sup>239</sup>

Návrhy o ochraně památkového fondu projednávalo ministerstvo kultury v letech 2008 a 2013 až 2014. Věcný návrh schválila vláda v březnu 2013. Návrh zákona o ochraně památkového fondu vláda schválila 20. 11. 2015. Do doby voleb do Poslanecké sněmovny roku 2017 nebyl zákon schválen. V dnešní době se v žádné zemi neuvolňuje dost peněz na kvalitní péči o památky, a současně v žádné zemi nepatří památková péče ke klíčovým politickým tématům. Je až s podivem uvážíme-li, nakolik kulturní dědictví přispívá k psychické a sociální stabilitě obyvatelstva a nakolik na něm, zejména v některých zemích závisí turistický ruch a na něj navázaná pracovní místa.<sup>240</sup>

Řada potíží se objevuje i bez přímé konfrontace s lidskými záměry.<sup>241</sup> Památky jsou například ohroženy agresivním a špinavým ovzduším a je potřeba vymyslet, jak je často a přitom šetrně čistit, nebo jak je chránit před větrností. Zvláštní případ nastane, když se hmotné a nehmotné kulturní dědictví prolíná, když je například hodnotná podoba chráněné budovy nebo lokality vázaná na pravidelné provádění vzácných aktivit. Tak například staleté vinohrady na obtížně přístupných svazích je potřeba obdělávat tradičními postupy a osazovat lokálně specifickými odrůdami plodin. Pokud budou tyto odrůdy nahrazeny jinými, anebo pokud zemědělci místo opustí, kultura tak brzy ztratí svůj jedinečný charakter.<sup>242</sup>

---

<sup>238</sup> HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc, 2015, s. 77. ISBN 978 – 80 – 244 – 4621 - 9.

<sup>239</sup> Tamtéž, s. 89.

<sup>240</sup> Tamtéž, s. 89.

<sup>241</sup> Tamtéž, s. 90.

<sup>242</sup> Tamtéž, s. 91.

## 6 Dějiny památkové péče na Svitavsku, od roku 1950 po současnost

Tato kapitola je věnována nejdůležitějším opravám, které se uskutečnily v okrese Svitavy a týkaly se především měst Litomyšle, Svitav, Poličky a Moravské Třebové. Je zachyceno období od roku 1950, v podstatě až po současnost. Tato kapitola je rozčleněna do jednotlivých časových úseků, a to od roku 1950 – 1958 (1960), 1960 – 1987 a 1988 až po současnost. Řazení na jednotlivé etapy zachycuje úpravy, které byly během let na památkách realizovány. Časové vymezení jednotlivých úseků vyplývá z proměn struktury památkové péče, která se týkala vydání památkových zákonů. Dne 17. 4. 1958, byl na schůzi Národního shromáždění, vydán zákon č. 22/1958 Sb., *o kulturních památkách*, na jehož vydání se čekalo již od roku 1850. Tento zákon položil základy organizace Československé státní památkové péče.<sup>243</sup> Skládal se z pěti paragrafů. Nejdůležitější částí, byl čtvrtý paragraf, který se věnoval památkovým rezervacím. Díky tomuto zákonu proběhlo druhé vyhlášení městských památkových rezervací<sup>244</sup>, mezi které patřily i Litomyšl a Moravská Třebová.

Na další zákon přistoupila Česká národní rada, dne 30. 3. 1987, kdy odsouhlasila *zákon o státní památkové péči*, který vstoupil v platnost dne 1. 1. 1988.<sup>245</sup> Od té doby je okolí městských památkových rezervací Moravské Třebové a Litomyšle, chráněno formou ochranných pásem.<sup>246</sup> Další zákon č. 242/1992 Sb., který upravoval obsah článků předchozího, byl vyhlášen, dne 14. 4. 1992. Poslední novelizací památkového zákona, je zákon č. 142/2012 Sb., s účinností od 1. 7. 2012. Zákon provázejí vyhlášky Ministerstva kultury č. 187/2017 Sb., která stanovuje obsah a náležitosti plánu území s archeologickými nálezy a č. 420/2008 Sb., která stanovuje náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a zón<sup>247</sup>.

---

<sup>243</sup> MRÁZOVÁ, Annamarie. Diplomová práce. *Správa východočeských objektů 1958 – 1992*. Pardubice, 2018, s. 14 – 15.

<sup>244</sup> Tamtéž, s. 16 – 17.

<sup>245</sup> Tamtéž, s. 33.

<sup>246</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 16.

<sup>247</sup> HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc, 2015, s. 89. ISBN 978 – 80 – 244 – 4621 – 9.

## 6.1. (1945) 1950 – 1958 (1960)

Ničení za 2. světové války lidem připomnělo, že historická města mají nejen ekonomickou, ale i kulturní hodnotu a jejich zánik může mít nepříznivé důsledky pro národní uvědomění. Česká a moravská města nebyla válečnými událostmi dotčena tak, jak to mu bylo v Sovětském svazu a sousedních zemích. Přesto i u nás po roce 1945, vystoupila nutnost obnovy měst do popředí společenského zájmu. Bylo třeba odstranit škody, zabránit chátrání objektů a řešit záchranu historického osídlení. Lidé si začali uvědomovat i odpovědnost za zachování urbanistických celků, oproti ostatním evropským národům.<sup>248</sup> Odsun německého obyvatelstva mezi lety 1945 – 1946, znamenal vylidnění části Svitavska. Toto území bylo brzy dosídleno a k zániku sídlišť tehdy nedocházelo.<sup>249</sup>

Muzejnímu spolku v Poličce se podařilo v roce 1947 zpřístupnit bývalý byt pověžného, v kostele svatého Jakuba, ve kterém se v roce 1890 narodil hudební skladatel, Bohuslav Martinů.<sup>250</sup>

V Litomyšli byl vybudován v roce 1950, mezi Husovou čtvrtí a Nedošínem areál továrny na skelná vlákna Vertex.<sup>251</sup> Průmyslová zóna nad nádražím byla rozšířena i o areály stavebních a mlékárenských továren. Díky průmyslovým areálům bylo nutno vybudovat v Litomyšli i řadu bytových domů. Bytová výstavba se nacházela nad Masarykovou čtvrtí a u silnice do Osíka, dále mezi Lány a Zahájí. Panelová výstavba pronikla i do blízkosti jádra města. Bylo zbořeno České předměstí (dnes Havlíčkova ulice). Jediným kladem výstavby bylo dotvoření Komenského náměstí před Smetanovým domem.<sup>252</sup> Negativním zásahem v Litomyšli prošla řada domů v Branské ulici. Zásah se týkal výměny dřevěných domovních vrat za kovové dveře s odporivými drátěnými skly a historizujícím mřížovím. Ve Svitavách byla také zahájena obytná výstavba. Uskutečnil ji podnik Vigona a jednalo se o domy v Mánesově ulici (severní část města<sup>253</sup>). Do provozu byly uvedeny i textilní podniky ve Svitavách, např. továrna bratří Ettlů.<sup>254</sup>

<sup>248</sup> HLOBIL, Ivo. *Teorie městských památkových rezervací, (1900 – 1975)*. Praha, 1985, s. 5.

<sup>249</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, Kniha IV*. 2004, s. 15.

<sup>250</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1, karton PDSHP 7379, s. 46.

<sup>251</sup> VERTEX: *Sklovláknité mřížkové tkaniny. Součást zateplovacích systémů. Výstuž vnitřních omítek. Výstuž podlahového potěru. Speciální aplikace*. [online]. [cit. 2018]. URL: <https://docplayer.CZ/25222528-Vertex-sklovlaknite-mrizkove-tkaniny-zateplovacichsystemu-vystuz-vmitrnichomitek-vystuz-podlahoveho.poteru-specialni-aplikace.html>.

<sup>252</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 568. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

<sup>253</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, s. 237. ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

<sup>254</sup> *Vlastivědný sborník okresu Svitavy, 1981 – 1983*. s. 10.

V okrese Svitavy byly v roce 1950 ustanoveny dvě památkové rezervace, Litomyšl a Moravská Třebová. V důsledku vyhlášení památkové rezervace v Litomyšli, byla na základě usnesení Státního památkového úřadu v Praze, o rok později, ustanovena rezervační komise. Konzervátorem státní památkové péče se poté stal Emil Kubíček.<sup>255</sup> Poválečná obnova se převážně soustředila na areál litomyšlského zámku. V tomto období probíhaly především restaurátorské práce na fasádách zámku v Litomyšli. Již před rokem 1950, zde proběhly restaurátorské práce, na kterých se podílel štukatér Antonín Pochobradský.<sup>256</sup> Jižní fasáda zámku a jižní fasáda přilehlé plochy, byly při tomto zásahu opatřeny omítkovou vrstvou. V roce 1953 následoval citlivější zásah Miroslava Boswarta na západní fasádě. Rekonstrukce byly provedeny v omítkách nahnědlého tonu.<sup>257</sup>

V roce 1955 byl zpracován asanační plán města Poličky (F. J. Matějovičem a L. Remlem), jako jeden ze vzorových dokumentů ideální přestavby obnovy města. Ve stejném roce probíhala jednání, která se týkala rekonstrukce a asanace hradeb Poličky. Již v lednu roku 1955, povolil Odbor kultury rady Krajský národní výbor (dále jen KNV) v Pardubicích, zboření obou budov při bývalé sladovně čp. 15, z nichž jedna vystupovala svou polovinou z líce městských hradeb mezi brankou a třetí baštou.<sup>258</sup>

Další prohlídka historickým jádrem města Poličky proběhla 14. 10. 1955. Komise doporučila očistit hradby a to jak z vnější strany, tak i z vnitřní strany od rybníka, až na skupinu domů Na bídě, které by byly ponechány jako doklad o úrovni staveb a bydlení minulosti.<sup>259</sup> Podle projektantů nebylo vhodné připustit dvoupatrovou výstavbu v historickém jádru. Dopravu, která projížděla historickým jádrem města Poličky, bylo nutno vést kolem rybníka a ulicí Československé armády, přičemž průjezd ulicí, měl být jednosměrný. V roce 1956 byl stanoven rozpočet na úpravu městských hradeb v Poličce. Úprava části hradeb se týkala ulice Na bídě od domu čp. 4, k domu čp. 10. Stejný postup probíhal i u části hradeb v Nové ulici u domu čp. 214 až čp. 217, taktéž byla renovována část hradeb v ulici Štěpničné, u domu čp. 136 a část hradeb v děkanské zahradě, u domku čp. 101. Zakryta byla bašta domu

---

<sup>255</sup> SKŘIVÁNEK, Milan – RANDÁKOVÁ, Alena. *Koncepce obnovy a údržby historického jádra Litomyšle, na léta 1982 – 1990*. Litomyšl, 1982, s. 14.

<sup>256</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Sgrafito 16. – 20. století, výzkum a restaurování*. Pardubice, 2009, s. 186. ISBN 978 – 80 – 7395 – 228 – 0.

<sup>257</sup> WAISSER, Pavel. *Sgrafita na zámku v Litomyšli*. Pardubice, 2011, s. 78.

<sup>258</sup> Koruna hradby se měla opatřit úžlabím z betonu s užitím hydraulického vápna, aby bylo zabráněno vnikání vody do struktury zdiva. Přečnivající římsa betonové stříšky na sousední části hradeb mezi druhou baštou a brankou byla z památkového hlediska naprosto nepřijatelná.

<sup>259</sup> Uvnitř obytných bloků měly být postupně odbourány různé přístavby, chlévy, kolny tak, aby vzniklo postupné ozdravení těchto bloků.

čp. 224 v Nové ulici. Poslední úpravy se týkaly nové střešní dřevěné konstrukce, ošalování prkny a přikrytí lepenkovou krytinou. Celkový rozpočet tehdy činil 21 000 korun.<sup>260</sup>

Moravská Třebová tvořila po dlouhou dobu kompaktní celek, stavělo se pouze na předměstích.<sup>261</sup> Nejvýraznější opravou prošel v tomto období v Moravské Třebové, mariánský sloup, jehož autorem byl Jan Sturmer. Ta se uskutečnila v roce 1957 za přispění Olbrama Zoubka. Byl odstraněn havarijný stav usazení sloupu na soklu a usazení sochy Panny Marie na hlavici. Následující oprava se odehrála až mnohem později.<sup>262</sup> Dne 17. 4. 1958, byl na schůzi Národního shromáždění projednán a následně schválen zákon č. 22/1958 Sb., o *kulturních památkách*. Na tento zákon se na našem území čekalo od roku 1850. Zákon č. 22/ 1958 Sb., položil základy organizace Československé státní památkové péče.<sup>263</sup> Pro tento účel byla vybrána města v pohraničí, aby se tak dokázalo, že stát pečuje o kulturní dědictví lépe, než dřívější vlastníci – soukromníci a k tomu Němci.<sup>264</sup>

Soupis památek se tehdy řídil vyhláškou MŠK č. 116/1959, ze dne 9. června a instrukcí MŠK o vedení státních seznamů kulturních památek.<sup>265</sup> V roce 1958 byla řada domů v okrese Svitavy, vyhlášena, jako památkově chráněná. Jednalo se především o domy v Litomyšli čp. 99 a Moravské Třebové čp. 113.<sup>266</sup> Mezi lety 1958 – 1959 byl Krajským projektovým ústavem vypracován asanační plán historického jádra města Litomyšl. Došlo k rozčlenění asanační oblasti na jednotlivé bloky historického jádra. Jádro tehdy zahrnovalo oblast od: „*východu, ulicí Zdeňka Nejedlého, zástavbou bloku mezi ulicí Kakasovou a Tyršovou třídou, na západě prostorem bývalého Koňského trhu, Bělidel, ulicí Bratří Šťastných, podél řeky Loučné na prostranství v ulici Biskupa Augusty při novém mostě, uličkou na Betlémě a Českých bratří, kolem zámeckého areálu zpět k ulici Zdeňka Nejedlého.*“<sup>267</sup>

Území historického jádra v Litomyšli, narušovaly, podle asanačního plánu, stavby z 19. a 20. století. Jednalo se především o administrativní budovy, např. pošta na náměstí. Objekty v Litomyšli byly asanačním plánem rozděleny do pěti tříd. Velkým problémem v tomto období se ukázala hladina spodních vod, která měla vliv na uspořádání dispozic

<sup>260</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>261</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.* 2004, s. 71.

<sup>262</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 215 (Objekty I.) Moravská Třebová.

<sup>263</sup> MRÁZOVÁ, Annamarie. Diplomová práce: *Správa východočeských památkových objektů 1958 – 1992.* Pardubice, 2018, s. 14 – 15.

<sup>264</sup> HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče.* Olomouc, 2015, s. 66. ISBN 978 – 80 – 244 – 4621 – 9.

<sup>265</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Památková péče na Moravě.* Brno, 2002, s. 115. ISBN 80 – 85032 – 82 – 1.

<sup>266</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, HORYNA, Mojmír – MÁCHA, Otakar. *Stavebně historický průzkum SÚRPMO.* 1985, s. 35.

<sup>267</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, REML, Lubomír. *Asanační plán historického jádra Litomyšl, Průvodní zpráva.* 1959, s. 2.

objektů. V asanačním plánu pro Litomyšl se řešila i výška budov, forma jejich zastřešení, nebo například i zeleň. Výška budov v Litomyšli se ukázala, jako téměř souměrná, až na některé budovy z přelomu 19. a 20. století (např. učitelský ústav a budova pošty na náměstí). Rušivě působil i různý materiál a odlišné barvy střech budov.<sup>268</sup> Nedoporučovala se lepenka a snahou bylo odstranit eternit a nahradit ho bobrovkami. Zeleň v okolí zámku byla stará, v historickém jádru jí bylo málo.<sup>269</sup>

Nevyhovující provozovny bylo třeba dle asanačního plánu odstranit mimo jádro města. Velkým problémem byla i komunikace. Samotným jádrem města procházela silnice č. 35. Silnice, vedoucí z Poličky, byla ve špatném stavu. Některé úseky se nedaly projet, nebo byly tak úzké, že jimi neprojely dvě auta naproti sobě, např. Havlíčkova ulice.<sup>270</sup> Asanační plán města Litomyšle<sup>271</sup>, počítal s vybudováním obchvatu, jehož realizace proběhla, nicméně jeho stavba neuchránila historické centrum od dopravy.<sup>272</sup> V Litomyšli byla v rámci asanačního plánu, vybudována i nová kanalizace, při které došlo k odkrytí části kostela svatého Klimenta, konkrétně jeho apsidální závěr. Stavební úprava v okolí litomyšlského zámku byla prováděna Státním ústavem pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, která dala podnět k archeologickému výzkumu zámeckého nádvoří a zahrady. Již před rokem 1950 se při pokládání potrubí na vodu, našel románský polosloup. Nález podpořil domněnku historiků, kteří do jihozápadní části zahrady, kladli první kostel svatého Klimenta, průzkum ale tuto domněnku nakonec vyvrátil.

Průzkum byl také proveden ve čtyřech místnostech Smetanova bytu, ve kterém se narodil. Sondy měly zachytit středověké zastavění, protože historici předpokládali, že se v těchto místech nacházel kostel Povýšení Panny Marie, nejprve klášterní, poté sloužící jako biskupská katedrála. Sondami se ale nakonec zjistilo pouze renesanční podloží ve dvou místnostech.<sup>273</sup>

V tomto roce se konala také porada na Místním národním výboru v Poličce. Byl dohodnut plán rekonstrukčních prací, pro rok 1958 v historickém jádru. Plán se týkal dostavby bašty při starém pivovaru, mělo dojít k pokračování v akci úseku hradeb Na bídě a k

---

<sup>268</sup> Tamtéž, s. 6.

<sup>269</sup> Tamtéž, s. 7.

<sup>270</sup> Tamtéž, s. 11.

<sup>271</sup> Cílem asanačního plánu byla úprava historického jádra města s možností nové výstavby. O tom, zda byl asanační plán Litomyšle schválen, můžeme pouze spekulovat. Některé stavební práce se se odehrály, některé nikoliv.

<sup>272</sup> ŽÁČKOVÁ, Marie. Diplomová práce: *Vývoj památkové péče v historických městských sídlech od roku 1945 do současnosti na území Pardubického kraje*. Pardubice, 2014, s. 70.

<sup>273</sup> REICHERTOVÁ, Květa. *Odkrytí a výzkum románské baziliky v areálu litomyšlského zámku*. ZPP 1962/22, č. 6, str. 171.



úpravě objektu čp. 105 při hradbách, který byl tvořen posledním zbytkem vstupní brány do města. Při možné finanční rezervě se mělo začít pracovat na úseku hradeb od ulice Šaffovy, podél parkánové zdi k Riegrově ulici. Městský národní výbor (dále jen MěNV) v Poličce předložil v roce 1959 rozpočet nejnnutnějších oprav, které by bylo možno ještě v téže roce provést, a současně žádal o jeho schválení.<sup>274</sup> Sesuté hradební zdivo poškodilo strop komor v přízemí čp. 10. Z toho důvodu byla nutná úprava části lepenkové střechy. Muselo se odklidit značné množství rumiště, vyměnit strop nad komorou a postavit menší příčku z cihel. Došlo k vyfakturování a dodání provedených úkonů.<sup>275</sup>

Z roku 1959 se dochoval popis průčelí domu U Rytířů v Litomyšli, vytvořený v rámci průzkumu městské památkové rezervace. Zachycoval stav domu. Dveře byly popsány jako klasicistní, s gotizujícími detaily. Průčelí bylo ve špatném stavu, bylo vychýlené do náměstí s poničenou sochařskou výzdobou. Levá část římsy a podokenní římsa levého okna odpadly a zřítily se na dlažbu před dům. Konzervátor Emil Kubíček je uložil ve svém depozitáři a navrhoval pořízení sádrového odlitku fasády a restaurátorský zásah, který byl proveden v následujících letech.<sup>276</sup>

## 6.2. 1960 – 1987

V roce 1960 byly v rámci územní reorganizace zrušeny malé okresy a utvářeny větší celky. Došlo k zániku okresu Polička. Vešel v platnost také zákon č. 36/ 1960 Sb., *o územním členění státu*, kterým byla provedena i reorganizace krajů. Na základě toho došlo k začlenění Svitavska, Moravskotřebovska a Jevíčska do nově vzniklého Východočeského kraje.<sup>277</sup> Na rozvoji jednotlivých měst, se ale tato změna nepodepsala.

V 60. letech 20. století se v Litomyšli objevil problém se silniční dopravou. Silniční doprava se stala příčinou statických poruch jednotlivých objektů, a proto ji bylo nutné vést

---

<sup>274</sup> Rozpočet na opravu městských hradeb v Poličce pro rok 1959, se týkal především rozebrání rozpadajícího se kamenného zdiva, vyspárování zdiva s vyčištěním spár, rozebrání shnilého zakrytí bašty u čp. 14 lepenkovou krytinou, šalování a dřevěné konstrukce, nové zastřešení bašty. Celkově tyto opravy stály přes 13 000 korun<sup>274</sup>. 19. 9. 1959 se opravy přesunuly na zřícenou část hradeb Na bídě. Sesuté hradební zdivo poškodilo strop komor v přízemí čp. 10. Z toho důvodu byla nutná úprava části lepenkové střechy. Muselo se odklidit značné množství rumiště, vyměnit strop nad komorou a postavit menší příčku z cihel. Došlo k vyfakturování a dodání provedených úkonů.

<sup>275</sup> Tamtéž, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>276</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 24.

<sup>277</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 291. ISBN 80 – 239 – 7488 – 2.

mimo historické jádro. Došlo k vytvoření průtahu kolem řeky Loučné, přes střed města. Kvůli tomu byla zbořena část dvoru Pernštejn v Litomyšli. Historická část města a Rašínovy sady, byly odříznuty od průmyslové školy a Masarykovy čtvrti. Trasa tehdejší levobřežní ulice je od těch dob v Litomyšli schůdná pouze dvěma můstky pro pěší a podchodem.<sup>278</sup> V 60. letech 20. století pokračovala výstavba sídlišť. Stavělo se ve Svitavách, kde byla vybourána předměstská zástavba mezi ulicemi Tyrše, Fugnera, Hrnčířskou.<sup>279</sup>

V Moravské Třebové se v 60. letech 20. století také rozvíjela výstavba sídliště, která se uskutečnila na západní straně města.<sup>280</sup>

V roce 1962 proběhlo statické zajištění domu U Rytířů v Litomyšli, v rámci kterého se řešil problém výměny sloupů přízemí. Dům byl opatřen výdřevou, která byla navržena Josefem Švastalem. Mezi prvním a druhým podlažím musel být dům svázán táhly, které na fasádě zakryly přitesané kvádry. Se statickým zajištěním souvisel i problém přílozek loubí a sloupů. Staré kamenné prvky by po vyjmutí neunesly tíži klenby. Ve snaze zachovat originální prvky, došlo k vytvoření návrhu na vynětí originálů a nahrazení skořepinovými výdusky z umělého kamene na železobetonovém jádru.<sup>281</sup> Další etapa prací se věnovala vnitřní stěně čela domu.<sup>282</sup>

V roce 1963 byl odstraněn předsazený dřevěný výkladec obchodu a stěna byla do podloubí otevřena novodobým oknem s kamennou profilací. Práce se dotkly také čelní fasády. Při odstraňování starých okenic byla nalezena profilace ostění oken. Pruty s květinovým a spirálovým dekorem byly poničeny při osazování okenních výplní a následně rekonstruovány.<sup>283</sup>

Zmíním také výstavbu základní školy ve Svitavách, v roce 1964, dále vznik mateřské školy a ulice Československé armády. Další budovy vznikaly ve Svitavách, v různých částech města, např. Dům služeb, sportovní stadion (U stadionu), areál koupaliště (Riegrova ulice).

---

<sup>278</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 568. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

<sup>279</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 206.

<sup>280</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl*. Praha, 2000, s. 129. ISBN 80 – 85983 – 16 – 8.

<sup>281</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 24.

<sup>282</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Sgrafito 16. – 20. století, výzkum a restaurování*. Pardubice, 2009, s. 186. ISBN 978 – 80 – 7395 – 228 – 0.

<sup>283</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 26.

Úpravy se dočkala i silniční trasa ve Svitavách, která vedla přes staré náměstí a vybudován byl i podjezd železnice.<sup>284</sup>

Další rekonstrukční a restaurátorské zásahy na domě U Rytířů v Litomyšli, proběhly v 70. letech 20. století. Za zmínku v této části stojí i dům čp. 101, na Smetanově náměstí v Litomyšli. Jedná se o kulturní památku, která má dochované renesanční prvky v interiéru.

Součástí přílohy výnosu o vyhlášení Litomyšle městskou památkovou rezervací, byl i plán obnovy a údržby, který předpokládal, že v letech 1965 – 1975 bude zajištěna údržba a celková úprava jednotlivých domů. Plán byl zpracován na základě asanačního plánu Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů v Praze (dále jen SÚRPMO v Praze) a vyhodnocení stavu objektů. Obvod památkové rezervace v Litomyšli zasahoval přes konec Smetanových sadů, po obvodu proti řece Loučné, ulicí Mařáka, do třídy Zdeňka Nejedlého, po obvodu parcely čp. 7 a kolem domu čp. 135, přechází k traktům budov zámku a prochází ulici Podhradskou a ukončen je na vnější straně Smetanových sadů.<sup>285</sup>

Další výraznou událostí, byla v roce 1965 předlažba náměstí v Poličce. S pracemi začal MěNV v Poličce, aniž by o tom informoval Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje v Pardubicích (dále jen KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích). Úprava náměstí byla kromě toho zadána projektantům, kteří neměli nic společného s úpravou jader měst a památkových objektů.

Teprve 26. 7. 1966, obdrželo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích dopis od Městského národního výboru v Poličce s oznámením, že byla zahájena práce předlažby náměstí v Poličce. K jejímu provedení vypracoval návrh Rudný projekt v Brně. KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích.

V roce 1966 bylo nutno znovu žádat 30. 7. 1966 o dodatečné předložení návrhu. Návrh bylo nutné z hlediska státní památkové péče, projednat se Státním ústavem památkové péče a projektantem asanačního plánu města Poličky. O rok později, byl v Praze posouzen program na předlažbu náměstí v Poličce, za účasti zástupce SÚPPOP v Praze, SÚRPMO v Praze a KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích. Při jeho posuzování bylo zjištěno, že nesplňuje požadavky architektonické a dopravně urbanistické a není v souladu s hledisky památkové péče.

Odbor kultury Okresního národního výboru (dále jen OK ONV) ve Svitavách svolal tedy na 9. 2. 1967 do Poličky jednání o úpravě náměstí. MěNV v Poličce, nepokládal náměstí

---

<sup>284</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, s. 237. ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

<sup>285</sup> SKŘIVÁNEK, Milan – RANDÁKOVÁ, Alena. *Koncepce obnovy a údržby historického jádra Litomyšle, na léta 1982 – 1990*. Litomyšl, 1982, s. 16.

za památkově chráněné, protože nebylo zapsáno ve Státním seznamu památek, což bylo vyvráceno v právním rozboru, zaslaném 25. 2. 1967, v němž bylo doloženo, že příslušné orgány vědomě nedbaly dosavadních předpisů a nerespektovaly dohodnuté zásady.<sup>286</sup> V roce 1967 byla nakonec, i přes veškeré rozpory, dokončena úprava náměstí v Poličce. Již v roce 1967 MěNV v Poličce upozornil KSSPPOP Vč v Pardubicích na špatný stav spodní části morového sloupu na náměstí v Poličce a žádal, aby v co nejkratší době odstranili tyto nedostatky. KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích sdělilo obratem MěNV v Poličce, že nedisponuje finančními prostředky na odstranění těchto závad, což bylo k odstranění nedostatků stěžejní.<sup>287</sup>

Dne 21. 11. 1968 došlo v nejzachovalejším pásmu městských hradeb v Poličce (na jižní straně města k valům u Synského rybníka) k velkému sesuvu. Vnější stěna zdiva se sesula v délce několika metrů a vnitřní byla vykloněna a podle trhlin se dalo očekávat další poškození. Hradby v této části nebyly dosud zakryty a deštivé počasí havárii uspíšilo. MěNV v Poličce, dal 26. 11. 1968 tuto záležitost na vědomí KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích, a žádal, aby do Poličky zaslali odborného pracovníka, který by navrhl způsob opravy.<sup>288</sup>

V roce 1970 zjistila KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích na základě prohlídky staticky narušených objektů, že převážná část prostor domů v historickém jádru města Poličky byla v havarijním stavu. S ohledem na namáhání nezajištěných sklepních prostor, mohlo tehdy dojít k ohrožení obyvatel, zejména u domů na náměstí Palackého, čp. 60, čp. 63, čp. 158, čp. 181 a čp. 186, dále pak v Riegrově ulici čp. 22, čp. 27, čp. 38, čp. 39, čp. 40, v ulici Rudé armády čp. 190, v Šaffově ulici čp. 110 a v Tyršově ulici čp. 166 a čp. 174. Z těchto důvodů doporučila KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích, aby sanace podzemí historického jádra Poličky byla provedena co nejdříve.<sup>289</sup> V Poličce docházelo v tomto období i k novodobým přestavbám na některých domech. Za zmínku stojí devastující přestavba měšťanského domu čp. 110 v Šaffově ulici.<sup>290</sup>

K významnějším domům v Moravské Třebové patří dům čp. 178. Jedná se o bývalou barokní budovu piaristického gymnázia z konce 18. století. Budova domu čp. 178 v Moravské Třebové, měla původně tektonizované fasády, který byly bohužel v 70. letech 20. století (kromě východního křídla), zjednodušeny.<sup>291</sup> V 70. letech 20. století, byla ve Svitavách

---

<sup>286</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>287</sup> Tamtéž

<sup>288</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>289</sup> Tamtéž

<sup>290</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.* 2004, s. 175.

<sup>291</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.* 2004, s. 99.

zbořena západní strana náměstí a místo ní vystavěna prodejna Svitavan.<sup>292</sup> Velké nevhodné budovy vznikly i v navazujícím úseku Nerudovy ulice ve Svitavách. V 70. letech 20. století byl ve Svitavách také budován obchvat historického jádra, což přineslo zklidnění od dopravy, na druhou stranu bylo odtrženo od jižní části předměstí. Zástavba na tomto předměstí byla v širším pásu asanována. Poslední úprava, která se ve Svitavách týkala dopravy, vytvořila z větší části náměstí parkoviště. Parkoviště je přístupné ahistoricky z boční části, Erbenovou ulicí, která byla rozšířena díky demolici domu, který stál původně na jižní straně náměstí.<sup>293</sup>

Mezi lety 1970 – 1972 byl předmětem opravy i již zmiňovaný dům čp. 101 v Litomyšli. První etapa se týkala zajištění průzkumných prací. V červnu roku 1972 dokončil kolektiv statiků průzkum objektů, jejichž zachování bylo nezbytné pro udržení historického rázu města. Bylo zjištěno, že kamenné zdivo, které se využívalo na výstavbu domů přibližně od 15. století, se skládalo z opuky a pískovce a bylo vyzdívané na hliněnou maltu. Průzkum zjistil, že zdivo podmáčí podpovrchová voda, která obsahovala ionty CO<sub>2</sub> a SO<sub>4</sub>. K narušení statiky přispěla i nedostatečná údržba střech a svodů dešťové vody. Závažnou otázkou při posuzování byly otřesy, které byly způsobeny dopravou, vedenou blízko centra města Litomyšle.<sup>294</sup> Na pracích, týkajících se domu čp. 101 v Litomyšli, se podílely Geologický průzkum Ostrava – Hrabová, závod Rýmařov a za projekční činnost zodpovídala SÚRPMO v Praze. Investorem byl Krajský investorský útvar Hradec Králové, výkon inženýrské činnosti byl svěřen Rudnému projektu, projektové inženýrské organizaci v Brně.<sup>295</sup>

Od roku 1972 tedy narůstal počet staticky zabezpečených staveb. Jednalo se o domy čp. 101, čp. 102, čp. 103, čp. 104 a čp. 105 v Litomyšli.<sup>296</sup>

Historické jádro Poličky bylo v 70. letech 20. století, v podstatě ušetřeno nevhodných zásahů na historických objektech. Došlo zde v podstatě, pouze k restaurování morového sloupu, které proběhlo až v roce 1973. Práce byly rozvrženy do několika etap. V první etapě proběhlo nejprve rozebrání balustrády až k vlastnímu stropu. Zajistilo se, aby rozebrání, včetně uložení, bylo dokončeno do července roku 1973. Druhá etapa zahrnovala statické zajištění a třetí měla proběhnout podle dohody mezi ÚUR Praha a Městským národním

---

<sup>292</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, s. 138. ISBN 978 – 80- 7277 – 041 – 0.

<sup>293</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.*, 2004, s. 206.

<sup>294</sup> RŮŽIČKA, Jindřich. *Litomyšl 981 – 1981 Sborník statí o dějinách a současnosti českého města k 1000. výroční první zmínky*. Praha, 1981, s. 100.

<sup>295</sup> SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, sign. R. 223, SKŘIVÁNEK, Milan – RANDÁKOVÁ, Alena. *Koncepce obnovy a údržby historického jádra Litomyšle na léta 1982 – 1990*. Nepublikovaný strojepis z roku 1982. s. 137.

<sup>296</sup> RŮŽIČKA, Jindřich. *Litomyšl 981 – 1981 Sborník statí o dějinách a současnosti českého města k 1000. výroční první zmínky*. Praha, 1981, s. 101.

výborem v Poličce. Ke kompletnímu statickému zajištění památky došlo až o tři roky později.<sup>297</sup>

Dosud nejkomplexnějším zásahem na fasádách litomyšlského zámku, bylo restaurování probíhající od 70. let do závěru 80. let 20. století. Došlo k sejmutí cementové vysprávky a byly vytmeleny peky na renesančním sgrafitu. Po očištění povrchu se ponechala sgrafita zpevněná vápennou vodou, vtírána byla nová vrstva vápenného intonaca.<sup>298</sup> Povrch sgrafit byl zpevněn prostředkem Acronex VAC 500, sgrafitová výzdoba druhého nádvoří polymerními disperzemi.<sup>299</sup> Na těchto pracích se podílel kolektiv restaurátorů, pod vedením akademického sochaře Olbrama Zoubka.<sup>300</sup>

V roce 1974 se v Poličce uvažovalo o odstranění dodatečných dvorních přístavků, sanace koruny zdiva a nové zastřešení na městském opevnění. V úseku č. 3 se navrhlo dořešení části nevhodně přezděného zdiva, v úseku č. 4 byla nutná úprava parkánové zdi. S projektovou dokumentací, týkající se hradeb v Poličce, souhlasil tehdy Ing. arch. Aleš Vošáhlík, Csc. vedoucí oddělení historického urbanismu.<sup>301</sup>

V prosinci, roku 1975, proběhlo oznámení o ukončení restaurátorských prací na památníku svatého Floriána ve Svitavách, umístěném na náměstí. Provedlo se očištění od lišejníků a usazené špíny. Sejmuly se několikeré vrstvy barevných olejových nátěrů. Kámen byl zpevněn proti dalšímu rozpadávání a vydrolená místa zatmelena pískovcovým tmelem. Velké uražené části, např. vědro, bylo vysazeno novým kamenem a opracováno podle původního stavu. Provedla se nová chybějící špice praporu s příslušnými detaily. Došlo také k pozlacení pravým zlatem. O několik dní později, proběhlo ve Svitavách oznámení, ohledně dokončení restaurátorských prací, i na památníku svatého Sarkandra. Postup prováděných prací se řídil podle pokynů komise ČFVU v Praze a KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích, dále podle schváleného rozpočtu. Kámen byl očištěn od nánosů špíny a narostlých lišejníků. Provedeno bylo obtížné sejmutí několikerých barevných olejových nátěrů. Zvětralý kámen byl zpevněn napuštěním a vydrolená místa vytmelená, pískovcovým tmelem. Zláceno barevnou lazurou a napuštěno proti vnější vodě a plísni.<sup>302</sup>

V roce 1975 probíhaly přípravné práce na využití domů U Rytířů v Litomyšli pro potřeby galerie. Z roku 1975 se dochoval popis tohoto domu, který odhaloval i některé, dnes

<sup>297</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>298</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Sgrafito 16. – 20. století, výzkum a restaurování*. Pardubice, 2009, s. 173. ISBN 978 – 80 – 7395 – 228 – 0.

<sup>299</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 78.

<sup>300</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport zámek Litomyšl.

<sup>301</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>302</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 (Objekty) Svitavy.

neexistující architektonické prvky. Dokládá, že vstup do sklepa byl nepřístupný, stěny zadní části předního domu byly vlhké, opadávala omítka. Doporučena byla sondáž stropu, kde byl objeven pod rákosovým stropem, kazetový strop z doby raně renesanční výstavby.<sup>303</sup> V roce 1976, proběhlo jednání mezi Městským národním výborem v Poličce, Okresním národním výborem ve Svitavách, dále mezi KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích a zástupci ze SÚRPMO v Praze, ohledně hradebních zdí v Poličce. Bašty č. 16 a č. 23 měly být dorovnané na svou původní výšku.<sup>304</sup>

Mezitím začal restaurátor Olbram Zoubek na domě U Rytířů v Litomyšli, s konzervačními a rekonstrukčními pracemi v interiéru místnosti čp. 201. Po odstranění zazdívků byly sloupky očištěny od mastných a vápenných nátěrů a následovala jejich konzervace. Pískovcové reliéfy byly patinovány a potaženy vrstvou včelího vosku.<sup>305</sup> Restaurátorské práce probíhaly i v exteriéru domu. Při opravě omítek a klempířských prvků byla omyta fasáda rýžovými kartáči za použití saponátů. Sochařská výzdoba po tomto zásahu, velice utrpěla. Nešetrný zásah poškodil vystupující části reliéfů – profily říms, nosy a prsty postav a hrany. Olbram Zoubek, který dostal za úkol napravit tyto škody, doplnil větší destrukce a uvolněné spárování za použití měděných armatur. Věnoval se i očištění kamenných prvků loubí, zastříkaných nečistotami na výduscích pilířů, které byly poškozeny při překládání dlažby v podloubí. Restaurátorský zásah se týkal i prostoru v chodbě do objektu čp. 103. Pískovcové pilíře nik na severní straně byly očištěny, doplněny a patinovány.

V souvislosti se zabezpečením domu U Rytířů v Litomyšli, byla navržena injektáž trhlin zdiva mezi domem čp. 109 a čp. 110 a také na protější stěně, která sousedí s domem čp. 111. Projekt bral ohled na to, že se měl dům v úrovni druhého nadzemního podlaží propojit s objekty sousedních parcel. Došlo k odstranění čelní stěny do místnosti čela domu čp. 109, aby mohl být propojeny plánované výstavní prostory.<sup>306</sup> V této době byla opravena i střecha domu U Rytířů. Řemeslníci vyměnili krovy, konstrukci ošalovali, pokryli lepenkou a na závěr měděným plechem.<sup>307</sup>

Další návrh k vyjádření renovace hradeb v Poličce, byl projednán v listopadu, roku 1977. Jednalo se o objekty č. 11 až č. 15.<sup>308</sup> V návrhu se počítalo s asanací domu čp. 215 v

---

<sup>303</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 27.

<sup>304</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>305</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 27.

<sup>306</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 28.

<sup>307</sup> Tamtéž, s. 30.

<sup>308</sup> K účasti byl přizván architekt Jan Sapák z Interprojekt Brno Ing. Karel Kibic, ze SÚPPOP

Nové ulici, a tím i s odkrytím uličních průhledů směrem k baště. Naopak měl být zachován celý dům čp. 214 v této ulici. Na poradě byla dohodnuta i definitivní výška hradeb a bašt. Výška hradební zdi vycházela ze zachovaných otisků na stojících baštách. S tímto stanoviskem souhlasil i SÚPPOP v Praze.

O pár dní později, 29. 11. 1977 bylo nařízeno Technickým službám v Poličce, provedení zabezpečovacích prací na objektu 18 hradby – sladovny v Poličce a ulice Komenského čp. 15. Zabezpečovací práce se provedly v rozsahu zabezpečení a odkrytí kleneb, stlučení omítek, zajištění statického stavu, průzkumných prací a sondy, na základě kterých bylo provedeno konečné zajištění.<sup>309</sup> Práce trvaly do 30. 5. 1977. Objekt sladovny v Poličce byl součástí objektu 18 hradby, na kterých se tehdy prováděla sanace prstence městských hradeb, proto i tento objekt sladovny měl zůstat zachován.<sup>310</sup>

V roce 1977 Ing. arch. Mirjam Skoumalová, zastupující vedoucí odboru památkové péče na KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích, zaslala dopis na ONV ve Svitavách, ohledně špatného stavu obrazu na hlavním oltáři a gotické sošce svaté Anny Samatřetí v kostele svatého Jiljí ve Svitavách. Při fotodokumentaci v kostele se zjistilo, že obraz z hlavního oltáře byl na několika místech protržen. Jednalo se o obraz, který byl datován do roku 1737, jeho provedení ale vykazovalo rysy 17. století. Jako kvalitní dílo se ukázala i soška svaté Anny Samatřetí, která byla napadena červotočem. Doporučovalo se provést alespoň základní prevenci, natřít zadní stranu sošky Pentadiolem a neprodyšně uzavřít do igelitového sáčku po dobu čtrnácti dní. V obou případech tyto práce provedli následující rok ve Svitavách, restaurátoři Českého fondu výtvarného umění.<sup>311</sup>

Předběžný návrh na provedení projektu úseku hradeb v Poličce, objektu č. 11 (bašta, hradební zeď a parkánová zídka), byl konzultován s projektantem v roce 1979, kdy byla projednána i původní výška hradební zdi, podle dochovaného bočního vstupu u bašty čp. 12 a stanovena na výšku 8, 10 metrů. Dále se diskutovalo o obnově parkánové zídky, která byla začleněna do domků dodatečně přistavěných k hradební zdi. Průběh parkánové zdi určovala dřívější uliční čára domů, jejíž výška byla stejná, jako u objektů č. 1 a č. 3. Návrh byl projednán architektem Janem Sapákem, v březnu roku 1979. S tímto návrhem souhlasil i SÚPPOP v Praze. KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích. O několik měsíců později, byl předložen návrh na provedení sanace objektu č. 11, hradebního obvodu města Poličky. Součástí se stalo i složité řešení úprav hradby za přístavkem domu čp. 2, který byl majiteli objektu povolen

---

<sup>309</sup> Zabezpečovací práce v Poličce zajistil národní podnik Geoindustria Jihlava

<sup>310</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>311</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 (Objekty) Svitavy.



jako přístavba. Vzhledem k tomu, že nebylo možné provést snesení tohoto nevhodného přístavku, souhlasilo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích s koncepcí odbourání tří metrů přístavku a zbývající část předpokládali využít majitelem jako provizorní objekt na dobu 10 až 15 let, než by bylo vyřešeno překrytí bývalé brány v parkánu pro dopravu skladovaného materiálu.<sup>312</sup>

V roce 1978 došlo k rozhodnutí tehdejší československé vlády vybudovat v zámku Litomyšl Muzeum české hudby. Projektant a dodavatelé zde vycítili možnost utratit větší obnos peněz za politicky motivovanou obnovu, a tak pod záminkou nevyhovující požární odolnosti, v nesouladu s platným předpisem, byly trámové stropní konstrukce vyměněny za beton, který se vléval do košických plechů. Současně na zámku v Litomyšli probíhalo restaurování výmalby z dob klasicismu a rekonstrukce lunetové římsy, pokryté sgrafitovými rostlinnými ornamenty.<sup>313</sup>

V 80. letech 20. století začala ve Svitavách obnova domů, která představovala záchranu historického jádra. Vybudováno bylo i sídliště U nádraží. Šlo tehdy o největší panelovou výstavbu, která se kdy ve Svitavách uskutečnila.<sup>314</sup> V Moravské Třebové v 80. letech 20. století, byla přestavěna silnice, vedoucí z Hradce do Olomouce. Řešením se stal obchvat města. Cesta vedla kolem nádrže mezi Novosady a koncem Boršova, přes dřívější dvůr v Gruně a po severním a západním úpatí Křížového vrchu. Tato trasa se ukázala, jako nevhodné řešení, protože došlo k odříznutí zámku v Moravské Třebové a Křížového vrchu.<sup>315</sup>

Až do 80. let 20. století, představovala Moravská Třebová kompaktní celek s řadou významných památkových objektů. Její historické jádro bylo, jak už jsem zmínila výše, zařazeno (v roce 1950) mezi městské památkové rezervace. Rezervace byla ale vyhlášena až v roce 1980, což nedokázalo zabránit ztrátám významných památek. V 80. letech se ve městě Moravská Třebová prosadil princip asanace domovních bloků, který byl důsledkem poválečné konfiskace domů německých obyvatel. Těchto zásahů byly ušetřeny významné domy v Moravské Třebové, a to konkrétně domů čp. 95<sup>316</sup> (v přízemí má dochováno barokní zdivo) a dům čp. 113 (původně gotická stavba), které jsou navíc od roku 1980 pro svou jedinečnost, památkově chráněny<sup>317</sup>. Kvůli již zmíněné asanaci některých domovních bloků v Moravské

---

<sup>312</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>313</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.* 2004, s. 16.

<sup>314</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl.* Praha, 2008, s. 238. ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

<sup>315</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl.* Praha, 2000, s. 129. ISBN 80 – 85983 – 16 – 8.

<sup>316</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, LÍBAL, Dobroslav – KOBĚRSKÁ, Ludmila. *Stavebně historický průzkum II., Moravská Třebová.* Praha, 1978.

<sup>317</sup> Tamtéž.

Třebové, vznikl záměr na vybudování tras pro pěší, přes dřívější dvory domů na náměstí. Realizace proběhla na západní a severní straně náměstí v Moravské Třebové. Dělicí zdi mezi dvory, včetně dvorních přístavků byly bořeny, ač řada z nich měla renesanční původ. Je vinou památkové péče, že i přes nejvyšší stupeň plošné památkové ochrany, nedokázala těmto necitlivým zásahům zabránit. I přes to patří Moravská Třebová k památkově nejhodnotnějším moravským městům.<sup>318</sup>

Z jednání, které se konalo 23. 6. 1982 v Poličce o obnově hradeb, se považovalo za nutné, aby byla provedena i sanace vnější líce zdi až po štítovou zeď čp. 2. SÚPPOP v Praze proti této obnově neměl námitek. V říjnu, téhož roku, byl zaslán odborem kultury Východočeského krajského národního výboru v Hradci Králové (dále jen Vč KNV v Hradci Králové) dopis, ve kterém vedoucí odboru kultury Vč KNV v Hradci Králové, žádal o stanovení podmínek vyhlášení ochranného pásma okolo městských hradeb v Poličce a předběžné projednání jeho vyhlášení s ostatními úřady.<sup>319</sup>

V podstatě od roku 1982 až do roku 1988 pracovali restaurátoři na arkádách prvního a druhého patra nádvoří zámku v Litomyšli.<sup>320</sup> Dne 4. 11. 1983 oznámil ředitel poličského muzea, Jan Kapusta, havarijní stav věžního ochozu kostela svatého Jakuba v Poličce a žádal o jeho statické posouzení. Doporučena byla generální oprava s použitím umělého pískovce, podle patentu Ústavu teoretických základů chemické techniky ČSAV.<sup>321</sup>

K památkově nejhodnotnějším domům, které jsou součástí městské památkové rezervace Litomyšl, patří domy čp. 100 a čp. 101, ke kterým byl v roce 1983, zpracován M. Horynou a O. Máchou stavebně historický průzkum. U obou domů měla být zachována jejich objemová skladba, struktura zdiva a architektonické detaily. Dům čp. 101 v Litomyšli, měl navíc originální historické konstrukce. Navržena byla tedy rehabilitace, sanace a zachování jednotlivých prostor domů.<sup>322</sup>

V roce 1984 souhlasilo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích s projektem na objekt č. 9, hradebního obvodu v Poličce a jeho uskutečněním. Návrh zahrnoval injektáž pro vrty a vrty pro spojení starého zdiva s novým, doplnění zdiva, vyklínování kamene, hloubkové spárování, ocelovou výstuž, kladení kotev, vyrovnávací potěr pod břidlicové desky, bourání nadzákladového zdiva, vysekání kapes a očištění zdiva po spárování<sup>323</sup>. KSSPPOP Vč kraje v

<sup>318</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.* 2004, s. 71.

<sup>319</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>320</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport zámek Litomyšl.

<sup>321</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1, karton PDSH 7379, s. 46.

<sup>322</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, HORYNA, M. - MÁCHA, O. *Stavebně historický průzkum domů v Litomyšli.* Praha, 1983, s. 35.

<sup>323</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

Pardubicích se v roce 1985 ztotožnilo s názorem pana Jana Sapáka, ohledně provedení dozdívek v hradebním tělese v Poličce. Požadovali, aby dozdívky po odstraněných objektech byly provedeny jako stabilní úprava tak, aby bylo možné provést dodatečnou injektáž z vnitřní nebo vnější strany hradby. O několik měsíců později, konkrétně 25. 10. 1985, souhlasilo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích se změnou nátěru dřevěných konstrukcí hradebního obvodu. 27. 5. 1986 svolalo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích jednání, s pověřením odboru kultury Vč KNV v Hradci Králové. Vzhledem k tehdejšímu stavu souhlasil národní výbor v Poličce s tím, že se obnova v Poličce, zaměřila na objekty č. 19, č. 20, č. 21 a č. 22. KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích mělo zajistit splnění úkolů do konce června roku 1986. Dne 23. 9. 1986, bylo zasláno KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích, rozhodnutí rady ONV ve Svitavách, ze dne 17. 7. 1986, o vyhlášení ochranného pásma kolem hradeb v Poličce.

V roce 1986 probíhala také řada restaurátorských prací na sousoších a statuích v okrese Svitavy. Restaurátorské práce byly provedeny na Sousoší Kalvárie na Křížovém vrchu v Moravské Třebové. Oprava byla dost nákladná. Došlo k úmyslnému poškození jednotlivých částí, např. poškození křídel, ulámaní nohou, atd.<sup>324</sup> V roce 1986 proběhla pod vedením restaurátora i demontáž celého sousoší Nejsvětější Trojice ve Svitavách. V minulosti byla statue poškozena autohavárií. Celé sousoší bylo v roce 1986 posunuto ze základního kamene, v místech nárazu došlo k utržení římsy, obláčku a hlavy andílka. Bylo vydroleno spárování, ve vrchních částech se objevily nebezpečné vertikální praskliny, kam zatékala voda, která zamrzala a roztrhávala blok kamene. Restaurátorské práce proběhly v plném rozsahu a doplněny byly i chybějící části.<sup>325</sup>

Dne 30. 3. 1987, přistoupila Česká národní rada k odsouhlasení zákona *o státní památkové péči*, který vstoupil v platnost, dne 1. 1. 1988.<sup>326</sup> Od té doby, je okolí městských památkových rezervací Moravské Třebové a Litomyšle, chráněno formou ochranných pásem.<sup>327</sup> V tomto období se odehrály velké úpravy náměstí v Litomyšli. Došlo ke zboření špitálu na Toulouvcově náměstí, které bylo rozšířeno do obdélného prostoru, který zasahoval až k parcelám domů na Smetanově náměstí.<sup>328</sup>

---

<sup>324</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 251 a (Církevní objekty a radnice).

<sup>325</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 a (Objekty) Svitavy.

<sup>326</sup> KIBIC, Karel – Vošahlík, Aleš. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice, 1945 – 2010*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2011, s. 309. ISBN 978 – 80 – 87104 – 88 – 0.

<sup>327</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.*, 2004, s. 16.

<sup>328</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 568. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

V roce 1987 doporučilo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích rekonstrukci hradeb v Poličce, severně od objektu 4 k Šaffově ulici, protože se jednalo o architektonicky významné zakončení nejstaršího rekonstruovaného úseku. Dílčí dozdivky, (uvažované s ohledem na vyrovnaní koruny zdiva kurtín a bašt), byly opodstatněné. V zájmu ochrany městského půdorysu a uličních interiérů, požadovali zajistit záchovnou údržbu vykoupených domů, aby po úpravách traktů navazujících na hradby, mohly opět jako funkční jednotky vytvářet urbanistickou strukturu města. Zároveň upozornili na nezbytnost zabezpečení ohrožených partií bašt č. 5 a č. 6 a kurtiny při Štěpnické ulici, které bylo nutno provést v předstihu před zahájením kompletní sanace. Vzhledem k tomu, že doporučili zpřístupnění přilehlého hradebního úseku, umožňující návštěvníkový provoz, bylo možné spojit vyřešení zázemí nástupu na hradbu s vizuálním uzavřením nežádoucí proluky.

Doporučena byla také konzervace úseků parkánové zdi, pojatých do průčelních zdí domů čp. 15, čp. 16 a čp. 17 v ulici Na bídě a obnovu domů pro účely expozice. Značnou část nosných konstrukcí domů, tvořilo právě městské opevnění.<sup>329</sup> SÚPPOP v Praze byl ochoten akceptovat i opravu, která se týkala objektů 16 až 19 s tím, že způsob rekonstrukce objektu 16 předznamenal již další postup prací, a to navýšení bašty č. 13 nad kurtinu. Bylo nutné rekonstruovat i střílny a doporučil se zpřístupnit ochoz.<sup>330</sup>

Rekonstrukce zadního traktu domu U Rytířů v Litomyšli, měla být dokončena také v roce 1987. Z projektu se realizovaly jen některé části. V prvním nadzemním podlaží proběhly přípravné fáze, které dvorní trakt a zadní dům ochudily o omítky stěn a kleneb. Původní dveřní výplně a podlahy byly odstraněny. Ve druhém nadzemním podlaží bylo vybouráno pouze zdivo dvorního traktu. Přípravovaná dostavba chodby, propojující přední a zadní dům nebyla realizována. Ve třetím nadzemním podlaží umístili depozitář. To vyžadovalo prořezání krovů a odstranění komínových těles.<sup>331</sup>

Roku 1987 došlo k opravě sochy Blahoslaveného Jana Sarkandra ve Svitavách, která je zapsaná ve Státním seznamu nemovitých památek. Celé levé zápěstí sochy bylo tehdy uraženo a chybělo, kámen v přední části zvětrával a místy se drotil, na mnoha místech byla vytvořena černá krusta a částečně vypadávalo i spárování.<sup>332</sup>

---

<sup>329</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>330</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>331</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 30.

<sup>332</sup> Náklady na restaurování činily kolem 20 až 25 000 Kč.

### 6.3. 1988 – současnost

Mezi lety 1988 až dodnes, se v okrese Svitavy odehrálo nejvíce možných stavebních úprav za posledních několik let. Stále se řešilo velké množství nevyjasněných otázek, které se týkaly hradeb v Poličce. Už v roce 1988 nemělo KSSPPOP Vč v Pardubicích kraje námitek, proti realizování sanačních zásahů v havarijních úsecích 4 až 8 ve hradbách v Poličce.<sup>333</sup> Památkový ústav v Pardubicích nesouhlasil o několik let později, s návrhem Městského úřadu, referátu výstavby v Poličce, na přemístění vstupu objektu na hradby. Takto řešený vstup na hradby v Poličce by byl nepřijatelným anachronismem, a proto požadovali, aby byl zachován na svém místě.<sup>334</sup>

Ve stejném roce probíhaly restaurátorské práce na sochách antických božstev Minervy a Marse v zahradě státního zámku Litomyšl.<sup>335</sup> Roku 1989 se jednalo o restaurování více plastik ve Svitavách. Plastika svatého Jana Nepomuckého, na Školní ulici a piety, na Gorského náměstí, patřily k významným památkám města. Obě dvě potřebovaly nutně vyčistit, doplnit a konzervovat. Drobnou plastiku svatého Jana Nepomuckého (ulice Na Pořadí), bylo nutné přemístit vzhledem k okolní zástavbě ve Svitavách, na vhodnější místo.<sup>336</sup> Nové místo připadlo v úvahu u barokní hřbitovní zdi. Druhá, pieta, měla být přesunuta na vybrané místo u novogotického cihlového kostela a restaurátorsky ošetřena.

Dalšími, velmi hodnotnými díly jsou ve Svitavách plastiky Nejsvětější Trojice (1729) a Ecco Homo (1713), bývalá osada Lány. Bylo nutno plastiku Nejsvětější Trojice natočit k silnici, prostor vyčistit a zatravnit. Druhá plastika, Ecco Homo, potřebovala zpevnit základy, vyčistit a konzervovat. Kamenný krucifix z roku 1833 v Brněnské ulici mohl být přemístěn, jako protějšek krucifixu vedle brány farní zdi. KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích tehdy s restaurováním souhlasilo.<sup>337</sup>

V roce 1990 byl Ústřední seznam nemovitých kulturních památek doplněn o kostel svatého Jakuba v Poličce. Kostel je od té doby součástí městské památkové zóny v Poličce, vyhlášené 1. 11. 1990.<sup>338</sup>

V 90. letech sílil v jádru Svitav, které fungovalo neustále, jako centrum města, tlak na vybudování předimenzovaných bankovních a administrativních objektů. Problémem v tomto období se ve Svitavách ukázalo vkládání nevhodných přístaveb do historické zástavby, bez

<sup>333</sup> Na těchto úpravách se podílel Rudný projekt Brno

<sup>334</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>335</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport zámek Litomyšl.

<sup>336</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 (Objekty) Svitavy.

<sup>337</sup> Tamtéž

<sup>338</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1, karton PDSHP 7379, s. 71.

respektu k ní samé. Takovým negativním příkladem je ve Svitavách novodobá budova finančního úřadu, která svým průčelím bohužel zdůrazňuje zaoblení Erbenovy ulice.<sup>339</sup> Svitavské jádro, je od roku 1990 chráněno jako městská památková zóna.<sup>340</sup>

Moravská Třebová byla v tomto období poznamenána ekonomickou stagnací, která byla typická pro celou řadu německých měst. Rozvoj v Moravské Třebové „brzdila“ i nedostatečná privatizace.<sup>341</sup> V 90. letech byl v Litomyšli obnoven piaristický kostel a zbývající památkové objekty, díky čemuž se Litomyšl řadí k památkově hodnotným českým městům.<sup>342</sup>

V roce 1990 byla restaurována socha svatého Jana Nepomuckého u radnice v Poličce. Tato socha, měla uražený pravý spodní roh soklu, v římse soklu a v plintu sochy praskliny, došlo k ulomení půlky hvězdy na svatozáři. Ze spisů uložených v Národním památkovém ústavu v Pardubicích vyplývá, že dotyčná památka prošla restaurátorským zásahem.<sup>343</sup>

V roce 1991 byla navržena studie, podle které se realizovala rekonstrukce náměstí Palackého v Poličce. Zpracovatel studie navrhl vydláždění celé plochy náměstí žulovými kostkami kolem radnice a kašen. Severní a jižní stranu osadili projektanti lavičkami. Lavičky byly navrženy i v prostoru před morovým sloupem a na východní straně náměstí. V jihozápadní části náměstí doporučili projektanti prostor pro tržiště a mobilní stolky.<sup>344</sup> Kašna se sochou svatého Jiří a kašna se sochou svatého Michaela Archanděla v Poličce, byly restaurovány v roce 1992. Na obou sochách se objevila zelená řasa, černé depozity a docházelo ke zvětrávání pískovce. Meč v ruce svatého Michaela byl vyhnut a vzadu na jeho levém křídle odpadl kámen, který odhalil zrezivělý čep. Některé tmely na soše měly jinou strukturu, změnily barevnost a na římse nad delfíny odpadly. Svatému Jiří na druhé straně kašny chyběl vrchol kopí, který je uložen na Městském úřadu v Poličce.<sup>345</sup>

Ve stejném roce, vydala Česká národní rada, zákon č. 242/1992 Sb., který obsahoval změny, týkající se zákona č. 20/1987 Sb., *o státní památkové péči*.<sup>346</sup> Město Litomyšl uskutečnilo v roce 1992 jednu z prvních architektonickou soutěž, která se týkala dvou měšťanských domů, které byly ve 30. letech 20. století přestavěny. Došlo k propojení jejich

<sup>339</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 207.

<sup>340</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, s. 238. ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

<sup>341</sup> Tamtéž, s. 71.

<sup>342</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 568. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

<sup>343</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>344</sup> Tamtéž

<sup>345</sup> Tamtéž

<sup>346</sup> MRÁZOVÁ, Annamarie. Diplomová práce: *Správa východočeských památkových objektů 1958 – 1992*. Pardubice, 2018, s. 49.

průčelí, domy dostaly jednotnou fasádu, atd. Porota složená z architektů a památkářů si pro tuto realizaci zvolila architekta Josefa Pleskota. Pleskot si na místo přestavby původních dvou měšťanských domů, zvolil vytvoření novostavby. Součástí tohoto návrhu byla i ulice, kterou bylo možné propojit náměstí s Vodní ulicí. Památková péče ale tento návrh nakonec zamítla.<sup>347</sup>

Roku 1993 byla restaurována sgrafita, na východní části jižního průčelí pivovaru v Litomyšli.<sup>348</sup> Ve stejném roce probíhala obrovská změna, která měla vliv na parcelaci a urbanistickou logiku na náměstí v Moravské Třebové. Tato změna se týkala asanace domovních bloků vybraných domů. Realizace se v Moravské Třebové uskutečnila na západní a severní straně náměstí. Byly bořeny zdi mezi jednotlivými dvory a zanikly i přístavky, které tvořily nedílnou součást domů.<sup>349</sup>

V roce 1994 proběhla v Moravské Třebové i rekonstrukce mariánského sloupu. Objednavatelem prací byl MÚ v Moravské Třebové.<sup>350</sup> Objednavatel požadoval dodání vyzlaceného křížku na jablko, nad erb dřívku sloupu. PhDr. Paukert z Památkového ústavu v Pardubicích doporučoval zhotovení a osazení kopie andílka na římse u patky dřívku sloupu.<sup>351</sup>

V roce 1994 byla Památkovému ústavu v Pardubicích předložena projektová dokumentace na rekonstrukci objektu 14 a věže 13, městského opevnění v Poličce.<sup>352</sup> Památkový ústav souhlasil s dokumentací za předpokladu, že navržená střešní krytina na objektu č. 221, bonnský šindel, musela být nahrazena eternitovými šablonami černé barvy.<sup>353</sup>

Další jednání ohledně morového sloupu v Poličce, proběhlo 24. 8. 1994. Návrh se týkal restaurování kamenného pískovcového sousoší. Na základě prohlídky byl vyvozen závěr, že je třeba provést výměnu rozpadajících se kamenných prvků architektury i plastické výzdoby památky. Byl stanoven časový postup etapizace.<sup>354</sup> K obnově kostela svatého Michala v Poličce, vydal v roce 1994, závazné stanovisko Okresní úřad Svitavy, referát kultury, na základě vyjádření Památkového ústavu v Pardubicích. Obnova se týkala sanace dřevěné konstrukce krovu, výměny střešní krytiny, opravy omítek a elektroinstalace. Postupně byla opravena střecha a plášť kostela. Bylo pořízeno nové prkenné bednění na střeše, opraven

<sup>347</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 99. ISBN 01 – 511 – 770.

<sup>348</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport zámek Litomyšl.

<sup>349</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl*. Praha, 2000, s. 129.

<sup>350</sup> Zhotovitel RAR s. r. o. – p. Nosek, p. Vích, Ing. PhDr. Paukert, MUDr. Loubal

<sup>351</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 215, (Objekty I.) Moravská Třebová.

<sup>352</sup> Dokumentace byla vypracována firmou INRECEM v Hradci Králové.

<sup>353</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>354</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

krov a položena nová krytina z azbestových tmavošedých šablon.<sup>355</sup> Ještě v roce 1994 kašna se sochou svatého Floriána ve Svitavách, nestála na místě, kde stojí nyní, jak dokládal starý nákres náměstí, uložený v Okresním archivu v Litomyšli. Ministerstvo kultury (dále jen MK) o pár měsíců později, souhlasilo s přemístěním kašny se sochou svatého Floriána na náměstí Míru z původního místa asi o cca 10 metrů dále.<sup>356</sup>

V roce 1994 a 1995 proběhlo ze strany Památkového úřadu v Pardubicích několik návrhů na doplnění Státního seznamu kulturních památek z objektů východočeského regionu. Jednalo se o kostel Navštívení Panny Marie ve Svitavách, jehož vlastníkem je církev římskokatolická, Děkaný úřad ve Svitavách. Po zvážení bylo doporučeno prohlášení sochy Panny Marie Kladské z poloviny 17. století, za kulturní památku.<sup>357</sup>

V letech 1994 – 1995, byl vybudován územní plán Litomyšle, a v roce 1995 směrný plán města, dále probíhala adaptace Červené věže na Vyšší odbornou školu a Muzeum restaurování a konzervačních technik.<sup>358</sup> Rok 1995 byl hojný na restaurátorské práce, které se uskutečnily především v Poličce. V první etapě roku 1995, došlo na morovém sloupu na náměstí v Poličce k postavení lešení, provedl se průzkum, odstranily se plomby a tmely, proběhla výměna korodujícího materiálu, osadily se nové atributy, využita byla i retuš. Ve druhé etapě, měla být podobným způsobem restaurována i střední část sloupu na morovém sloupě v Poličce a demontován zbytek lešení.<sup>359</sup>

Dále se mezi lety 1995 - 1997 uskutečnila rozsáhlá oprava kostela svatého Michala v Poličce, které předcházela biologický průzkum krovu.<sup>360</sup> Obnova kostela se týkala především sanace dřevěné konstrukce krovu, opravy omítek, instalace a výměny střešní krytiny.<sup>361</sup> V roce 1996 zaslal Památkový ústav v Pardubicích na MÚ v Moravské Třebové návrh na restaurování sochy Panny Marie, která se nacházela ve výklenku mezi okny domu čp. 113 v Moravské Třebové, v prvním patře. Socha byla zašpiněna, docházelo ke zvětrávání pískovce. Na koleně Panny Marie se objevilo mechanické poškození, v pravé ruce chybělo žezlo, kříž a svatozář, který držel Ježíšek korodovaly. V té době se stal předmětem zájmu i vstupní portál domu, který byl přetřen několika nátěry, navíc docházelo ke zvětrávání pískovce. Vyskytl se

---

<sup>355</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, BORSKÝ, Pavel. *Stavebně historický průzkum kostela sv. Michala v Poličce*. 2014, s. 11.

<sup>356</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 (Objekty) Svitavy.

<sup>357</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 (Objekty) Svitavy.

<sup>358</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 568. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

<sup>359</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>360</sup> Projekt byl vypracován firmou Pyrus, Brno.

<sup>361</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, BORSKÝ, Pavel. *Stavebně historický průzkum kostela svatého Michala v Poličce*. Brno, 2014, s. 11.



zde i problém se spárami, které vypadávaly. U portálu bylo nutné provést restaurátorský průzkum, který měl zajistit stav kamene pod nátěry a štukem.

Při restaurování portálu a sochy Panny Marie s Ježíškem měl být kámen v místech zvětrávání zpevněn a čištění mělo proběhnout bez úbytku původní hmoty a modelace, bez drastických mechanických nebo chemických postupů. Provedena byla i barevná retuš lokální a lazurní, bez celkového sjednocení, na závěr proběhlo hydrofobizování kamene. Průzkumy a restaurování se konzultovaly s Památkovým ústavem a prováděl je restaurátor s příslušnou licencií MK.<sup>362</sup> Ve třetí etapě roku 1997 byly dokončeny všechny restaurátorské práce morového sloupu v Poličce na balustrádě, schodištích a zbylé spodní části architektury. Počítalo se i se čtvrtou etapou, která by připadala v úvahu v případě nedostatku finančních prostředků.<sup>363</sup>

Koncem roku 1997 byla dokončena severovýchodní částí zámku v Moravské Třebové. V rekonstruované části vznikly v přízemí prostory pro městskou knihovnu, v prvním poschodí výstavní sály, ve kterých byla zahájena expozice holandského malířství 17. a 18. století, ze sbírek Národní galerie v Praze, nazvaná kurátorkami Hanou Seifertovou a Anjou Ševčík, „*Et in Hollandia ego...*“ K expozici byl vydán katalog s barevnými reprodukcemi všech 48 vystavovaných děl. Expozice byla doplněna souborem staré holandské grafiky, opět ze sbírek Národní galerie a ukázkami delfské fajánse z 18. století, které zapůjčila Galerie v Brně. V prvním patře východního křídla byl rekonstruován rytířský sál, pozdně gotická místnost s erby Boskoviců a jejich žen. Sál je určen pro společenské a kulturní akce.<sup>364</sup> V roce 1998 došlo ke zvětšení průrazu stěny mezi domy čp. 109 a čp. 110 v prvním nadzemním podlaží domu U Rytířů v Litomyšli.<sup>365</sup>

Ve stejném roce proběhla jednání o zápisu piaristické koleje a areálu zámku v Litomyšli do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.<sup>366</sup> Do seznamu světového kulturního dědictví byl ale zapsán jenom areál zámku.<sup>367</sup> O dva roky později byl areál zámku v Litomyšli, po dohodě rozdělen mezi dva vlastníky – Památkový ústav v Pardubicích a Městský úřad (dále jen MÚ) v Litomyšli. Památkový ústav v Pardubicích přišel v roce 1998 s programem obnovy na léta 1998 – 2002. Opravy se v roce 1998 měly týkat především

<sup>362</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, LÍBAL, Dobroslav – KOBĚRSKÁ, Ludmila. *Stavebně historický průzkum II., Moravská Třebová*. Praha, 1978.

<sup>363</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>364</sup> *Moravskotřebovské vlastivědné listy*, roč. 9, 1998, s. 33.

<sup>365</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 30.

<sup>366</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 569. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

<sup>367</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 22.

restaurování maleb prvního patra severovýchodního a dělicího křídla, restaurování kachlových kamen, stavebních úprav přízemí severozápadního nároží a rekonstrukce střešního pláště v saletku.

MÚ v Litomyšli předložil v roce 1998 také program na obnovu, které se měla týkat především obnovy pivovaru a úřednického domu čp. 134. Projekt zámeckého pivovaru, který je dnes součástí areálu, zapsaného na seznam UNESCO, byl zadán AP ateliéru Josefa Pleskota.<sup>368</sup> Náklady na rok 1999 měly celkově činit 13. 400 korun a měly se týkat stavebních úprav a úprav elektroinstalace v suterénu, restaurování maleb přízemí severozápadního nároží, rekonstrukce místností v druhém patře a statické zajištění stavby saletku.<sup>369</sup>

V květnu roku 1999, byla zahájena nejrozsáhlejší stavba a to rekonstrukce Klášterních zahrad v Litomyšli. Rekonstrukce byla realizována podle projektu architektů Václava Babky, Radka Květa a Zdeňka Sendlera.<sup>370</sup> Po dokončení rekonstrukce, byly Klášterní zahrady v Litomyšli slavnostně otevřeny v roce 2000.<sup>371</sup> Dvě části zahrad byly odděleny zídkou, na kterou navazuje vodní plocha uprostřed. Dominantou fontány je sousoší Olbrama Zoubka, které je tvořeno čtyřmi ženskými postavami a pátou sochou muže<sup>372</sup>. V témže roce získala Litomyšl cenu za nejlepší uskutečnění Programu městských památkových rezervací a zón.<sup>373</sup> Rok 2000 přinesl zásah v chodbě č. 108 a zadní místnosti č. 107 v prvním nadzemním podlažím domu U Rytířů v Litomyšli.<sup>374</sup> Mezi lety 2000 a 2001 proběhl restaurátorský průzkum a konzervační zásahy na fasádě domu U Rytířů v Litomyšli. Této práce se pod vedením Mgr. Ploticy účastnili studenti Vyšší odborné školy restaurování a konzervačních technik v Litomyšli. Stabilizoval se zešupinkovatělý kámen, prováděla injektáž, přetmelovaly se spáry, retuše a barevné sjednocení povrchu. Současně byl proveden výzkum polychromie, který odhalil několik vrstev nátěrů. Vlhké omítky byly do výše jednoho metru otlučeny a nahrazeny sanačními.<sup>375</sup>

V roce 2000 se stavební úpravy na zámku v Litomyšli, týkaly druhého patra severovýchodního a dělicího křídla zámku, dále rekonstrukce vnějšího pláště kočárovny,

---

<sup>368</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport zámek Litomyšl.

<sup>369</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport zámek Litomyšl.

<sup>370</sup> TRS, *čtrnáctideník pro oblast Chocně, Vysokého Mýta a Litomyšle*, roč. 8, č. 2, 1999, s. 2.

<sup>371</sup> TRS, *čtrnáctideník pro oblast Chocně, Vysokého Mýta a Litomyšle*, roč. 8, č. 2, 1999, s. 2.

<sup>372</sup> *Klášterní zahrady v Litomyšli: Park desetiletí 2005 – 2015* [online]. [cit. 2015]. URL:

[www.parkdesetileti.cz/cs/menu/parky/klasterni-zahrady-v-litomyšli/](http://www.parkdesetileti.cz/cs/menu/parky/klasterni-zahrady-v-litomyšli/)

<sup>373</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 89. ISBN 01 – 511 – 770.

<sup>374</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 30.

<sup>375</sup> Tamtéž

rekonstrukce amfiteátru a stavebních úprav mezipatra. Následující rok se nesl v duchu rekonstrukce vnějšího pláště zámku a ohradní zdi.<sup>376</sup>

Mezi poslední úpravy objektu patřil projekt opravy fasády a střechy zadního domu U Rytířů v Litomyšli, v roce 2001. Se starou krytinou bylo vyměněno laťování, krovy ale zůstaly původní. Fasáda do ulice si zachovala původní členění, byla až na zdivo zbavena omítek, nahozena a u paty opatřena soklem z pískovcových kvádrů. Zachované parapety a práh vstupu byly doplněny a napuštěny hydrofobním nátěrem.<sup>377</sup> Změnu dispozice prodělal v tomto období zadní dům. V prvním nadzemním podlaží byla z přepáleného materiálu vyzděna jižní obvodová zeď. Valenou klenbou se styčnými výsečemi byl zaklenut otevřený průjezd. O rok později následovala úprava soch Pluta a Diany v zahradě státního zámku v Litomyšli.

V roce 2001 byla AP ateliérem dokončena studie využití zámeckého pivovaru. Nově vzniklé podkrovní pokoje byly prosvětleny pásovými vikýři, na mansardové střeše pivovaru. Do fasády byla na místě zazděných oken probourána nová a místo slepého okna byl probourán dveřní otvor. Právě tato část se stala předmětem sporu s památkáři. Kamenem úrazu byl návrh na výtvarné řešení vstupního portálu. Pleskot zdůvodňoval návrh tím, že bylo potřeba navrátit průčelí bývalou monumentálností triumfálního oblouku a v něm osazeného kříže. Celý spor skončil vítězstvím památkářů. Novodobý portál nebyl povolen a do vítězného oblouku byla vsazena klasicizující dřevěná vrata, za kterými je prosklený vchod do Informačního centra Litomyšl.<sup>378</sup>

Rekonstrukce zámeckého pivovaru v Litomyšli probíhala v několika fázích již od roku 2001. Od roku 2002 se řešila záležitost, týkající se opravy varhan v kostele svatého Michala v Poličce. Děkaný úřad v Poličce se ve správě Okresnímu úřadu, referátu kultury ve Svitavách zmiňoval, že se mu podařilo získat peníze na opravu varhan od Nadace Bohuslava Martinů.<sup>379</sup> Rozsah prací na varhanách se týkal odstranění nečistot z cínových píšťal, vyrovnání pomačkaných těl a nohou, vyletování potrhaných ladiček, mechanického očištění dřevěných píšťal, sklížení popraskaných částí korpusu, konzervace a petrifikace atestovanými prostředky proti červotočům, odpojení vzduchodů a traktury, napuštění vzdušnice píšťalnic proti červotoči (za pomoci lignofixu a včelího vosku<sup>380</sup>). V první fázi rekonstrukce pivovaru v

<sup>376</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 100. ISBN 978-80-88258-01-8.

<sup>377</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana – ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 30.

<sup>378</sup> Tamtéž

<sup>379</sup> Částka činila okolo 150 000 Kč

<sup>380</sup> Tyto záležitosti musel provést zkušený varhanář. Cena se pohybovala okolo 80 000 Kč, doplnění ventilátoru 30 000 Kč

Litomyšli, vznikla v přízemí západní části knihovna, kancelář se zázemím a počítačová učebna.

V červnu roku 2003, požádalo Městské muzeum a galerie v Poličce MK ČR o prohlášení kostela svatého Jakuba s rodnou světničkou B. Martinů za Národní kulturní památku.<sup>381</sup> V letech 2003 až 2004 pokračovala rekonstrukce haly zámeckého pivovaru v Litomyšli, s průchodem do otevřeného atria, kaple a seminárního sálu se sociálním zařízením.<sup>382</sup> V roce 2005 byla zahájena nejnáročnější etapa rekonstrukce zámeckého pivovaru v Litomyšli, která zahrnovala druhé patro s víceúčelovým sálem, fitness, saunou, dále rekonstrukci třetího a čtvrtého podlaží, kde byly ubytovací kapacity celkově 65 lůžek.<sup>383</sup> V roce 2006 se ujmul funkce starosty Michal Kortyš, který uskutečnil projekt revitalizaci zámeckého návrší, který se týkal rekonstrukce jízdárny, kočárovny, piaristického kostela, piaristické koleje, předzámčí, pivovaru, prostranství horního zámeckého nádvoří, muzea a anglického parku. Na rekonstrukci předzámčí, zámeckého pivovaru a muzea se opět podílel ateliér Ing. arch. Josefa Pleskota.<sup>384</sup>

V témže roce, vydal MÚ v Litomyšli, odbor kultury a cestovního ruchu, oddělení památkové péče, stanovisko k restaurování pomníku Svatopluka Čecha, který je kulturní památkou, zapsanou do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky. Odbor souhlasil s restaurováním pomníku za podmínky, že restaurování bude předcházet provedení restaurátorského průzkumu, jehož obsahem mělo být i vyhodnocení stavu kamene a stupně zasolení. Při restaurování bylo nutné citlivé čištění kamene bez úbytku hmoty a modelace, sejmutí černých depozit bez poškození kamene a zpevnění zvětralých míst. Tmelení umělými tmely, probarvenými ve hmotě a strukturou odpovídající okolnímu kamení, mělo být minimální, barevná retuš lazurní a lokální bez celkového barevného sjednocení, biocidní ošetření a hydrofobizace na exponovaných místech.<sup>385</sup> Všechny tyto podmínky byly splněny a realizace proběhla podle očekávání v roce 2006.<sup>386</sup>

Poslední novelizací památkového zákona je zákon č. 142/2012 Sb., s účinností od 1. 7. 2012. Zákon provázejí vyhlášky Ministerstva kultury č. 187/2017 Sb., která stanovuje obsah a náležitosti plánu území s archeologickými nálezy, a č. 420/ 2008 Sb., která stanovuje

---

<sup>381</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1, karton PDSHP 7379, s. 70.

<sup>382</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 100. ISBN 978-80-88258-01-8.

<sup>383</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 100. ISBN 978-80-88258-01-8.

<sup>384</sup> *Rekonstrukce zámeckého pivovaru* [online]. *Litomyšlský architektonický manuál* [online]. [cit. 2018]. URL: <https://lam.litomysl.cz/objekt/01-133a-rekonstrukce-zameckeho-pivovaru>.

<sup>385</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>386</sup> Tamtéž

náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a zón.<sup>387</sup> V roce 2013 podal MÚ v Moravské Třebové Národnímu památkovému ústavu v Pardubicích žádost, ohledně vyjádření k restaurování sousoší Kalvárie na Křížovém vrchu v Moravské Třebové. Stav památky byl ve velmi špatném stavu. Na postavě anděla docházelo k zvětvávání pískovce, na postavě Krista byly objeveny černé depozity a docházelo k zvětvávání. Středem postavy šla vertikální prasklina, kterou se podařilo zajistit dvěma spojkami. Národní památkový ústav nařídil všechna tato poškození odstranit a restaurování měl provést tehdy restaurátor s povolením Ministerstva kultury České republiky.<sup>388</sup> Na restaurátorském zásahu se podílel Václav Štochl.<sup>389</sup>

Od roku 2014 probíhá kompletní rekonstrukce morového sloupu na náměstí v Poličce.<sup>390</sup> V roce 2014 restaurovaly Jana Waisserová a Magdaléna Slavíková znak na triumfálním oblouku kostela svatého Michala v Poličce.<sup>391</sup> V roce 2017 probíhaly práce na první etáži morového sloupu v Poličce, na schodišti, kamenných pilířích kolem sloupu a práce na kamenosochařských kopiích světců (kopie sochy svatého Václava, kopie soch svatého Šebestiána, svatého Víta a kopie Karla Boromejského<sup>392</sup>).

Dosud poslední restaurátorské práce na mariánském sloupu v Moravské Třebové, byly v dubnu 2018, vedeny restaurátorem Danielem Bartošem a jednalo se o nenákladnější opravu.<sup>393</sup> Provedeno bylo doplnění poškozených částí, zpevnění kamene, revize zlacených prvků a barevná retuš.<sup>394</sup>

V Litomyšli se nachází řada budov různého architektonického typu, které byly financovány jak z veřejných, tak soukromých peněz a dotací. Ke stavbám, vzniklých z veřejných peněz, můžeme zařadit např. Stadion s tribunou na Černé hoře (Gustav Křivka, Aleš Burian), opláštění zimního stadionu (Aleš Burian, Gustav Křivka), městský bazén (Antonín Novák, Petr Valenta, Radovan Smejkal, Radek Štefka), rozšíření koupaliště (Petr Pelčák, Petr Hruša), domy u nemocnice (Martin Rudiš, Viktor Rudiš, Josef Pleskot), halu pro squash, bowling a tenis (Petr Pelčák, Petr Hruša) a přestavbu autobusového nádraží na

<sup>387</sup> HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc, 2015, s. 89. ISBN 978 – 80 – 244 – 4621 – 9.

<sup>388</sup> *Restaurátoři začali opravovat morový sloup v Moravské Třebové* [online]. [cit. 2018]. URL:

<http://artalk.cz/2018/04/26/restauratori-zacali-opravovat-morovy-sloup-vmoravske-trebove/>

<sup>389</sup> *Národní památkový ústav: Památkový katalog* [online]. [cit. 2015]. URL: <http://www.pamatkovykatolog.cz/>

<sup>390</sup> *Svitavský deník.cz: Moravské sloupy projdou rukama restaurátorů* [online]. [cit. 2018-5-20]. URL:

[https://svitavsky.denik.cz/zpravy\\_region/morove-sloupy-projdou-rukama-restauratoru-20170623.html](https://svitavsky.denik.cz/zpravy_region/morove-sloupy-projdou-rukama-restauratoru-20170623.html)

<sup>391</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, Borský, Pavel. *Stavebně historický průzkum kostela svatého Michala v Poličce*, 2014, s. 11.

<sup>392</sup> *Svitavský deník.cz: Moravské sloupy projdou rukama restaurátorů* [online]. [cit. 2018-5-20]. URL:

[https://svitavsky.denik.cz/zpravy\\_region/morove-sloupy-projdou-rukama-restauratoru-20170623.html](https://svitavsky.denik.cz/zpravy_region/morove-sloupy-projdou-rukama-restauratoru-20170623.html)

<sup>393</sup> Oprava činila 1, 6 milionu korun.

<sup>394</sup> *Restaurátoři začali opravovat morový sloup v Moravské Třebové* [online]. [cit. 2018]. URL:

<http://artalk.cz/2018/04/26/restauratori-zacali-opravovat-morovy-sloup-vmoravske-trebove/>

Bělidlech (Tomáš Rusín, Lukáš Vágner, Ivan Sendler). K soukromým investicím můžeme v Litomyšli zařadit Galerii Pakosta (Zdeňka Vydrová), kostel sboru Církve bratrské (Zdeněk Fránek) a řadu obytných domů.<sup>395</sup>

---

<sup>395</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší*. Praha, 2017, s. 102. ISBN 80 – 85983 – 17 – 6.

## 7 Katalog

Tato část je přehledem významných rekonstrukcí, oprav a restaurování památek, které se v průběhu jednotlivých let v okrese Svitavy odehrály. Uveden je zámek v Litomyšli a nejdůležitější financování oprav a restaurátorských zásahů, které od roku 1998 – 2002, financovaly především Národní památkový ústav v Pardubicích a MÚ v Litomyšli. Zmíněny jsou restaurátorské zásahy na fasádě zámku v Litomyšli, rekonstrukce Klášterních zahrad a zámeckého pivovaru, dále je uveden významný renesanční dům v Litomyšli, U Rytířů. V Moravské Třebové, jsou zmíněny restaurátorské práce, které se uskutečnily na sousoší Kalvárie na Křížovém vrchu, od roku 1986, až po rok 2012, morové sloupy v městech Polička a Moravská Třebová. Zmíněny jsou i hradby v Poličce, o kterých se jednalo už od roku 1955, v podstatě až do roku 1993.

U Svitav jsou uvedeny významné domy, nacházející se na náměstí, které jsou zapsány do státních seznamů a restaurování kašen, plastik a památníků.

Katalog má přehlednou chronologickou formou přiblížit restaurátorské opravy a zásahy, které se na jednotlivých památkách odehrály. Badatelům, kteří se zajímají o památky, nacházející se v okrese Svitavy, by měl katalog pomoci usnadnit hledání a zpřehlednit průběh jednotlivých restaurátorských zásahů, které se na konkrétních památkách uskutečnily, aniž by museli navštívit Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích a dohledávat v šanonech údaje k objektům a následně si poznatky o stavbách skládat dohromady.

### 7.1. Litomyšl

#### 7.1.1. Zámek Litomyšl

V roce 1920 prošla fasáda druhého zámeckého nádvoří restaurátorským zásahem Jindřicha Čapka, který povrch konzervoval fluáty.<sup>396</sup> Technologicky nepřiliš vhodné byly restaurátorské zásahy štukatéra Antonína Pochobradského. Jižní fasáda zámku a jižní fasáda kaple i přilehlé plochy byly při tomto zásahu opatřeny omítkovou vrstvou na cementové bázi. Velké části renesančních omítek nahradily rekonstrukce, které se složením i barevností lišily od omítek renesančních. Z literatury vyplývá, že Pochobradského rekonstrukce byly

---

<sup>396</sup> WAISSER, Pavel. *Sgrafita na zámku v Litomyšli*. Pardubice, 2011, s. 77. ISBN 978 – 80 – 904097 – 9 – 8.

připraveny z jemného setého písku bělavé barvy a z vysokého podílu cezeného nekvalitního vápna. Omítky byly silně pigmentované do hnědého odstínu nebo zatónované pačokem narůžovělého tonu.<sup>397</sup>

Výrazné změny nastaly v organizaci památkové péče po roce 1945. Je třeba se zmínit o převedení zámku v Litomyšli na základě dekretu prezidenta republiky, ze dne 21. 6. 1945, č. 12 Sb., do vlastnictví státu. V roce 1953 prováděl opravu sgrafit na západním průčelí zámku Miroslav Boswart. Jednalo se tehdy o citlivější zásah, než který prováděl v roce 1920 štukatér Antonín Pochobradský. Rekonstrukce byly provedeny v omítkách nahnědlého tonu.<sup>398</sup>

V roce 1962 se zámek v Litomyšli, prohlášením usnesením vlády ČSR č. 251, stal národní kulturní památkou.<sup>399</sup> Roku 1965 došlo na zámku k obnově nástěnných maleb.<sup>400</sup> Celý areál zámku byl v letech 1965 - 1995 ve správě KSSPPOP Vč kraje a nástupnických organizací.<sup>401</sup> Mezi lety 1967 – 1970 probíhala rekonstrukce zámeckého divadla.<sup>402</sup> Na obnovu budov, ploch a inženýrských sítí činily náklady v letech 1970 – 1997 celkem 102 215 milionů Kč. Jednalo se tehdy v průměru cca o 3 650 milionů Kč ročně.

Dosud posledním a nekomplexnějším zásahem na fasádách litomyšlského zámku, se stalo restaurování probíhající od poloviny 70. let do závěru 80. let 20. století. Došlo k sejmutí cementové vysprávký a byly vytmeleny peky na renesančním sgrafitu. Po očištění povrchu se ponechaly sgrafita zpevněná vápennou vodou, vtírána byla nová vrstva vápenného intonaca. Povrch sgrafit byl zpevněn prostředkem Acronex VAC 500, sgrafitová výzdoba druhého nádvoří vodnými polymerními disperzemi.<sup>403</sup> Mezi lety 1996 – 1997, probíhala jednání o zápisu piaristické koleje a areálu zámku v Litomyšli, na seznam světového kulturního dědictví UNESCO.<sup>404</sup>

V roce 1998 vlastnili areál zámku dva majitelé, Památkový ústav v Pardubicích a MÚ v Litomyšli.<sup>405</sup> Památkový ústav v Pardubicích, přišel s Programem obnovy na léta 1998 – 2002. Opravy se v roce 1998 měly týkat především restaurování maleb prvního patra severovýchodního a dělicího křídla, restaurování kachlových kamen, stavebních úprav

<sup>397</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport, zámek Litomyšl.

<sup>398</sup> Tamtéž.

<sup>399</sup> SOKA Svitavy, se sídlem v Litomyšli, sign. R 223, SKŘIVÁNEK, Milan – RANDÁKOVÁ, Alena. *Koncepce obnovy a údržby historického jádra Litomyšle, na léta 1982 – 1990*. Nепublikovaný strojpis z roku 1982, s. 4.

<sup>400</sup> Tamtéž, s. 21 – 22.

<sup>401</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport, zámek Litomyšl.

<sup>402</sup> SOKA Svitavy, se sídlem v Litomyšli, sign. R 223, SKŘIVÁNEK, Milan – RANDÁKOVÁ, Alena.

*Koncepce obnovy a údržby historického jádra Litomyšle, na léta 1982 – 1990*. Nепublikovaný strojpis z roku 1982, s. 21 - 22.

<sup>403</sup> Tamtéž, s. 78.

<sup>404</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 1998, s. 569. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

<sup>405</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport, zámek Litomyšl.



přízemí severozápadního nároží a rekonstrukce střešního pláště v saletku. MÚ předložil v roce 1998, také Program na obnovu, který se měl týkat především obnovy pivovaru a úřednického domu čp. 134. Projekt zámeckého pivovaru, byl zadán AP ateliéru Josefa Pleskota.<sup>406</sup> V roce 1999 byl na seznam světového kulturního dědictví UNESCO, zapsán areál zámku.<sup>407</sup> Stavební úpravy zámku, se v roce 1999 týkaly úprav elektroinstalace v suterénu, restaurování maleb v přízemí severozápadního nároží, rekonstrukce místností v druhém patře a statické zajištění saletku.<sup>408</sup>

V květnu roku 1999, byla zahájena nejrozsáhlejší stavba a to rekonstrukce Klášterních zahrad v Litomyšli. Rekonstrukce byla realizována podle projektu architektů Václava Babky, Radka Květa a Zdeňka Sendlera. Po dokončení rekonstrukce, byly Klášterní zahrady v Litomyšli slavnostně otevřeny v roce 2000.<sup>409</sup> Dvě části zahrad byly odděleny zídkou, na kterou navazuje vodní plocha uprostřed. Dominantou fontány je sousoší Olbrama Zoubka, které je tvořeno čtyřmi ženskými postavami a pátou sochou muže.<sup>410</sup> V roce 2000, se stavební úpravy na zámku v Litomyšli, týkaly druhého patra severovýchodního a dělicího křídla zámku, dále rekonstrukce vnějšího pláště kočárovny, rekonstrukce amfiteátru a stavebních úprav patra<sup>411</sup>. Ve stejném roce, získala Litomyšl cenu za nejlepší uskutečnění Programu městských památkových rezervací a zón.<sup>412</sup>

V roce 2001 byla AP ateliérem Josefa Pleskota dokončena studie funkčního využití zámeckého pivovaru. Památkáři ji vesměs schválili. Nově vzniklé podkrovní pokoje byly prosvětleny reminiscencujícími pásovými vikýři, na mansardové střeše pivovaru. Do fasády byla na místě zazděných oken probourána okna nová a místo slepého okna v západní části fasády byl probourán dveřní otvor. Právě tato část se stala předmětem sporu architekta s památkáři. Kamenem úrazu se stal návrh na výtvarné řešení vstupního portálu. Pleskot zdůvodňoval řešení tím, že bylo potřeba navrátit průčelí bývalou barokní monumentálností triumfálního oblouku a v něm osazeného kříže.

Celý spor skončil nakonec vítězstvím památkářů. Portál nebyl povolen a do vítězného oblouku byla vsazena klasicizující dřevěná vrata, za kterými se nachází prosklený vchod do Informačního centra Litomyšl. Rekonstrukce pivovaru se realizovala v letech 2001 až 2006 v několika fázích. V první fázi vznikla v přízemí západní části pivovaru knihovna, kancelář se

---

<sup>406</sup> Tamtéž

<sup>407</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV.* 2004, s. 22.

<sup>408</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport, zámek Litomyšl.

<sup>409</sup> TRS, *čtrnáctideník pro oblast Chocně, Vysokého Mýta a Litomyšle*, roč. 8, č. 2, 1999, s. 2.

<sup>410</sup> *Klášterní zahrady v Litomyšli: Park desetiletí 2005 – 2015* [online]. [cit. 2015]. URL: [www.parkdesetileti.cz/cs/menu/parky/klasterni-zahrady-v-litomysl/](http://www.parkdesetileti.cz/cs/menu/parky/klasterni-zahrady-v-litomysl/)

<sup>411</sup> KROUPA, Jiří. *Litomyšl, zámecké návrší.* Praha, 2017, s. 100. ISBN 01 – 511 – 770

<sup>412</sup> Tamtéž.

zázemím a počítačová učebna. V letech 2003 až 2004 pokračovala rekonstrukce vstupní haly s průchodem do otevřeného atria, kaple a seminárního sálu se sociálním zařízením. V roce 2005 byla zahájena poslední nejnáročnější etapa, která zahrnovala druhé patro s víceúčelovým sálem, fitness a saunou, dále rekonstrukci třetího a čtvrtého podlaží, kde byly ubytovací kapacity v rozsahu 65 lůžek.<sup>413</sup>

V roce 2005 byl vypracován Návrh na restaurování severní části zámku v Litomyšli. S návrhem vypracování přišel restaurátor a malíř, Josef Čoban, vedoucím práce byl Ing. Karol Bayer.<sup>414</sup> V roce 2006 se ujmul funkce starosty Michal Koryš, který uskutečnil projekt revitalizaci zámeckého návrší, který se týkal rekonstrukce jízdárny, kočárovny, piaristického kostela, piaristické koleje, předzámčí, pivovaru, prostranství horního zámeckého nádvoří, muzea a anglického parku. Na rekonstrukci předzámčí, zámeckého pivovaru a muzea se podílel Ing. arch. Pleskot.<sup>415</sup>

V roce 2010 podepsal tehdejší ministr kultury Václav Riedlbauch, rozhodnutí o přidělení dotací na revitalizaci zámeckého návrší.<sup>416</sup> Rekonstrukce se týkala i kostela Nalezení svatého Kříže v Litomyšli, na které se podílel architekt Marek Jan Štěpán.<sup>417</sup> Náklady na samotnou rekonstrukci kostela činily 80 milionů. Zrekonstruovaný chrám byl zpřístupněn veřejnosti 14. 11. 2014.<sup>418</sup> Rekonstrukce a dostavba piaristické koleje, která je součástí zámeckého návrší, probíhala mezi lety 2011 – 2014. Na projektu se podílel ateliér Burian – Křivka.<sup>419</sup> Konečný rozpočet na revitalizaci činil 395 milionů Kč.<sup>420</sup>

### 7.1.2. Dům čp. 110 (U Rytířů)

<sup>413</sup> Městský úřad Litomyšl, Odbor výstavby a územního plánování, Rekonstrukce zámeckého pivovaru.

<sup>414</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Sgrafito 16. – 20. století, výzkum a restaurování*. Pardubice, 2009, s. 191. ISBN 978 – 80 – 7395 – 228 – 0.

<sup>415</sup> *Rekonstrukce zámeckého pivovaru [online]. Litomyšlský architektonický manuál [online]. [cit. 2018]. URL: <https://lam.litomysl.cz/objekt/01-133a-rekonstrukce-zameckeho-pivovaru>.*

<sup>416</sup> Program na revitalizaci zámeckého návrší, se uskutečnil mezi lety 2006 (2007) – 2015.

<sup>417</sup> ŽÁČKOVÁ, Marie. Diplomová práce: *Vývoj památkové péče v historických městských sídlech od roku 1945 do současnosti na území Pardubického kraje*. Pardubice, 2014, s. 92.

<sup>418</sup> *Kostel Nalezení svatého Kříže: Unikátní rekonstrukci zaplatila EU, český architekt ji vymyslel skvěle [online]. [cit. 1998 – 2018]. URL: [https://bydleni.idnes.cz/rekonstrukce-kostela-nalezeni-svateho-krize-v-litomysli-pme-architektura.aspx?c=A140911\\_170907\\_architektura\\_rez](https://bydleni.idnes.cz/rekonstrukce-kostela-nalezeni-svateho-krize-v-litomysli-pme-architektura.aspx?c=A140911_170907_architektura_rez)*

<sup>419</sup> *Rekonstrukce a dostavba piaristické koleje: BURIAN – KŘIVKA, Architekti [online]. [cit. 2010 – 2018]. URL: <http://www.burian-krivka.cz/projekty/86-piaristicka-kolej-v-litomysli.html>.*

<sup>420</sup> *Revitalizace zámeckého návrší: Kronika projektu Litomyšl [online]. [cit. 2015]. URL: [https://www.litomysl.cz/soubor\\_zobraz.php?soubor=1437556106618\\_kronika-projektu.pdf](https://www.litomysl.cz/soubor_zobraz.php?soubor=1437556106618_kronika-projektu.pdf)*

Tento dům se nachází na Smetanově náměstí v Litomyšli a jedná se o významný renesanční dům s podloubím, který byl po požáru v roce 1546 opatřen unikátně kamenicky zdobeným průčelím, které zhotovil jeho majitel kameník Blažek, mezi lety 1530 – 1546. Interiér je dochován renesančně, v patře kazetový strop. Jedná se o památkově nejvýznamnější stavbu města Litomyšl. Dřívější badatelé spojovali dům s pernštejnskou stavební hutí, činnou na zámku a ve městě Pardubicích. Práce na kamenické výzdobě lze přiřknout dvěma kameníkům. Polokruhové nástavce gryfa, nereidky a tritona má na svědomí pardubický kameník, který se podílel na výzdobě tumbly Vojtěcha z Pernštejna.<sup>421</sup>

V domě jsou výrazné zásahy, které spadají do první třetiny 19. století. Hlavním bodem těchto úprav, byla výstavba schodiště ve střední části předního domu a jeho propojení s domem, zadní patrovou arkádovou chodbou. Schodiště bylo do dispozice vloženo na místě schodiště původního, jeho orientace byla ale pozměněna. Schodišťová konstrukce využila ve svém středu z jihu a východu renesančních zdí. Ze západu ji vymezilo nové zdivo, které přeťalo prostor č. 102, který byl ve východní části zaklenut. Ze severu byl do místnosti č. 102 prorazen vstup s lunetou v renesanční klenbě místnosti. Klasicistního původu je i valená klenba v zadní části chodby č. 103. Ve druhém podlaží byl průběhem schodiště narušen prostor č. 205 a místnost č. 204, která byla zaklenuta pětibokou lunetou nad severním vstupem. Změny v dispozici východní části domu, souvisely s výstavbu spojovacího krčku při severní ohradní zdi parcely.

V přízemí vznikl prostor č. 107, klenutý valenou klenbou a chodba č. 108, která je napojena na arkádu. Stejná dispozice se opakuje i ve druhém podlaží. Přestavby v 19. století se dotkly i podloubí. V tomto období se objevily statické poruchy domu, které způsobily vyklonění západní fasády a deformaci pilířů arkád. Před pilíře byly přizděny vyztužující příložky, na které byla přenesena část váhy vychýleného průčelí.

Z roku 1959 se dochoval popis průčelí, vytvořený v rámci průzkumu městské památkové rezervace. Zachycoval dnešní stav domu, interiéry autoři zachytili autoři zběžně a některé části vynechali. Zaměřím se na prvky, které během století zanikly: „*původní podpory arkád loubí jsou viditelné toliko zevnitř, zakryté na vnější straně přízdívkou. Pilíře mají volutové hlavice a krátké dřívky, s nadměrnou entasí, které přímo rostou z hmotného prstence, obojí pokryté palmetami.*“<sup>422</sup> Dveře byly autory popsány jako klasicistní s gotizujícími prvky. Průčelí bylo v té době ve špatném stavu, vychýlené do náměstí s poničenou sochařskou

<sup>421</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, KŘENKOVÁ, Zuzana – ŘÍHOVÁ, Vladislava – ŠTĚTINA, Jiří. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. Litomyšl, 2006, s. 28

<sup>422</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, KŘENKOVÁ, Zuzana – ŘÍHOVÁ, Vladislava – ŠTĚTINA, Jiří. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. Litomyšl, 2006, s. 24.

výzdobou. Levá část římsy a podokenní římsa levého okna odpadly. Konzervátor Kubiček je uložil ve svém depozitáři a navrhoval pořízení sádrového odlitku fasády a restaurátorský zásah.

V roce 1962 proběhlo statické zajištění, v rámci kterého se řešil problém výměny sloupů přízemí. Dům byl opatřen výdřevou, kterou navrhl Josef Švastal. Mezi prvním a druhým podlažím musel být dům svázán táhly, které na fasádě zakryly přitesané kvádry. Se statickým zajištěním souvisel i problém sloupků a příložek loubí. Staré kamenné prvky by po vyjmutí neunesly tíži klenby. Ve snaze zachovat originální prvky, byl vytvořen návrh na vynětí originálu a nahrazení skořepinami výdusků z umělého kamene na železobetonovém jádru.<sup>423</sup> Další etapa prací se věnovala vnitřní stěně při čele domu.

V roce 1963 byl odstraněn dřevěný výkladec obchodu a stěna byla do podloubí otevřena novým oknem s kamennou profilací. Práce se dotkly i čelní fasády.<sup>424</sup> Při odstraňování starých okenic byla nalezena bohatá profilace ostění oken. Pruty s květinovým a spirálovým dekorem byly poničeny při dřívějším osazování okenních výplní a byly ze tří čtvrtin rekonstruovány.<sup>425</sup>

V roce 1975 vznikl projekt na rekonstrukci stropu v místnosti č. 201. Dochovaná roštová konstrukce sestávala z pravidelných polí o rozměrech 60 x 60 cm a výšce dělicích žeber 20 cm. V následujícím roce došlo k rekonstrukci stropu. Vzhledem k tomu, že strop nedosadal na čelní stěnu, probíhaly diskuze ohledně doplnění v této části. Na restaurování se podílela Ing. Pittnerová. Strop byl v první fázi ponechán bez barevných úprav s přirozenou strukturou dřeva. Vyměněny byly ohořelé patky trámů a otvory vzniklé v dřevěných konstrukcích byly doplněny klínky. Restaurátorské práce probíhaly i v exteriéru domu.

Při opravě omítek a klempířských prvků, byla dle pokynů KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích omyta fasáda rýžovými kartáči za použití saponátů. Sochařská výzdoba po tomto zásahu velice trpěla. Nešetrný zásah smetl vystupující části reliéfu – profily říms, prsty a nosy postav, hrany. Olbram Zoubek, dostal za úkol, napravit vzniklé škody, doplnil větší destrukce (především hrany říms) a uvolněné spárování za použití měděných armatur. Věnoval se také očištění kamenných prvků loubí, zastříkaných nečistotami a retuši na výduscích pilířů, které byly poškozeny při překládání dlažby v podloubí. Restaurátorský zásah vyžadoval i prostor v chodbě za dveřmi do objektu, místnosti č. 103. Pískovcové pilířky nik na severní stěně byly

---

<sup>423</sup> Tamtéž, s. 25.

<sup>424</sup> WAGNER, Jaroslav, *Dům U Rytířů v Litomyšli a jeho oprava*. ZPP 1965/25, č. 10, str. 289.

<sup>425</sup> Tamtéž, s. 26.

očištěny, doplněny a patinovány. Práce z těchto let připravily objekt pro potřeby městské galerie.

Projekt, který dům přizpůsobil na Galerii Josefa Matičky, byl realizován mezi lety 1975 – 1977. Jeho přínosem byl v té době, nález renesančních sloupků ve špaletách oken do náměstí v interiéru místnosti při čele domu v hlavním patře. Adaptace domu pro potřeby galerie, se dotkla i přízemí při čele domu.

Klasicistní portál byl zaslepen a tím vznikla přirozená možnost komunikace mezi prostorem severně položené chodby a jižní místností. Zároveň musela být tato místnost připojena k č. p. 109, opatřena novým probouraným otvorem v původní dělicí stěně mezi domy. Výrazné změny se udály i na klenbě chodby. Zrcadlo s figurou letícího boha Merkura bylo i s dekorativními poli zastřeno, jako umělecky nehodnotná malba. V souvislosti se zabezpečením domu, při zásahu vyvěšování stropu, byla navržena injektáž trhlin zdiva mezi domem čp. 109 a čp. 110 a také na protější stěně, která sousedí s čp. 111. Projekt bral ohled na to, že se dům měl v úrovni druhého nadzemního podlaží propojit s objekty sousedních parcel. K probourání do otvoru čp. 11 nakonec nedošlo, ale k odstranění části stěny do místnosti u čela domu čp. 109, k probourání došlo, aby mohly být propojeny výstavní prostory.<sup>426</sup> V té době byla opravena i střecha. Řemeslníci opracovali krovy, konstrukci ošalovali, pokryli lepenkou a na závěr novou krytinou – měděným plechem. Z roku 1975 se dochoval popis domu, který nás upozorňuje na statický stav domu, ale odhaluje i některé, dnes neexistující architektonické prvky. Dokládá, že vstup do sklepa pod schodištěm byl nepřístupný, stěny zadní části předního domu byly vlhké a opadávala zde omítka. Doporučena byla sondáž do stropu, kde byl pod rákosovým stropem kazetový strop z doby raně renesanční výstavby.

Na jaře roku 1977 mohl restaurátor Olbram Zoubek začít s konzervačními a rekonstrukčními pracemi v interiéru místnosti čp. 201. Pro odstranění druhotné dozdivky byly sloupky očištěny od masných a vápenných nátěrů a následovala jejich konzervace a také rekonstrukce lavice pod okny. Pískovcové reliéfy byly patinovány a po vzoru dřívější úpravy potaženy vrstvou včelího vosku.<sup>427</sup>

Podle časového harmonogramu vznikl v roce 1986 projekt úpravy zadního traktu pro výstavní galerii od F. Schejbala. Budoucím uživatelem mělo být městské muzeum. První etapa stavby měla být dokončena v roce 1987, druhá až o pět let později, ale ke zprovoznění

---

<sup>426</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, KŘENKOVÁ, Zuzana – ŘÍHOVÁ, Vladislava – ŠTĚTINA, Jiří. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. Litomyšl, 2006, s. 28.

<sup>427</sup> Tamtéž, s. 27.

výstavních prostor ve druhém nadzemním podlaží nedošlo. Z projektu se ve skutečnosti realizovaly jen některé části. V prvním nadzemním podlaží proběhly pouze přípravné fáze, které dvorní trakt i zadní dům připravily o omítky stěn a částečně i kleneb. Původní dveřní výplně a podlahy byly odstraněny, protože projekt počítal s jejich kompletní výměnou. Ve druhém nadzemním podlaží bylo vybouráno zdivo zadního traktu, ale dostavba chodby, spojující v této části přední a zadní dům už nevznikla. Ve třetím nadzemním podlaží byl do centrálního prostoru vestavěn depozitář. Tato úprava vyžadovala prořezání krovů a odstranění dvou komínových těles. Staré schodiště ze dvora, do druhého nadzemního podlaží, nahradilo nové. Patro dvorního traktu bylo oproti plánu ponecháno ve stavu otevřeného peronu, krytého částečně starou pultovou střechou. V krovu domu byla po prořezání, realizována půdní vestavba, která je přístupná novodobým schodištěm z prostoru č. 208. Práce na rekonstrukci byly zastaveny a termín dokončení se posunul až na listopad roku 1989.<sup>428</sup>

V roce 1994 došlo v Litomyšli k setkání sedmi středoevropských prezidentů. Tato událost přiměla MÚ v Litomyšli, k úpravám v interiéru domu čp. 110. Projekt probíhal pod dohledem Ing. Daniela Hajzlera a Zdeny Vydrové. Došlo k nahazení omítky v chodbě č. 108 a místnosti č. 201 a položení nové textilní podlahoviny. Staré osvětlení nahradily halogeny a v místnosti č. 201 bylo vyměněno staré topení za podlahové. V roce 1998 došlo ke zvětšení průrazu stěny mezi domy čp. 110 a čp. 109 v prvním nadzemním podlaží. Mezi lety 2000 a 2001 následoval restaurátorský průzkum a konzervační zásahy na fasádě. Této práce se pod vedením Mgr. Ploticy účastnili studenti Vyšší odborné školy restaurování a konzervačních technik v Litomyšli. Stabilizoval se zpráškovatělý a zešupinkovatělý kámen, prováděla injektáž, přetmelovaly se spáry kvádříky, retuše a barevné zcelení povrchu. Současně byl proveden průzkum polychromie, který odhalil několik vrstev nátěrů, bílý, hnědý, šedý a světle okrový.

Rok 2000 přinesl zásah v chodbě č. 108 a zadní místnosti č. 107 v prvním nadzemním podlaží. Vlhké omítky byly do výše 1 metru otlučeny a nahrazeny sanačními. Mezi poslední úpravy objektu patřil projekt opravy fasády a střechy zadního domu v roce 2001. Se starou krytinou bylo vyměněno laťování, krovy ale zůstaly původní. Nové jsou plechy a krytina střechy (pálené bobrovky cihlově červené barvy). Fasáda do ulice si zachovala původní členění, byla až na zdivo zbavena omítek, nahozena a u paty opatřena novým soklem z pískovcových kvádrů. Okenní otvory ve druhém podlaží dostaly nové pískovcové parapety. Zachované parapety a práh vstupu byly doplněny a napuštěny hydrofobním nátěrem.

---

<sup>428</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, KŘENKOVÁ, Zuzana – ŘÍHOVÁ, Vladislava – ŠTĚTINA, Jiří. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. Litomyšl, 2006, s. 29.

Dispoziční změnu prodělal v tomto období zadní dům. V prvním nadzemním podlaží byla z přepáleného materiálu nově vyzděna jižní obvodová zeď. Valenou klenbou se styčnými výsečemi byl zaklenut původně otevřený průjezd. Přestavby a úpravy 20. století, pro objekt znamenaly znehodnocení historické dispozice, motivované novými funkčními požadavky. Na stavu objektu se podepsala i špatná údržba. Negativní změny zasáhly v interiéru a exteriéru všechny části budovy a vyvolaly ztrátu řady důležitých informací o původní podobě domu. Dům ze soukromého vlastnictví přešel do majetku státu.

### 7.1.3. Kostel Nalezení svatého Kříže

Už v roce 1958 bylo upozorněno na havarijní stav kostela.<sup>429</sup> V roce 1968 dokonce sloužil jako parkoviště a skladiště. Od roku 1972 spadá kostel do vlastnictví Národního památkového ústavu. V roce 2010 podepsal tehdejší ministr kultury Václav Riedlbauch rozhodnutí o přidělení dotací na revitalizaci zámeckého návrší. V roce 2011 začala samotná rekonstrukce kostela. Na ní se podílel architekt Marek Jan Štěpán.<sup>430</sup> V rámci rekonstrukce kostela, byla vybudována lávka přes příčnou loď. V kostele se vyskytl problém s vlhkem, proto bylo nutné využití hydroizolačních clon. Podlahu kostela zdobí bronzové nápisy, které odkazují na nejdůležitější události, které se zde odehrály. Projekt byl součástí revitalizace zámeckého návrší a náklady na samotnou rekonstrukci kostela činily 80 milionů. Zrekonstruovaný chrám byl zpřístupněn veřejnosti 14. 11. 2014. Kostel slouží v první řadě k bohoslužbám, pořádání kulturních akcí, divadelních představení a koncertů. Pro návštěvníky je připravena expozice sakrálního umění.<sup>431</sup>

### 7.1.4. Piaristická kolej

---

<sup>429</sup> Litomyšl. *Piaristický chrám Nalezení svatého Kříže s kolejí* [online]. [cit. 2011 – 2018]. URL: [https://www.litomysl.cz/?id\\_str=1311055234721](https://www.litomysl.cz/?id_str=1311055234721)

<sup>430</sup> ŽÁČKOVÁ, Marie. Diplomová práce: *Vývoj památkové péče v historických městských sídlech od roku 1945 do současnosti na území Pardubického kraje*. Pardubice, 2014, s. 92.

<sup>431</sup> *Kostel Nalezení svatého Kříže: Unikátní rekonstrukci zaplatila EU, český architekt ji vymyslel skvěle* [online]. [cit. 1998 – 2018]. URL: [https://bydleni.idnes.cz/rekonstrukce-kostela-nalezeni-svateho-krize-v-litomysli-pme-/architektura.aspx?c=A140911\\_170907\\_architektura\\_rez](https://bydleni.idnes.cz/rekonstrukce-kostela-nalezeni-svateho-krize-v-litomysli-pme-/architektura.aspx?c=A140911_170907_architektura_rez)

Piaristická kolej byla součástí projektu Revitalizace zámeckého návrší v Litomyšli. Jedná se o barokní budovu, která společně s kostelem Nalezení svatého Kříže, tvoří nedílný celek města Litomyšl. Rekonstrukce a dostavba piaristické koleje probíhala mezi lety 2011 – 2014. Na projektu se podílel ateliér Burian – Křivka.<sup>432</sup> Náklady na samotnou přístavbu piaristické koleje činily 20 milionů Kč. Projekt přístavby musel být přepracován z důvodu nálezů pozůstatků středověkého a novověkého osídlení. Z toho důvodu byly práce pozdrženy o jeden rok. Kolej je částečně zabudovanou budovou, přízemí je určeno jako aula fakulty restaurování. V patře je umístěna pobočka univerzitní knihovny.<sup>433</sup>

### 7.1.5. Kostel Povýšení svatého Kříže

Areál bývalého augustiniánského kláštera patří mezi nejvýznamnější středověké objekty na našem území.<sup>434</sup>

V roce 1955 byl konzervátor Státní památkové péče Kubíček, pověřen dozorem nad výmalbou kostela Povýšení svatého Kříže v Litomyšli. Malování tehdy uskutečnila Charita – Chráněná služba Červený Kostelec. Při této výmalbě došlo k nálezům freskové malby. Na restaurátorských pracích, se podílel akademický malíř Krčil.<sup>435</sup> Malby byly objeveny na poprsní kruchtě s náměty Madony s dítětem a Kristem Vykupitelem, ale i na bočních stěnách hudební kruchtě v prvním patře. Malby v poprsní kruchtě byly patrně z 3/4 16. století, provedeny vápenokaseinovou technikou. Při výmalbě kostela z konce 18. století, došlo k jejich seškrabání, takže jejich pozůstatky nedávaly kompoziční celek. V levé části kruchtě se zachoval fragment nápisu zdrávasu, vlevo část otčenáše.

V cípech cviklů byly pravděpodobně vymalovány erby s medailony. Malby na kruchtě zahrnují dva epitafy. Na prvním epitafu je scéna Ukřižování v rollwerkovém rámu, ukončeném latinským nápisem. Barevná vrstva byla setřena, takže malba má na některých místech pouze charakter skizy, nápis je proveden v olůvkové předkresbě. V levé polovině obrazu je postava muže, patrně donátora kostela. Další epitaf byl objeven na severní stěně,

---

<sup>432</sup> *Rekonstrukce a dostavba piaristické koleje: BURIAN – KŘIVKA, Architekti* [online]. [cit. 2010 – 2018]. URL: <http://www.burian-krivka.cz/projekty/86-piaristicka-kolej-v-litomysli.html>.

<sup>433</sup> *Litomyšl dokončila přístavbu piaristické koleje: Stavba WEB* [online]. [cit. 2007 – 2018]. URL: <https://stavbaweb.dumabyt.cz/litomysl-dokonila-pistavbu-piaristicke-koleje-12652/clanek.html>

<sup>434</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, MACEK, Petr. *Stavebně historický průzkum II., Litomyšl – kostel sv. Kříže s proboštvím, dnes kolegiální kapitula*. 1994, s. 85.

<sup>435</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ZAHRADNÍK, Pavel. *Stavebně historický průzkum, Litomyšl – kostel sv. Kříže s proboštvím, dnes kolegiální kapitula*. 1994, s. 123.



kteřý v rámci uzavírá nápis s dedikací krucifixu. Krucifix se nezachoval. Tato malba byla poškozena velmi málo.<sup>436</sup>

V roce 1993 probíhala rekonstrukce kostela i budovy probošství. Oba objekty byly opatřeny betonovou střešní krytinou, opravy se dočkal i plášť věže. Archeologický výzkum odhalil více vrstev dlažby. Souběžně probíhal i průzkum hrobů. Na začátku 20. století došlo k rekonstrukci varhan. Práci se ujala firma Vladimíra Grygara z Prostějova. V tomto období byla nalezena freska ze 14. století, v kapli svatého Josefa.<sup>437</sup>

### 7.1.6. Portmoneum – Museum Josefa Váchala

V roce 1970 zasáhl dům požár, který poškodil malby Josefa Váchala. Roku 1976, se konzervátorka Státní památkové péče, Alena Randáková, zasloužila o zapsání tohoto domu na seznam kulturních památek. Aleně Randákové se s pomocí malíře Václava Boštíka, sochaře Olbrama Zoubka a malířem Bohdanem Kopeckým, podařilo zabránit prodeji maleb<sup>438</sup> Josefa Váchala. V roce 1987 koupila dům Národní galerie. Správy se ujal malíř Bohdan Kopecký.<sup>439</sup> Na celkovou rekonstrukci domu chyběly finance. V roce 1990 prodala Národní galerie poškozený dům nakladatelství Paseka, konkrétně jejímu vedoucímu, Ladislavu Horáčkovi.<sup>440</sup> V roce 1991 probíhala rekonstrukce domu.

Odborníci po průzkumu domu zvolili metodu transferu maleb. Jednalo se o postup, kdy se malby sejmuly a přenesly na nové omítky. Roku 1992 byl dům opatřen novou střechou. V roce 1993 došlo k nanesení maleb zpět na stěny. Na těchto pracích se podíleli restaurátoři Jan Turský, Jaroslav Horálek, Jiří Látal, technolog Ladislav Kryl a to vše se odehrálo pod vedením architekta Mikuláše Hulce. V tomto roce byl dům zpřístupněn i veřejnosti, jako muzeum Josefa Váchala. V roce 2001 byl v domě obnoven provoz galerie Paseka, která vystavovala díla současných umělců.<sup>441</sup>

---

<sup>436</sup> Tamtéž, s. 124.

<sup>437</sup> VACEK, Miloš. Diplomová práce: *Kapitulní kostel Povýšení svatého Kříže v Litomyšli*. Praha, 2010, s. 78.

<sup>438</sup> Námětem Váchalových maleb jsou mimo jiné krajiny, ptactvo, zvěř, duchové, skřeti a ďáblové. Jsou kresleny temperovými barvami přímo na omítky. Malby odrážejí Váchalův život, mísí se v nich humor, ironie a osobní prožitky.

<sup>439</sup> Nahrávka – rozhovor, mezi paní Alenou Randákovou, konzervátorkou Státní památkové péče a ředitelem Regionálního muzea v Litomyšli, Reném Klimešem, 5. 1. 2017. Litomyšl, 3. 9. 2018

<sup>440</sup> Tamtéž

<sup>441</sup> *Portmoneum – Muzeum Josefa Váchala: HRADY. cz* [online]. [cit. 2012]. URL: <http://www.hrady.cz/index.php?OID=10777&PARAM=11&tid=35522&pos=450>

Roku 2016 zemřel vedoucí nakladatelství Paseka, Ladislav Horáček a dům koupil Pardubický kraj. Správu vykonává od té doby Regionální muzeum v Litomyšli. O rok později, byla v muzeu otevřena expozice, zaměřena na Váchalův a Portmanův život. Návštěvníci si mohou prohlédnout i místnosti, malované Josefem Váchalem. Na vytvoření expozice se podílelo několik institucí, např. Moravská galerie v Brně, Městská galerie Litomyšl, Národní muzeum v Praze a Památník národního písemnictví.<sup>442</sup>

## 7.2. Moravská Třebová

### 7.2.1. Sousoší Kalvárie na Křížovém vrchu (stěna se sochařskou výzdobou)

nacházející se v části Moravská Třebová – předměstí

popis památkové hodnoty: barokní, architektonicko sochařská kompozice z let 1730 až 1740, dílo J. F. Pacáka nebo S. Tischlera

památkově chráněna od 3. 5. 1958

sloh: baroko

1986 až 1989 – proběhly restaurátorské práce

1990 – 1992 – dohady ohledně restaurování<sup>443</sup>

2003 – vyjádření Národního památkového ústavu v Pardubicích

2012 – restaurování provedl restaurátor Václav Štochl<sup>444</sup>

Státní památkový ústav v Pardubicích urgoval v roce 1992 MÚ v Moravské Třebové ohledně nutné opravy sousoší Kalvárie na Křížovém vrchu. Na stav sousoší bylo Státním památkovým ústavem v Pardubicích upozorňováno již v roce 1990. Sousoší bylo naposledy restaurováno v letech 1986 a 1989 značným nákladem, protože zde došlo k úmyslnému a značnému poškození křídel, polámání nohou, atd.<sup>445</sup> Za několik měsíců po opravě došlo k novému poškození. Byla ulomena ruka anděla, ulámány svatozáře Krista a Boha Otce. Státnímu památkovému ústavu v Pardubicích nebylo známo, zda tyto závady byly odstraněny a v případě, že tomu tak nebylo, se měl MÚ v Moravské Třebové obrátit na restaurátory, kteří

---

<sup>442</sup> *Portmoneum – Museum Josefa Váchala: Regionální muzeum v Litomyšli* [online]. [cit. 2014]. URL: <http://www.rml.cz/cs/muzeum/portmoneum.html>

<sup>443</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon 251 a (Církevní objekty a radnice).

<sup>444</sup> *Národní památkový ústav: Památkový katalog* [online]. [cit. 2015]. URL: <http://www.pamatkovykatalog.cz/>

<sup>445</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 251 a (Církevní objekty a radnice).

prováděli restaurování v dřívějších letech, na akademického sochaře J. Kačera, akademického malíře Zdeňka Fučíka a restaurátora A. Wagnera, kteří měli toto poškození odstranit.

23. 10. 2003 podal MÚ v Moravské Třebové Národnímu památkovému ústavu, územnímu odbornému pracovišti v Pardubicích (dále jen NPÚ ÚOP v Pardubicích) žádost, ohledně vyjádření k restaurování sousoší Kalvárie. NPÚ ÚOP v Pardubicích se vyjádřil k restaurování památky takto: sousoší je chráněnou kulturní památkou zapsanou pod r. č. 31663/6 – 3225, vlastníkem je (v podstatě až dodnes) město Moravská Třebová. Stav památky byl následující: kámen byl v roce 2003 zašpiněn, vyskytovala se zde zelená řasa. Na postavě anděla docházelo k mírnému zvětrávání pískovce, na postavě Krista objeveny černé depozity, krusta, zvětrávání. Středem postavy šla vertikální prasklina, kterou se podařilo zajistit dvěma zrezivělými spojkami. V drapérii objeven vylomený otvor, na kameni zbytky barevnosti (šedá a černá), chyběly obě dlaně s prsty, část brady a nos Krista. NPÚ ÚOP v Pardubicích se vyjádřil takto: kámen musí být očištěn, zvětralá místa zpevněna, černé depozity a krusta sejmuty bez poškození kamene. Obě zrezivělé spojky v soše Krista nahradit nerezovými. Barevná retuš pouze lazurní. Obě chybějící ruce se měly doplnit podle starší fotodokumentace, která se dala dohledat např. v Městském muzeu nebo v archivu NPÚ. Restaurování musel provést tehdy restaurátor s povolením MK ČR.<sup>446</sup> Restaurování sousoší Kalvárie provedl po dlouhých letech, až v roce 2012 Václav Štochl.<sup>447</sup>

### 7.2.2. Mariánský sloup na náměstí

vznik: 1716 až 1718

autor: Jan Sturmer

sloh: baroko

1906 – sloup se podle odborníků nacházel v dezolátním stavu

1957 – nejvýraznější oprava, kterou uskutečnil Olbram Zoubek, byl odstraněn havarijní stav usazení sloupu na soklu a usazení sochy Panny Marie na hlavici

1994 – předposlední restaurátorské práce (dodání vyzlaceného křížku na jablko, nad erb dřívku sloupu, objednavatelem byl MÚ v Moravské Třebové a zhotovitel RAR, s. r. o.)

V roce 1994 proběhl zápis o převzetí a předání restaurátorských prací na Mariánském sloupu na náměstí v Moravské Třebové. Objednavatelem byl MÚ v Moravské Třebové,

---

<sup>446</sup> Tamtéž

<sup>447</sup> *Národní památkový ústav: Památkový katalog* [online]. [cit. 2015]. URL: <http://www.pamatkovykatalog.cz/>

zhotovitel RAR s. r. o. – p. Nosek, p. Vích, Ing. PhDr. Paukert, MUDr. Loubal. Objednavatel požadoval dodání vyzlaceného křížku na jablko, nad erb dřívku sloupu. PhDr. Paukert z Památkového ústavu v Pardubicích doporučoval zhotovení a osazení kopie 4. andílka na římse u patky dřívku sloupu.<sup>448</sup>

Duben 2018 (ukončení prací: prosinec 2018) – dosud poslední restaurátorské práce, opravy vedeny restaurátorem Danielem Bartošem, jedná se o nejnákladnější opravu – 1,6 milionu korun, provedeno doplnění poškozených částí, zpevnění kamene<sup>449</sup>

### **7.3. Polička**

#### **7.3.1. Domy**

V roce 1970, na základě prohlídky staticky narušených objektů podle zprávy o průzkumu zjistila KSP, že převážná většina sklepních prostor domů v historickém jádře města Poličky byla v havarijním stavu. S ohledem na dynamické namáhání nezajištěných sklepních prostor mohlo tehdy dojít k ohrožení obyvatel, zejména u domů na náměstí Palackého, č. p. 60, č. p. 63, č. p. 158, č. p. 181, č. p. 186, dále pak v Riegrově ulici č. p. 22, č. p. 27, č. p. 38, č. p. 39, č. p. 40, v ulici Rudé armády č. p. 190, v Šaffově ulici č. p. 110 a v Tyršově ulici č. p. 174 a č. p. 166. Z těchto důvodů doporučilo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích, aby sanace podzemí historického jádra Poličky, byla provedena bez zbytečných průtahů.<sup>450</sup>

#### **7.3.2. Kostel svatého Michala**

nejvýznamnější opravy proběhly na kostele, po roce 1990

1994 – sanace dřevěné konstrukce krovu, výměna střešní krytiny, oprava omítek a elektroinstalace, oprava krovu

1995 – 1996 – oprava střechy a položení nové krytiny

2002 – oprava varhan

2012 – vydání stanoviska ohledně opravy rokokových varhan

---

<sup>448</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 215 (Objekty) Moravská Třebová.

<sup>449</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 215 (Objekty) Moravská Třebová.

<sup>450</sup> Tamtéž

2014 – restaurování triumfálního oblouku

V letech 1995 – 1996 proběhla rozsáhlá oprava kostela. Opravě předcházeli biologický průzkum krovu, vypracovaný firmou Pyrus Brno, na podzim roku 1993.<sup>451</sup> K obnově kostela vydal závazné stanovisko Okresní úřad Svitavy, referát kultury na základě vyjádření Památkového ústavu v Pardubicích. Obnova se týkala sanace dřevěné konstrukce krovu, výměny střešní krytiny, opravy omítek a elektroinstalace. Postupně byla opravena střecha a plášť kostela. Bylo pořízeno nové bednění na střeše, opraven krov a položena nová krytina z azbestových tmavošedých šablon. Záležitost, týkající se opravy varhan, byla projednávána již od roku 2002. Děkanскому úřadu v Litomyšli se podařilo získat peníze na opravu varhan od Nadace Bohuslava Martinů. Částka činila 150 000 Kč. Práce na varhanách se týkaly: odstranění nečistot z cínových píšťal, vyrovnání pomačkaných těl a nohou, vyletování potrháných ladiček, mechanického očištění dřevěných píšťal, sklížení popraskaných částí korpusu, konzervace a petrifikace atestovanými prostředky proti červotoči, odpojení vzduchodů traktury, napuštění vzdušnice píšťalnic proti červotoči lignofixem a včelím voskem. Tyto záležitosti měl provést zkušenější varhanář, i bez licence.

V létě roku 2014 restaurovaly znak na triumfálním oblouku kostela, restaurátorky Magdaléna Slavíková a Jana Waisserová.<sup>452</sup>

Stavebně historický průzkum kostela provedl v roce 2014 Pavel Borský. Průzkum si nechalo vyhotovit město Polička.

### 7.3.3. Kostel svatého Jakuba

1947 – zpřístupnění bytu pověžného

V roce 1947 byl zásluhou Musejního spolku zpřístupněn veřejnosti bývalý byt pověžného, jako rodná světnice Bohuslava Martinů

1961 – v rámci popisu architektonického vývoje města, upozornili Dobroslav Líbal a Lubomír Reml, na méně obvyklý závěr kostela o šesti stranách desetiúhelníku s opěrákem v ose. Stavbu trojlodní baziliky s jednou věží datovali do druhé poloviny 14. století, shodně s kostelem Nanebevzetí Panny Marie v Chrudimi a svatého Vavřince ve Vysokém Mýtě.<sup>453</sup>

---

<sup>451</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, BORSKÝ, Pavel. *Stavebně historický průzkum kostela svatého Michala v Poličce*. 2014, s. 7.

<sup>452</sup> Tamtéž, s. 11.

<sup>453</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP 7379, s. 42.

1983 – statické posouzení věžního ochozu a jeho následná generální oprava s užitím umělého pískovce

Dne 4. 11. 1983 oznámil ředitel poličského muzea Jan Kapusta havarijní stav ochozu a žádal o jeho statické posouzení. Doporučena byla generální oprava s užitím umělého pískovce, podle patentu Ústavu teoretických základů chemické techniky ČSAV.<sup>454</sup>

1984 – slavnostní odhalení náhrobku skladatele Bohuslava Martinů

V rámci oslav 25. výročí skladatelova úmrtí, proběhlo 25. srpna 1984 slavnostní odhalení skladatelova náhrobku na hrobě rodiny Martinů. Žulový náhrobek byl proveden podle návrhu akademického sochaře Milana Knoblocha. Milan Knobloch je také autorem sochy Bohuslava Martinů, k jejímuž odhalení došlo v poličském parku dne 1. 9. 1990.<sup>455</sup>

2003 - prohlášení kostela svatého Jakuba s rodnou světničkou Bohuslava Martinů za Národní kulturní památku<sup>456</sup>

V červnu 2003, požádalo Městské muzeum a galerie v Poličce Ministerstvo kultury ČR, o prohlášení kostela svatého Jakuba s rodnou světničkou Bohuslava Martinů za Národní kulturní památku. Kostel je součástí Městské památkové zóny Polička, vyhlášené 1. 11. 1990.<sup>457</sup>

#### **7.3.4. Hradby**

Už v roce 1955 probíhala jednání, která se týkala rekonstrukce a asanací hradeb města Poličky. 3. 1. 1955 OK rady KNV v Pardubicích povolil zboření obou budov při bývalé sladovně č. p. 15, z nichž jedna vystupovala svou polovinou z líce městských hradeb mezi brankou a třetí baštou. Koruna hradby se měla opatřit úžlabím z betonu s užitím hydraulického vápna, aby bylo zabráněno vnikání vody do struktury zdiva. Přečnívající římsa betonové stříšky na sousední části hradeb mezi druhou baštou a brankou byla z památkového hlediska naprosto nepřijatelná.

Další prohlídka historickým jádrem města Poličky proběhla 14. 10. 1955. Komise dospěla k následujícímu závěru: doporučovaly se očistit hradby a to z vnější strany, i z vnitřní strany od rybníka, až na skupinu domků Na bídě, které by byly ponechány jako doklad o úrovni staveb a bydlení v minulosti. Uvnitř obytných bloků měly být postupně odbourány

---

<sup>454</sup> Tamtéž, s. 46.

<sup>455</sup> Tamtéž, s. 68.

<sup>456</sup> Tamtéž, s. 70.

<sup>457</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP 7379, s. 71.

různé přístavby, chlévy, kolny tak, aby vzniklo postupné ozdravení těchto bloků. Podle projektantů nebylo vhodné připustit dvoupatrovou výstavbu v historickém jádru. Dopravu, která projížděla historickým jádrem, bylo nutno vést kolem rybníka a ulicí Čs. Armády, přičemž průjezd ulicí, měl být jednosměrný. V roce 1956 byl stanoven rozpočet na úpravu městských hradeb. Úprava části hradeb se týkala ulice Na bídě od domu č. p. 4 k domu č. p. 10. Došlo k odebrání uvolněných kamenů, očištění kamenného zdiva, doplnění zdiva se zaražením příchytných želez s vyspárováním a dodáním chybějícího kamene, stejný postup probíhal i u části hradeb v Nové ulici u domu č. p. 214 – č. p. 217, taktéž byla renovována část hradeb v ulici Štěpničné, u domu č. p. 136 a část hradeb v děkanské zahradě, u domku č. p. 101. Zakryta byla bašta domu č. p. 224 v Nové ulici.

Poslední úpravy se týkaly nové střešní dřevěné konstrukce, ošalování prkny a přikrytí lepenkovou krytinou. Celkový rozpočet tehdy činil 21. 020 Kč. V roce 1958 se konala porada, na místním národním podniku v Poličce. Byl dohodnut plán rekonstrukčních prací pro rok 1958 v historickém jádru. Plán se týkal dostavby bašty při starém pivovaře, mělo dojít k pokračování v akci úseku hradeb „*Na bídě*“ a k úpravě objektu č. p. 105 při hradbách, který byl tvořen posledním zbytkem vstupní brány do města (Starohradské).<sup>458</sup> Při možné finanční rezervě se mělo začít pracovat na úseku hradeb od ulice Šaffovy podél parkánové zdi k Riegrově ulici. MěNV v Poličce předložil 21. 4. 1959 rozpočet nejnutnějších oprav, které by bylo možno ještě v téže roce provést, a současně žádal o jeho schválení. Rozpočet na opravu městských hradeb v Poličce pro rok 1959 v úseku ulice na Bídě se týkal: rozebrání rozpadajícího se kamenného zdiva, vyspárování zdiva s vyčištěním spár, rozebrání shnilého zakrytí bašty u č. p. 14 lepenkovou krytinou, šalování a dřevěné konstrukce, nové zastřešení bašty. Celkově tyto opravy stály 13.075,25 Kč.<sup>459</sup>

19. 9. 1959 se těžiště oprav přesunulo na zřícenou část hradeb „*Na bídě*“. Sesuté hradební zdivo poškodilo strop komor v přízemí č. p. 10. Z toho důvodu byla nutná úprava části lepenkové střechy. Muselo se odklidit značné množství rumiště, vyměnit strop nad komorou a postavit menší příčku v síle 30 cm z cihel. Došlo k vyfakturování a dodání provedených úkonů. Dne 21. 11. 1968 došlo v nejzachovalejším pásmu městských hradeb (na jižní straně města k Valům u Synského rybníka) k velkému sesuvu. Vnější stěna zdiva se sesula v délce několika metrů a vnitřní byla vykloněna (z toho se již část sesypala) a podle trhlin se dalo očekávat další poškození. Hradby v této části nebyly dosud zakryty a deštivé počasí tuto havárii uspíšilo. Havárie se nedala očekávat, protože se neprojevovaly žádné

---

<sup>458</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>459</sup> Tamtéž.

náznaky. MěNV v Poličce dal 26. 11. 1968 tuto záležitost na vědomí KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích a žádal, aby do Poličky zaslali odborného pracovníka, který by navrhl způsob opravy. O několik let později, konkrétně 11. 4. 1974, se uvažovalo o odstranění dodatečných dvorních přístavků, sanace koruny zdiva, úpravě hradebního ochozu se zřízením zábradlí, u hradebních bašt zpevnění zdiva a nové zastřešení. V úseku č. 3 se navrhlo dořešení části kdysi nevhodně přezděného zdiva, v úseku č. 4 byla nutná úprava parkánové zdi. S projektovou dokumentací souhlasil tehdy Ing. arch. Aleš Vošáhlík, CSc., vedoucí oddělení historického urbanismu. V roce 1976 se dohodli MěNV v Poličce, dále pak OK ONV ve Svitavách, KSSPPOP v Pardubicích a SÚRPMO v Praze, že hradební zdi (bašt č. 16 a 23) budou dorovnány na původní výši.

Další návrh k vyjádření renovaci hradeb byl projednán dne 18. 11. 1977, jednalo se o objekty č. 11 – 15. K účasti byl přizván architekt Sapák z Interprojektu Brno a Ing. Kibic ze SÚPPOP v Praze. V návrhu se počítalo s asanací domu č. p. 215 v Nové ulici, a tím i s odkrytím uličních průhledů směrem k baště, naopak měl být zachován celý dům č. p. 214 v této ulici. Na poradě byla dohodnuta definitivní výška hradeb a bašt. Výška hradební zdi vycházela ze zachovaných otisků na stojících hradebních baštách.<sup>460</sup> S tímto stanoviskem souhlasil i SÚPPOP v Praze. O pár dní později, 29. 11. 1977 bylo nařízeno Technickým službám v Poličce, provedení zabezpečovacích prací na objektu 18 hradby – sladovna v Poličce, ulice Komenského č. p. 15. Zabezpečovací práce se provedly v rozsahu zabezpečení a odkrytí kleneb, stlučení omítek, zjištění statického stavu, průzkumné práce a sondy, výdřeva a podpěry, na základě kterých bylo provedeno konečné zajištění. Zabezpečovací práce zajistil národní podnik Geindustria Jihlava. Práce trvaly do 30. 5. 1977.<sup>461</sup> Objekt sladovny byl součástí objektu 18 hradby, na kterých se tehdy prováděla sanace prstence městských hradeb, proto i tento objekt sladovny měl zůstat zachován.

Předběžný návrh na provedení projektu úseku hradeb, objektu č. 11 (bašta, hradební zeď a parkánová zídka) byl s projektantem konzultován v lednu 1979, kdy byla projednána i původní výška hradební zdi, podle dochovaného bočního vstupu u bašty č. 12 a stanovena na výšku 8,10 metrů. Dále byla diskutována obnova parkánové zidky, která byla začleněna do domků dodatečně přistavěných k hradební zdi. Průběh parkánové zdi určovala dřívější uliční čára domků, jejíž výška byla stejná, jako u objektů č. 1 až č. 3. Návrh byl projednán architektem Sapákem na SÚPPOP v Praze, dne 7. 3. 1979. S tímto návrhem souhlasil i

---

<sup>460</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>461</sup> Tamtéž.



SÚPPOP v Praze. Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody byl 29. 5. 1979 předložen návrh na provedení sanace objektu č. 11, hradebního obvodu města Poličky. Součástí se stalo i složité řešení úprav hradby za druhotným přístavkem domu č. p. 2, který byl majiteli objektu povolen jako přístavba před deseti lety. Vzhledem k tomu, že nebylo možné provést snesení tohoto jinak nevhodného přístavku, souhlasilo středisko s koncepcí odbourání tří metrů přístavku a zbývající část předpokládali využívat majitelem jako provizorní objekt na dobu cca 10 až 15 let, než by bylo vyřešeno překrytí bývalé brány v parkánu pro dopravu skladovaného materiálu. Z jednání, které se konalo 23. 6. 1982 v Poličce o obnově hradeb, došlo k následujícímu rozhodnutí: ze strany od města u objektu č. 11 se hradební zeď dočkala sanace. Považovalo se za nutné, aby byla provedena i asanace vnějšího líce zdi až po štítovou zeď č. p. 2. SÚPPOP v Praze proti této obnově neměl v témže roce námitek.

Dne 26. 10. 1982, byl zaslán odborem kultury Vč KNV v Hradci Králové dopis, ve kterém vedoucí odboru kultury Vč KNV v Hradci Králové Pražan žádal o vymezení a stanovení podmínek vyhlášení ochranného pásma okolo městských hradeb v Poličce a předběžné projednání jeho vyhlášení s dotčenými orgány a úřady. Vzhledem k tomu, že 13. 5. 1983 mělo být uskutečněno slavnostní otevření západní části hradeb v Poličce, žádal předseda Městského národního výboru Václav Šlechta KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích o projednání a podání zprávy na MěNV v Poličce.<sup>462</sup> V roce 1984 souhlasilo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích s jednostupňovým projektem na objekt č. 9 hradebního obvodu v Poličce a jeho realizaci. Návrh zahrnoval vrty pro injektáž a vrty pro spojení starého zdiva s novým, doplnění zdiva, vyklínování kamene, hloubkové spárování, ocelovou výstuž – kladení kotev, vyrovnávací potěr pod břidlicové desky, bourání nadzákladového zdiva, vysekání kapes a očištění zdiva po spárování.

KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích se v roce 1985 ztotožnilo s názorem pana Sapáka, ohledně provedení dozdívek v hradebním tělese. Požadovali, aby dozdívky po odstraněných objektech byly provedeny jako stabilní úprava tak, aby bylo možné provést později dodatečnou injektáž z vnitřní nebo vnější strany hradby. O několik měsíců později, konkrétně 25. 10. 1985 souhlasilo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích se změnou nátěru dřevěných konstrukcí hradebního obvodu. 27. 5. 1986 svolalo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích jednání s pověřením odboru kultury Vč KNV v Hradci Králové. Vzhledem k tehdejšímu stavu souhlasil národní výbor s tím, že se obnova zaměřila na objekty č. 19, č. 20, č. 21 a 22.

---

<sup>462</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích měla zajistit splnění úkolů do konce června roku 1986. Dne 23. 9. 1986 bylo zasláno KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích rozhodnutí rady ONV ve Svitavách ze dne 17. 7. 1986 o vyhlášení ochranného pásma kolem hradeb v Poličce. SÚPPOP v Praze doporučoval 19. 11. 1987 rekonstrukci úseku, severně od objektu 4 k Šaffově ulici, protože se jednalo o architektonicky významné zakončení nejstaršího plně rekonstruovaného úseku.

Objekty 5 až 10 – navržený stav konzervoval kurtinu přibližně v její dochované výšce. Dílčí dozdivky uvažované s ohledem na vyrovnání koruny zdiva kurtín a bašt byly opodstatněné. V zájmu ochrany městského půdorysu a uličních interiérů požadovali zajistit údržbu vykoupených domů, aby po nezbytných úpravách traktů navazujících na hradby mohly opět jako funkční jednotky spoluvytvářet urbanistickou strukturu města, vybraného k památkové ochraně jako městská památková zóna. Zároveň upozorňovali na nezbytnost urychleného zabezpečení zvláště ohrožených partií bašt č. 5 a č. 6 a kurtiny při Štěpnické ulici, které bylo nutno provést v předstihu před zahájením komplexní sanace tohoto úseku.<sup>463</sup> Vzhledem k tomu, že doporučili zpřístupnění přilehlého hradebního úseku umožňující návštěvníký provoz, bylo možné spojit vyřešení zázemí nástupu na hradbu s vizuálním uzavřením nežádoucí proluky. Doporučena byla také konzervace úseků parkánové zdi pojatých do průčelních zdí domů č. p. 15, č. p. 16 a č. p. 17 v ulici Na bídě a obnovu těchto domů pro účely vstupní historické expozice souboru obnovených a zpřístupněných hradebních úseků a jako sociální zařízení pro návštěvníky historického jádra. Značnou část nosných konstrukcí těchto domů, k jejichž zápisu do státního seznamu nemovitých kulturních památek tehdy připravovalo oddělení lidové architektury, tvořilo městské opevnění.<sup>464</sup> Zachování těchto objektů bylo požadováno již od roku 1955, kdy byl zpracován asanační plán historického jádra města (F. Matějovičem, L. Remlem, Státní ústav pro rekonstrukci a Praha) jako jeden ze vzorových dokumentů ideální představy obnovy měst v socialistickém Československu.

MěNV v Poličce měl zajistit dle příslibu, dokončovací stavební práce tak, aby celý úsek včetně drobné zástavby – památkově i urbanisticky významného dokladu pozdějších proměn hradebního systému a zároveň životních podmínek lidu, mohl být jako nedílný, historickým vývojem postupně utvářený celek, důstojně prezentován veřejnosti. SÚPPOP v Praze byl ochoten akceptovat i opravu, která se týkala objektů 16 až 19 s tím, že způsob rekonstrukce objektu 16 předznamenal již další postup prací, a to navýšení bašty č. 13 nad

---

<sup>463</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>464</sup> Tamtéž.

kurtinu. Bylo nutné rekonstruovat i střílny a doporučil se zpřístupnit ochoz. KSPPOP Vč kraje v Pardubicích nemělo 30. 9. 1988 námitek proti realizování sanačních zásahů v havarijních úsecích 4 – 8 ve hradbách v Poličce, na němž se měl podílet Rudný projekt v Brně. Státní památkový ústav v Pardubicích nesouhlasil 19. 5. 1992 s návrhem MÚ, referátu výstavby v Poličce, na přemístění vstupu objektu na hradby v Poličce. Takto řešený vstup na hradby byl nepřijatelným anachronismem, a proto požadovali, aby byl zachován na svém místě.

28. 1. 1993 zaslal MÚ v Poličce dopis Ing. Procházkovi z PROECO, projekční a dodavatelské stavební kanceláře a zásadně odmítl uzavřít hradby z vnější strany novými přílepkami jakéhokoliv druhu. 15. 9. 1994 byla Státnímu památkovému ústavu v Pardubicích předložena projektová dokumentace na rekonstrukci objektu 14 a věže 13 městského opevnění v Poličce, vypracovaná s. r. o. INRECO v HK. Státní památkový ústav souhlasil s touto dokumentací za předpokladu, že navržená nová střešní krytina na objektu č. p. 221, bonnský šindel, musela být zaměněna eternitovými šablonami černé barvy.<sup>465</sup>

### **7.3.5. Opravy sloupů a sousoší**

### **7.3.6. Morový sloup na Palackého náměstí**

vznik 1727 až 1731

architekt František Maxmilián Kaňka, sochy vytesal Jiří František Pacák z Litomyšle

1967 – první úvahy o restaurování sloupu – nerealizováno, chyběly finanční prostředky

1973 – první restaurování, které proběhlo v několika etapách (1. rozebrání balustrády, 2. statické zajištění)

1974 až 1976 – opětovné statické zajištění sloupu

1984 až 1987 – samotné restaurátorské práce

1994 – restaurování kamenného pískovcového sousoší (první etapa – 1995, druhá etapa – 1996, třetí etapa – 1997, čtvrtá etapa – 1998)

2002 – úvahy o dalším restaurování soch – nerealizováno, chyběly finanční prostředky

od roku 2014 – kompletní rekonstrukce sloupu

---

<sup>465</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

2017 – práce na první etáži sloupu, na schodišti, kamenných pilířích kolem sloupu, práce na kamenosochařských kopiích světců (kopie sochy svatého Václava, kopie soch svatého Šebestiána a svatého Víta, kopie Karla Boromejského v tomto roce byla již dokončena) celkové náklady na obnovu 5,4 milionu korun<sup>466</sup>

MěNV v Poličce upozornil 2. 11. 1967, KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích na špatný stav spodní části morového sloupu a žádal, aby v brzké době provedli tyto úpravy. V reakci na tento dopis zaslalo v Pardubicích 29. 11. 1967 sdělení MěNV v Poličce, že KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích nemá bohužel finanční prostředky na obnovu spodní části sloupu a doporučovalo MěNV v Poličce, aby se obrátili na Umělecká řemesla v Brně a požádali je o rozpočet na dokončení spodní části.<sup>467</sup> O dalším restaurování morového sloupu na náměstí v Poličce se uvažovalo v roce 1973. Práce byly rozvrženy do několika etap. V první etapě proběhlo nejprve rozebrání balustrády až k vlastnímu sloupu. Zajistilo se, aby rozebrání, včetně uložení bylo skončeno do července 1973. K tomu měl vytvořit MěNV v Poličce příslušné podmínky. Druhá etapa zahrnovala statické zajištění a třetí etapa měla proběhnout podle interní dohody mezi ÚUR Praha a Městským národním výborem v Poličce.

Zajištěn měl být architektonický dozor památkových orgánů. Ke kompletnímu statickému zajištění památky došlo mezi lety 1974 až 1976, poslední restaurátorské práce byly provedeny 1984 – 1987. Další jednání ohledně sloupu proběhlo 24. 8. 1994. Návrh se týkal restaurování kamenného pískovcového sousoší. Na základě prohlídky byl vyvozen závěr, že je třeba provést výměnu rozpadajících se kamenných prvků architektury i plastické výzdoby památky. Časový postup – etapizace:

#### 1. Etapa - 1995

v této etapě provést následující práce: březen – postaveno lešení, provedení průzkumu, odstranění plomb a tmelů, doplnění přírodním kamenem, případně umělým pískovcem, výměna korodujícího materiálu, osazení nových atributů, barevná retuš, hydrofobizace památky, demontáž lešení z horní části sloupu, to znamená až po první horní římsu

#### 2. Etapa - 1996

v této etapě měla být podobným způsobem restaurována střední část sloupu a demontován zbytek lešení

---

<sup>466</sup> *Svitavský deník.cz: Morové sloupy projdou rukama restaurátorů* [online]. [cit. 2018-5-20]. URL: [https://svitavsky.denik.cz/zpravy\\_region/morove-sloupy-projdou-rukama-restauratoru-20170623.html](https://svitavsky.denik.cz/zpravy_region/morove-sloupy-projdou-rukama-restauratoru-20170623.html)

<sup>467</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

### 3. Etapa – 1997

dokončení všech restaurátorských prací. Na balustrádě, schodištích a zbylé spodní části architektury. Práce ve třetí etapě byla prováděna z mobilního lešení

### 4. Etapa – 1998

tato etapa připadala v úvahu pouze v případě nedostatku finančních prostředků v předcházejících etapách, nebo v případě zjištění vážných poškození památky, časově náročných na opravu zjištěných, při průzkumu již postaveného lešení

finanční náklady činily: 1. Etapa – 990.500 Kč, 2. Etapa – 1.001.400 Kč, 3. Etapa – 233.000 Kč. Etapizace zahrnovala i charakteristiku sloupu, kterou zde uvádět nebudu, z důvodů její dohledatelnosti ve spisech v Národním památkovém ústavu v Pardubicích.<sup>468</sup>

Státní památkový ústav v Pardubicích 19. 9. 2002 urgoval referát kultury ve Svitavách, ohledně poškození mariánského sloupu, kašny se sochou svatého Michaela a druhé kašny svatého Jiří na náměstí. Na mariánském sloupu chyběl ještě navíc u svatého Jáchyma palec levé ruky, u svatého Václava byla uražena část záhybu šatu, u svatého Víta došlo k zvětrávání pískovce pod kohoutem, další zvětrávání spojené s odpadáváním pískovce se objevilo na levém záhybu šatu svatého Floriána, nad svatou Annou chyběl andílkovi palec. V nejbližší době měli být přizváni restaurátoři k prohlídce a provedení oprav.<sup>469</sup> Tyto restaurátorské práce se bohužel z finančních důvodů neuskutečnily.

#### **7.3.7. Kašna se sochou svatého Jiří**

nacházející se na Palackého náměstí v Poličce

vznik 1727

popis památkové hodnoty: jedná se o vrcholně barokní sousoší, sochařem byl Jiří František

Pacák, jedná se o kulturní památku zapsanou do státního seznamu před rokem 1988

památkově chráněna od 3. 5. 1958

sloh: baroko

1992 – 1993 proběhlo poslední restaurování<sup>470</sup>

dříve využita jako zdroj pitné vody

---

<sup>468</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>469</sup> Tamtéž.

<sup>470</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

### 7.3.8. Kašna se sochou svatého Michaela Archanděla

vznik 1727, nacházející se na Palackého náměstí v Poličce

popis památkové hodnoty: jedná se o světské vrcholně barokní sousoší, sochařem byl Jiří František Pacák

památkově chráněna od 3. 5. 1958

sluh: baroko

1992 – 1993 proběhlo poslední restaurování<sup>471</sup>

dříve využita jako zdroj pitné vody

### 7.3.9. Socha svatého Jana Nepomuckého

vznik 1727, nacházející se na Palackého náměstí v Poličce

autorem byl Jiří František Pacák

sochu si objednal poličský měšťan Václav Tichý<sup>472</sup>

Obě kašny se sochami byly naposledy restaurovány v roce 1992, socha svatého Jana Nepomuckého v roce 1990. Dopisy ze dne 21. 6. 2001 a 19. 9. 2002 byl Městský památkový úřad v Poličce upozorňován Národním památkovým ústavem v Pardubicích, na špatný stav sochařských památek (morový sloup a obě kašny se sochami). Na kašně se sochou svatého Michala byla zelená řasa, docházelo k zvětvávání pískovce, na kterém se objevily černé depozity. Meč v ruce svatého Michala vyhnut a vzadu na jeho levém křídle odpadl kámen, který odhalil zrezivělý čep. Některé tmely na soše měly jinou strukturu, změnila barevnost, na římse nad delfíny spadly. Svatému Jiří na druhé straně kašny chyběl vrchol kopí, který je uložen na Městském úřadu v Poličce. U draka se odlomil jeden dráp, na pískovci černé depozity, zelená řasa a docházelo taktéž ke zvětvávání.

Socha svatého Jana Nepomuckého u radnice měla uražen pravý spodní roh soklu, v římse soklu a v plintu sochy praskliny, došlo k ulomení půlky hvězdy na svatozáří. Všechny tyto uvedené památky vyžadovaly odborné restaurování, které by mělo zastavit nežádoucí pokračování poškozování významných barokních sochařských děl, která jsou připisována jednomu z předních barokních sochařů východních Čech Jiřímu Františku Pacákovi, žáku a

---

<sup>471</sup> Tamtéž

<sup>472</sup> VÝCHODNÍ ČECHY: Socha svatého Jana Nepomuckého - Polička [online]. [cit. 2018-6-20]. URL: [https://www.vychodni-cechy.info/policka/13\\_58473\\_socha-sv-jana-nepomuckeho](https://www.vychodni-cechy.info/policka/13_58473_socha-sv-jana-nepomuckeho)

spolupracovníku M. B. Brauna.<sup>473</sup> Ze spisů uložených v Národním památkovém ústavu v Pardubicích vyplývá, že dotyčné památky prošly restaurátorským zásahem.

### **7.3.10. Pomník Svatopluka Čecha**

2006 – vydání stanoviska k úpravám pomníku a následné restaurování

V městském parku je na jednom stupni vysoký hranol, kde po levé straně sedí na stylizované zemi s lipovými květy nahá dívčí postava (alegorie Múzy), která si levou rukou přidrží vlasy, pravou za tělem přidrží reliéfní výzdobu listů. Na vrcholu hranolu je busta Svatopluka Čecha, pod ním nápis „*Postaveno péčí sadařského a okrašlovacího spolku v Poličce/R. 1911.*“<sup>474</sup> V roce 2006 vydal MÚ v Litomyšli, odbor kultury a cestovního ruchu, oddělení památkové péče stanovisko k restaurování tohoto pomníku, který je kulturní památkou zapsanou v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky. Odbor souhlasil s restaurováním pomníku za těchto podmínek: restaurování mělo předcházet provedení restaurátorského průzkumu, jehož obsahem mělo být i vyhodnocení stavu kamene a stupně zasolení.

Při restaurování bylo nutno citlivé čištění kamene bez úbytku hmoty a modelace, sejmutí černých depozit bez poškození kamene, zpevnění zvětralých míst. Tmelení umělými tmely, probarvenými ve hmotě a strukturou odpovídající okolnímu kamení, mělo být minimální, barevná retuš lazurní a lokální bez celkového barevného sjednocení, biocidní ošetření a hydrofobizace pouze na exponovaných místech.<sup>475</sup> Všechny tyto podmínky byly splněny a realizace proběhla podle očekávání v roce 2006.

## **7.4. Svitavy**

### **7.4.1. Domy**

Na náměstí ve Svitavách se nachází spousta domů, které byly zapsány stejně tak, jako v Litomyšli, nebo v Moravské Třebové do státního seznamu před rokem 1988. Za zmínku

---

<sup>473</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.

<sup>474</sup> Tamtéž

<sup>475</sup> Tamtéž

stojí alespoň některé z nich. Tak například dům č. p. 49 na náměstí ve Svitavách. Jedná se o objekt, který tvoří součást středověkého historického jádra Svitav. Značně byl přestavěn po roce 1790, s upraveným průčelím ve druhé polovině 19. století a zachovalými původními prostory v interiéru přízemí a s podloubím, tvořícím součást jižního loubí města. V roce 1975 vedoucí oddělení památkové péče potvrdil, že tento dům, (bývalá restaurace U Martina), je památkově chráněným objektem zapsaným ve státním seznamu pod číslem rejstř. 2945/3, II. památkové kategorie.<sup>476</sup>

V roce 1983 se jednalo o rekonstrukci dvou domů č. p. 38 a č. p. 40 na náměstí Míru ve Svitavách. KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích s realizací neměla námitky. O tři roky později si KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích stanovila požadavky na zachování některých částí v interiéru. Bývalé hlavní schodiště mělo být zachováno v nezměněné podobě, očištěno od omítek a nátěrů a i schodišťová ramena včetně podest a jejich podhledů včetně sloupů, nesoucích schodišťovou konstrukci.

Kamenné části měly zůstat zachovány v přírodním vzhledu. Lokální opravy stupňů byly možné pouze umělým pískovcem, ze kterého doporučovalo KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích provést nový potah stupnic s napojením na převislou oblou hranu jednotlivých stupňů a barevné sjednocení. Kovové schodiště zábradlí mělo být demontováno, odborně ošetřeno, vyspraveno a osazeno zpět po doplnění dřevěným madlem. Černý grafitový nátěr měly získat kovové prvky. Údaje o tom, zda k těmto zásahům došlo, či ne ve spisech Národního památkového ústavu v Pardubicích chybí.<sup>477</sup>

#### **7.4.2. Sousoší Nejsvětější Trojice**

V roce 1986 proběhla pod vedením restaurátora demontáž celé statue sousoší Nejsvětější Trojice, která se nachází na křižovatce silnic ve Svitavách, předměstí – Moravský Lačnov. Pochází z roku 1743 a je patrně prací J. F. Pacáka. V minulosti byla poškozena autohavárií. Celé sousoší bylo v roce 1986 posunuto ze základního kamene, v místech nárazu došlo k utržení římsy, obláčku a hlavy andílka. V místech spár bloků bylo vydroleno spárování, ve vrchních částech se objevily nebezpečné vertikální praskliny, kam zatékala voda, která zde zamrzala a roztrhávala blok kamene. Restaurátorské práce proběhly v celém rozsahu a doplněny byly i chybějící části.

<sup>476</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 (Objekty) Svitavy.

<sup>477</sup> Tamtéž.



### 7.4.3. Socha Blahoslaveného Jana Sarkandra

Roku 1987 došlo k opravě sochy Blahoslaveného Jana Sarkandra, která je zapsána ve státním seznamu nemovitých památek pod r. č. 2934. Na zadní straně sochy je signatura C. A. Haintz a datování do roku 1725. Tato vrcholně barokní socha významného moravského barokního sochaře vyžadovala tehdy neodkladné restaurování. Celé levé zápěstí sochy bylo uraženo a chybělo, kámen v přední části zvětrával a místy se drotil, na mnoha místech byla vytvořena černá krusta, částečně vypadávalo spárování. Náklady na restaurování činily kolem 20 až 25 000 Kč.

V roce 1989 se jednalo o restaurování více plastik. Plastika sv. Jana Nepomuckého, z roku 1708 na Školní ulici a piety, z roku 1713 na Gorského náměstí patří k nadprůměrně významným památkám města II. památkové kategorie. Obě dvě potřebovaly nutně vyčištění, doplnění a konzervaci. Drobná plastika sv. Jana Nepomuckého (1738 v ulici Na Pořadí a mladší Mariánský sloup z roku 1900 bylo nutno přemístit vzhledem k okolní zástavbě SÚP Svitavy na vhodnější místo. Plastika svatého Jana Nepomuckého potřebovala celkové restaurování.<sup>478</sup> Nové místo připadlo v úvahu u barokní hřbitovní zdi. Druhá plastika měla být přemístěna na vybrané místo u novogotického cihlového kostela a restaurátorsky ošetřena. Další velmi hodnotné plastiky N. Trojice (1729) a Ecco Homo (1713), bývalá osada Lány, patří k umělecky nejhodnotnějším plastikám ve Svitavách.

První bylo nutno přemístit do hloubky prostoru, ve kterém se nacházela a současně natočit k silnici, (podle původní polohy před přemístěním silnice) a prostor vyčistit a zatravnit. Druhá potřebovala zpevnit základy, vyčištění a konzervaci. Ostatní prohlédnuté plastiky potřebovaly pouze restaurátorské ošetření. Pouze kamenný kříž z roku 1833 v Brněnské ulici mohl být přemístěn jako protějšek křížu vedle brány farní zdi. KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích středisko státní památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje tehdy s restaurováním souhlasilo.<sup>479</sup>

### 7.4.4. Kašna se sochou svatého Floriána

Ve Svitavách stojí za zmínku kašna se sochou svatého Floriána, která se dnes nachází na náměstí Míru a je umístěna před domem č. p. 38. Před rokem 1988 byla zapsána do

<sup>478</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 (Objekty) Svitavy.

<sup>479</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 (Objekty) Svitavy.

státního seznamu. Ještě v roce 1994 tato kašna nestála na místě, kde stojí dnes, jak dokládá starý náčrt náměstí uložený v Okresním archivu v Litomyšli. Ministerstvo kultury o pár měsíců později, konkrétně 4. 2. 1994 souhlasilo s přemístěním kašny se sochou svatého Floriána na náměstí Míru ve Svitavách z původního místa o cca 10 m dále.<sup>480</sup>

#### **7.4.6. Památník svatého Floriána**

Dne 10. 12. 1975 proběhlo oznámení o ukončení restaurátorských prací na Památníku svatého Floriána, umístěného na náměstí ve Svitavách. Provedlo se očištění od všech lišejníků a usazené špíny. Sejmuly se několikeré vrstvy barevných olejových nátěrů. Kámen byl zpevněn proti dalšímu rozpadávání a vydrolená místa zatmelena novým pískovcovým tmelem. Velké uražené části, např. vědro, byly vysazeny novým kamenem a opraveny podle původního stavu. Provedla se nová chybějící špice praporu s příslušnými detaily. Došlo k pozlacení pravým zlatem (knížka).

---

<sup>480</sup> Tamtéž.

## Závěr

Tato práce se pokouší postihnout Dějiny památkové péče na Svitavsku. Pozornost je zaměřena především na města Litomyšl, Poličku, Svitavy a Moravskou Třebovou. Ačkoliv se tato města nachází ve stejném okresu, každé z nich si prošlo svým jedinečným geografickým i historickým vývojem, ale na druhou stranu se cesty těchto měst v průběhu staletí, v mnohých ohledech častokrát i propojily. Už od samého počátku byla spojnicí mezi Čechami a Moravou Trstenická stezka, o které se zmiňoval již biskup Jindřich Zdík. Cesta vycházela z Prahy, vedla na Moravu, odtud do Polska a Uher. Trasa této stezky vznikla podél řeky Loučné.<sup>481</sup> Proces osídlení zde probíhal v podstatě ve 12. a 13. století a to díky premonstrátům. Ve 13. století se osudy Litomyšle a Svitav protkly nejvíce, a to díky obdobné kolonizační činnosti litomyšlského kláštera a olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburka.<sup>482</sup>

Kromě měst byly zakládány i hrady, Cimburk a Svojanov. Podobný osud sdílela města Litomyšl, Polička, Svitavy a Moravská Třebová i v období husitských válek. Pražané s Žižkou obsadili jednotlivá města v rozpětí několika dní za sebou. Největší rozdíl se mezi Čechami a Moravou projevil v 15. století, především z náboženských důvodů. Došlo k vytvoření náboženské smlouvy pro Čechy, z roku 1485 a sepsání Tovačovské knihy pro markrabství moravské. V případě Tovačovské knihy šlo o vytvoření základů působení dvou vyznání, katolického a utrakvistického.<sup>483</sup>

I 16. století se neslo v duchu bojů mezi protestanty a katolíky. Po Porážce stavovského povstání bylo povoleno pouze katolické náboženství. Katolická zbožnost se stalo podnětem k budování řady poutních míst, např. v Jaroměřicích u Jevíčka.<sup>484</sup> Mezi lety 1618 – 1648 probíhala třicetiletá válka, která zasáhla i tuto oblast. Švédové se v roce 1639 dostali až k Litomyšli a vypleněny byly také Svitavy a Moravská Třebová.<sup>485</sup> Z tohoto důvodu se druhá polovina 17. století, nesla ve znamení rekonstrukcí, válkou poničených oblastí. Tereziánské a Josefínské reformy přinesly změny v oblasti školství. Za vyšším vzděláním se dojíždělo do

---

<sup>481</sup> FELCMAN, Ondřej – MUSIL, František. *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2012, s. 168. ISBN 987 – 80 – 742 – 2003 – 6.

<sup>482</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 19. ISBN 80 – 239 – 7488 – 2.

<sup>483</sup> MUSILOVÁ, Iva. *Náboženské poměry na boskovickém panství v předbělohorském období z pohledu svědectví soudobých lokálních pramenů městské správy*. STUDIA HISTORICA BRUNENSIA. Brno, 2015, roč. 62, č. 1, s. 401. ISSN 1803 – 7429.

<sup>484</sup> BOHÁČ, Zdeněk. *Poutní místa v Čechách*. Praha, 1995, s. 73. ISBN 80 – 85923 – 07 – 6.

<sup>485</sup> NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskotřebovsko, Svitavsko*. Brno, 2012, s. 155. ISBN 80 – 727 – 5026 – 7.

Litomyšle. Ve Svitavách se vyučovalo v budovách kostela svatého Floriána<sup>486</sup> a v Poličce existovala od roku 1741 trojtřídní latinská škola. V Moravské Třebové byla v roce 1765 zřízena piaristická kolej.

Důležitou událostí, byla v 19. století výstavba železnic Brno – Česká Třebová<sup>487</sup> a trať Choceň – Litomyšl,<sup>488</sup> která umožňovala přepravu osob, ale i zboží. V roce 1848 vydal Ferdinand V. Dobrotivý, patent, rušící robotu a další povinnosti. Tím ztratil opodstatnění dosavadní správní systém a vznikly politické okresy.<sup>489</sup> K vyostření národnostních sporů na Svitavsku, došlo v letech 1918 – 1919 po vzniku samostatného Československa. Nepříznivě zasáhla do vývoje Svitavska i Mnichovská dohoda v roce 1938. Vlastní osvobození měst a obcí svitavského okresu, probíhalo ve dnech 8. – 10. 5. 1945.

V roce 1960 byly v rámci reorganizace, zrušeny malé okresy a utvářeny větší celky. Došlo k zániku okresu Polička. Vznikl samostatný okres Svitavy, který byl vytvořen z českých okresů Polička a Litomyšl a moravských okresů Moravská Třebová a Svitavy.<sup>490</sup> V roce 1960 vešel také v platnost Zákon o územním členění státu, kterým byla provedena reorganizace okresů i krajů. Pro tuto oblast byl zřízen Východočeský kraj, se sídlem v Hradci Králové.<sup>491</sup> 31. 12. 2002 došlo v rámci územně správních celků ke zrušení okresních úřadů, byly obnoveny kraje a výkon části státní správy byl přenesen na samosprávu města.<sup>492</sup>

Neodmyslitelnou součástí diplomové práce je Uměleckohistorický vývoj, mnou popisovaného okresu. Tato kapitola je věnována významným městům, mezi které patří Litomyšl, Polička, Moravská Třebová a Svitavy. Sledovány jsou jak hrady a zámky, tak i významné kostely. Kapitola je zaměřena na období od románského slohu, přes gotiku, renesanci, baroko, až po současnost. Jednotlivé slohy mají čtenáři přiblížit významné sakrální a profánní stavby, které byly v této oblasti vybudovány a jejichž části se dochovaly do dnešních dob.

Dále bylo v této části nutno nastínit přehled památkové péče, její organizaci a strukturu od roku 1850, po současnost. Zmíněny jsou kroky, které vedly ke zřízení orgánů

---

<sup>486</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 85. ISBN 80 – 239 – 7488 – 2.

<sup>487</sup> *Historie města Svitavka* [online]. [cit. 2018 - 7 . 11]. URL: <http://www.mestys – svitavka.cz/e-download.ph?file=data,editor/53cs-6pdf2original=150=let+trati.pdf>

<sup>488</sup> *Litomyšl 750 let města Litomyšle* [online]. [cit. 2018 – 1 – 20]. URL: <https://www.litomysl.cz/long%co=750>

<sup>489</sup> FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006, s. 108. ISBN 80 – 239 – 7488 – 2.

<sup>490</sup> Tamtéž, s. 291.

<sup>491</sup> *Zákony pro lidi, Zákon o územním členění státu č. 36/1960 Sb.*, [online]. [cit. 2010 – 2018]. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-36>.

<sup>492</sup> JUNEK, David – KONEČNÝ, Stanislav. *Dějiny města Poličky*. Polička, 2015, s. 499. ISBN 978 – 80 – 257 – 1457 – 7.

památkové péče, ochraně památek, o pomocných orgánech, dále je zmíněna památkové péče po roce 1945, stěžejní zákony a jejich novelizace. Tato část měla čtenáři přinést ucelený přehled o památkové péči na našem území.

Předposlední část s názvem Památková péče na Svitavsku od roku 1950, po současnost, je zaměřena na významné přestavby a úpravy, které se z hlediska památkové péče na Svitavsku odehrály. Kapitulu člením na jednotlivé časové úseky, které jsou pro zmiňovaný okres stěžejní. Data jsou členěna do časových bloků, a to od roku 1950 – 1958 (1960), 1960 – 1987 a 1988, po současnost. Řazení do časových úseků je přehledné a zachycuje úpravy, které byly v okrese, během jednotlivých let realizovány. Časové vymezení jednotlivých úseků vyplývá i z proměn struktury památkové péče, která se týkala vydání památkových zákonů, které jsou v pasáži uvedeny.

Ničení druhé světové války lidem připomnělo, že historická města mají kulturní hodnotu a jejich zánik může mít nepříznivé důsledky pro národní uvědomění. Česká a moravská města nebyla válečnými událostmi dotčena tak, jak tomu bylo v Sovětském svazu a sousedních zemích. Přesto i u nás po roce 1945, vystoupila nutnost obnovy měst do popředí společenského zájmu. Lidé si uvědomovali i odpovědnost za zachování urbanistických celků, oproti ostatním evropským národům.<sup>493</sup> V 50. letech 20. století, došlo ve Svitavách a Litomyšli k vybudování průmyslových areálů, což mělo za následek vytvoření řady bytových domů. Moravská Třebová tvořila v tomto období kompaktní celek, stavělo se pouze na předměstích.<sup>494</sup> Navíc byly v roce 1950 ustanoveny dvě památkové rezervace, Litomyšl a Moravská Třebová.<sup>495</sup> Polička v tomto období stála stranou. Až o pět let později, byl vypracován asanační plán Poličky (F. J. Matějovičem a L. Remlem), jako jeden z dokumentů o ideální obnově města. Od roku 1955, probíhala jednání, která se týkala rekonstrukce a asanace hradeb v Poličce.<sup>496</sup>

Mezi lety 1958 – 1959 byl Krajským projektovým ústavem vypracován asanační plán historického jádra města Litomyšl. Došlo k rozčlenění asanační oblasti na jednotlivé bloky historického jádra.<sup>497</sup> O tom, zda byl asanační plán Litomyšle schválen, se vedou spekulace. Některé stavební práce se odehrály, některé nikoliv.<sup>498</sup> V 60. letech 20. století pokračovala

---

<sup>493</sup> HLOBIL, Ivo. *Teorie městských památkových rezervací, (1900 – 1975)*. Praha, 1985, s. 5.

<sup>494</sup> SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, kniha IV*. 2004, s. 71.

<sup>495</sup> SKŘIVÁNEK, Milan – RANDÁKOVÁ, Alena. *Koncepce obnovy a údržby historického jádra Litomyšle, na léta 1982 – 1990*. Litomyšl, 1982, s. 14.

<sup>496</sup> Tato záležitost se řešila v průběhu jednotlivých let až do roku 1994

<sup>497</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, Reml, Lubomír. *Asanační plán historického jádra Litomyšl, Průvodní zpráva*. 1959, s. 2.

<sup>498</sup> ŽÁČKOVÁ, Marie. Diplomová práce: *Vývoj památkové péče v historických městských sídlech od roku 1945 do současnosti na území Pardubického kraje*. Pardubice, 2014, s. 70.

opět výstavba sídlišť, jak v Moravské Třebové, tak ve Svitavách. V Litomyšli se v tomto období vyskytl problém se silniční dopravou, která se stala příčinou statických poruch objektů, a proto ji bylo nutno vést mimo historické jádro. Byl vytvořen průtah kolem řeky Loučné. Kvůli tomu byla zbořena část dvoru Pernštejn.<sup>499</sup> U tohoto případu nastává otázka, zda se tato situace nemohla řešit z památkového hlediska jiným způsobem. Historickému jádru tento průtah, který se týkal odklonu dopravy, moc nepomohl a tento problém přetrvává dodnes. Řešeny byly i rekonstrukční zásahy v domě U Rytířů v Litomyšli, které byly projednávány v následujících letech. Nejkomplexnějším restaurátorským zásahem prošly v tomto období fasády na zámku v Litomyšli.<sup>500</sup> 80. léta 20. století se ve Svitavách nesla v duchu obnovy domů, která představovala záchranu historického jádra.<sup>501</sup> Negativní událostí bylo v Moravské Třebové vytvoření obchvatu, který měl za následek odříznutí města od Křížového vrchu.<sup>502</sup> Tento problém přetrvává bohužel dodnes. Současně byla vyhlášena i rezervace Moravská Třebová. V tomto období probíhaly také restaurátorské práce na arkádách prvního a druhého patra zámeckého nádvoří v Litomyšli.<sup>503</sup>

Mezi lety 1988 až dodnes, se v okrese Svitavy, odehrálo nejvíce možných stavebních úprav za několik posledních let. Docházelo k restaurování plastik ve Svitavách, probíhala rekonstrukce mariánského sloupu v Moravské Třebové, atd. Areál zámku v Litomyšli byl zapsán, v roce 1999, na seznam světového dědictví UNESCO. Nejdůležitější realizací, která proběhla, byla bezkonkurenčně revitalizace zámeckého návrší<sup>504</sup> v Litomyšli. Termín zahájení této rekonstrukce, byl stanoven na rok 2007 a ukončení projektu se protáhlo až do roku 2015. Finální rozpočet na tuto obnovu přesáhl 395 milionů Kč.<sup>505</sup>

Poslední část s názvem Katalog, má čtenáři přehlednou chronologickou formou přiblížit restaurátorské opravy a zásahy, které se na jednotlivých památkách odehrály. Badatelům, kteří se zajímají o památky, nacházející se v okrese Svitavy, by měl katalog pomoci usnadnit hledání a zpřehlednit průběh restaurátorských zásahů, které se na

---

<sup>499</sup>

<sup>500</sup> KOLEKTIV AUTORŮ. *Sgrafito 16. – 20. století, výzkum a restaurování*. Pardubice, 2009, s. 173. ISBN 978 – 80 – 7395 – 228 – 0.

<sup>501</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008, s. 238. ISBN 978 – 80 – 7274 – 041 – 0.

<sup>502</sup> KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, Na Moravě a ve Slezsku, 4. díl*. Praha, 2000, s. 129. ISBN 80 – 85983 – 16 – 8.

<sup>503</sup> NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŘÍHOVÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana, ŠTĚTINA, Jan. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. 2006, s. 30.

<sup>504</sup> Zámecké návrší tvoří komplex budov, zahrnující 11 objektů: jízďárnu, konírnu, pivovar, kočárovnu, piaristický kostel, stáj, piaristickou kolej, park, předzámčí, horní nádvoří, první nádvoří

<sup>505</sup> *Revitalizace zámeckého návrší: Kronika projektu Litomyšl* [online]. [cit. 2015]. URL: [https://www.litomysl.cz/soubor\\_zobraz.php?soubor=1437556106618\\_kronika-projektu.pdf](https://www.litomysl.cz/soubor_zobraz.php?soubor=1437556106618_kronika-projektu.pdf)  
*Svitavský deník: Morové sloupy projdou rukama restaurátorů* [online]. [cit. 2018-5-20]. URL: <https://svitavsky>

konkrétních památkách uskutečnily, aniž by musel navštívit Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích a dohledávat v šanonech údaje k objektům a následně si poznatky o stavbách skládat dohromady.

Problematika památkové péče spočívá obecně v tom, jak psal již v roce 1916 Max Dvořák v *Katechismu památkové péče*, jehož myšlenky jsou podle mého názoru aktuální i v dnešní době, že: „nebezpečí hrozící starému uměleckému majetku ... spočívají v: 1. nevědomosti a v lhostejnosti, 2. hrabivosti a podvodech, 3. špatně pochopených pokrokových idejích a požadavcích současnosti, 4. nevhodných okrašlovacích a novotářských touhách, v umělecké nedovzdělanosti, nebo namyšlenosti“.<sup>506</sup>

---

<sup>506</sup> HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc, 2015, s. 83. ISBN 978 – 80 – 244 – 21 – 9.

## Seznam literatury

- BOHÁČ, Zdeněk. *Poutní místa v Čechách*. Praha, 1995. ISBN 80 – 85923 – 07 - 6.
- BRYCH, Vladimír – RENDEK, Jan. *České hrady, zámky a tvrze*. Praha, 2005. ISBN 97 – 880 – 7360 - 4066.
- DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2012. ISBN 880 – 7360 - 406-6.
- DOSTÁL, Oldřich. *Československá historická města*. Praha, 1974. ISBN 11 – 045 - 74.
- DVOŘÁK, Jan. *Vrchnostenské město v raném novověku*. Brno, 2013. ISBN 978 – 80 – 87709 – 03 - 0.
- FELCMAN, Ondřej – MUSIL, František. *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2012. ISBN 978 – 80 – 0742 – 2003 - 6.
- FIKEJZ, Radoslav. *Historie a současnost podnikání na Svitavsku, Litomyšlsku, Poličsku, Moravskotřebovsku a Jevíčsku*. Žehušice, 2003. ISBN 80-238-7894-8.
- FIKEJZ, Radoslav – VELEŠÍK, Vladimír. *Kronika města Svitavy*. Svitavy, 2006. ISBN 80 - 239 – 7488 - 2.
- FIKEJZ, Radoslav. *Svitavy*. Praha, 2010. ISBN 978 – 80 – 7432 – 024 - 8.
- HANŠOVÁ, Hana. *Zámek Litomyšl*. 1963.
- HIKL, Rudolf. *Moravská Třebová v dějinách*. Brno, 1948. ISBN 80 – 866 – 9914 - 5.
- HLOBIL, Ivo. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče*. Praha, 2008. ISBN 978 – 80 – 87104 – 32 - 3.
- HLOBIL, Ivo. *Teorie městských památkových rezervací, (1900 – 1975)*. Praha, 1985.
- HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc, 2015. ISBN 978 – 80 – 244 - 21-9.
- JANÁK, Jan. *Dějiny Moravy, Díl 3/1, Hospodářský rozmach Moravy 1740 – 1918*. Brno, 1999. ISBN 80- 85048 – 89 - 2.
- JUNEK, David – KONEČNÝ, Stanislav. *Dějiny města Poličky*. Polička, 2015. ISBN 978 - 80- 257 – 1457 - 7.
- KIBIC, Karel – VOŠÁHLÍK, Aleš. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice*. Praha, 2011. ISBN 978 - 80 – 87104 – 88 - 0.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, 1997. ISBN 80 – 85983 – 17 – 6.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Historický místopis. Moravskotřebovsko, Moravská Třebová*. Praha, 1999. ISBN 723 – 87- 9.



KOLEKTIV AUTORŮ. *Městské památkové rezervace*. Praha, 2000. ISBN 80 – 7033 – 657 – 9.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Památková péče na Moravě*. Brno, 2002. ISBN 80 – 85032 – 82 - 1.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Péče o architektonické dědictví - Sborník prací I. díl*, Praha, 2008. ISBN 978 – 80 – 85970 – 59 - 3.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Sgrafito 16. – 20. století, výzkum a restaurování*. Pardubice, 2009.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Umělecké památky Čech*. Praha, 1957.

KROUPA, Jiří. *Zámecké návrší*. Praha, 2017. ISBN 80 – 85983 – 17 – 6.

Košický vládní program, Kapitola x, odst. 1. In: GROSPÍČ, Jiří et al. *Košický vládní program – program budování lidově demokratického Československa*. Praha, 1977. ISBN 978 – 200 - 138 - 0.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 1. díl*. Praha, 1999. ISBN 80 – 85983 – 13 - 3.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 2. díl*. Praha, 2000. ISBN 80 – 85983 – 14 – 1.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl*. Praha, 2002. ISBN 80 – 85983 – 15 – x.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl*. Praha, 2001. ISBN 978 – 80 – 85983 – 16 – 6.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 5. díl*. Praha, 2002. ISBN 80 – 7277 – 039 – x.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 6. díl*. Praha, 2004. ISBN 80 – 7277 – 040 – 3.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl*. Praha, 2008. ISBN 978 – 80 – 7277 – 041 – 0.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 8. díl*. Praha, 2011. ISBN 978 – 80 – 7277 – 410 – 4.

LACINA, Vlastislav. Představy o pozemkové reformě v ČSR, před jejím uzákoněním. In: FROLEC, Ivo (ed), *Československá pozemková reforma 1919 – 1935*.

LECHMANNOVÁ, Monika. Bakalářská práce: *Společenský a politický vzestup Kostků z Postupic ve druhé polovině 15. století*. Praha, 2011.

LÍBAL, Dobroslav. *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*. Praha, 2001. ISBN 80 – 901587 – 8 – 1.

- LÍBAL, Dobroslav – JUNEK, David – KOPŘIVA, Jan – HOLOMÝ, Zdeněk, -HÁJEK, Jiří. *Klasicistní domovní vrata v Poličce*. Polička, 1994.
- LÍBAL, Dobroslav – REML, Lubomír. *Polička. Historický a architektonický vývoj královského věnného města a okolí*. Brno, 1961.
- MACKERLE, Jaroslav. *Letopis města Jevíčka*. Jevíčko, 2008. ISBN 978 – 80 – 254 -1124-7.
- MARHOLD, Jaroslav. *Sídla. Urbanistická typologie II*. Praha, 1991. ISBN 80 – 01 – 01467 – 3.
- MICHALOVÁ, Rea. *Klasicismus v moderním umění*. Praha, 2007. ISBN 978 - 80 - 2399 - 089-8.
- MRÁZOVÁ, Annamarie. Bakalářská práce: *Správa východočeských objektů*. Pardubice, 2016.
- MRÁZOVÁ, Annamarie. Diplomová práce: *Správa východočeských památkových objektů 1958 – 1992*. Pardubice, 2018.
- MUCHKA Ivan – PETŘÍČEK, Václav et al. *Východní Čechy*. Praha, 1990. ISBN 80 -7038 - 038 - 1.
- NAJBRT, Jaroslav. Bakalářská práce: *Odsun Němců z Poličska 1945 – 1947*. Praha, 2009.
- NEJEDLÝ, Vratislav – ZAHRADNÍK, Pavel. *Mariánské, trojiční na další světské sloupy a pilíře v Pardubickém kraji*. Praha, 2008. ISBN 978- 80 – 2570 – 058 - 7.
- NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskotřebovsko, Svitavsko*. Brno, 2002. ISBN 80 – 727 – 50267.
- PANOCH, Pavel. *Slavné vily Pardubického kraje*. Praha, 2009. ISBN 978 -80-87073-12-4.
- PINKAVA, Jaroslav. *Jevíčko v letech 1848 – 1918*. Jevíčko, 1993. ISBN 97 – 880 – 2541 - 1247.
- PLAČEK, Miroslav. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996. ISBN 80 – 85983 – 08 - 7.
- PRAŽÁK, Václav. *Baroko východních Čech*. Hradec Králové, 1999. ISBN 80 – 902 -593 – 0 -8.
- RŮŽIČKA, Jindřich. Litomyšl 981 – 1981. *Sborník statí o dějinách a současnosti českého města k 1000, výročí první zmínky*. Praha, 1981.
- RŮŽIČKA, Jindřich – KRUŠINA, Josef. *Dějiny města Poličky*. Polička, 1968. ISBN 978-808 – 6533 - 087.
- SKŘIVÁNEK, Milan – RANDÁKOVÁ, Alena. *Koncepce obnovy a údržby historického jádra Litomyšle, na léta 1982 – 1990*. Litomyšl, 1982.
- SLEZÁK, Lubomír. Pozemková reforma v ČSR 1919 – 1935. In: FROLEC, Ivo (ed), *Československá pozemková refoma 1919 – 1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník*

*příspěvků z Mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. – 24. dubna 1994. Uherské Hradiště, 1994.*

SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, Kniha I.* Praha, 2004.

SVOBODA, Ladislav. *Koncepce péče o památkový fond v Pardubickém kraji, Kniha IV.* Praha, 2004.

REICHERTOVÁ, Květa. *Litomyšl.* 1977.

ŠIMEK, Tomáš – FIALA, Ladislav et al. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Praha, 1989.

ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945).* Brno, 2004. ISBN 80- 210 - 3206 - 5.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947 – 1951.* Praha, 2004. ISBN 80 – 903 - 230 – 8 - 1.

VACEK, Miloš. Diplomová práce: *Kapitulní kostel Povýšení svatého Kříže v Litomyšli.* Praha, 2010.

VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy, Díl 1., Středověká Morava* Brno, 1991. ISBN 80 – 85048 – 17 - 5.

VLČEK, Pavel. *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků.* Praha, 2001. ISBN 80 – 7277 – 028 – 4.

WAGNER, Václav. *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana.* Praha, 2005. ISBN 80 – 36 – 234 – 7 - 2.

WAISSER, Pavel. *Sgrafita na zámku v Litomyšli.* Pardubice, 2011. ISBN 978 – 80 – 904097 – 9 – 8.

*Zákon č. 137/1946 Sb. O Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku*

ŽÁČKOVÁ, Marie. Diplomová práce: *Vývoj památkové péče v historických městských sídlech od roku 1945 do současnosti na území Pardubického kraje.* Pardubice, 2014.

## Seznam pramenů

- NPÚ ÚOP v Pardubicích, L 705/A, T 21/1, pasport, zámek Litomyšl.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, Městské památkové zony a rezervace.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 251 a (Církevní objekty a radnice).
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 215 (Objekty) Moravská Třebová.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 292 (Objekty) Polička.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 359 (Objekty) Svitavy.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP 7379.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP. Kostel svatého Jakuba v Poličce.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546/1 karton PDSHP. Polička, radnice čp. 2. 1975.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, BAŠE, Milan – KAŠIČKA, František – MACEK, Petr. *Stavebně historický průzkum domů v Moravské Třebové*. 1989.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, BĚLINOVÁ, Hana – ŠVUGER, Karel. *Restaurátorská zpráva o průzkumu barevnosti fasád, kostel svatého Michala v Poličce*. Litomyšl, 1997.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, BLÁHA, Jiří. *Průzkumy, dokumentace a datování historických stavebních konstrukcí kostela svatého Michaela Archanděla v Poličce*. 2014.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, BORSKÝ, Pavel. *Stavebně historický průzkum kostela svatého Michaela v Poličce*. Brno, 2014.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, BORSKÝ, Pavel – MACEK, Petr. *Nový stavebně historický průzkum v Poličce*. Praha – Brno, 2012.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, DAVID, Aleš – KOUT, Václav. *Stavební historický rozbor jádra, část Litomyšl*.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, HORYNA, Mojmír – MÁCHA, O. *Stavebně historický průzkum Moravské Třebové*. 1983.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, HORYNA, Mojmír – MÁCHA, O. *Stavebně historický průzkum Moravské Třebové*. 1985.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, KŘENKOVÁ, Zuzana – ŘÍHOVÁ, Vladislava – ŠTĚTINA, Jiří. *Stavebně historický průzkum domu čp. 110*. Litomyšl, 2006.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, LÁTAL, Jiří – LÁTALOVÁ, Veronika. *Restaurování renesančních maleb na předprsni kruchty kostela Povýšení svatého Kříže v Litomyšli*. 1994.
- NPÚ ÚOP v Pardubicích, LÍBAL, Dobroslav – KOBĚRSKÁ, Ludmila. *Stavebně historický průzkum I., Moravská Třebová*. Praha, 1978.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, LÍBAL, Dobroslav – KOBĚRSKÁ, Ludmila. *Stavebně historický průzkum I. (pokračování) Moravská Třebová*. Praha, 1978.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, LÍBAL, Dobroslav – KOBĚRSKÁ, Ludmila. *Stavebně historický průzkum II., Moravská Třebová*. Praha, 1978.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, MACEK, Petr. *Stavebně historický průzkum II., Litomyšl – kostel sv. Kříže s proboštvím, dnes kolegiální kapitula*. 1994.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, POKORNÝ, Martin. *Předběžný návrh na restaurování Kalvárie na Křížovém vrchu*. 2005.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, REML, Lubomír. *Asanační plán historického jádra Litomyšl, Průvodní zpráva*.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, *Stavebně historický rozbor jádra Moravské Třebové*. 1975.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, ŠULCOVÁ, Julie. *Rekonstrukce zámku v Moravské Třebové*. 1999.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, VÁCLAVÍK, F. R. – ŠEDA, Bohdan – SIGLOVÁ, Tereza. *Stavebně historický průzkum domu čp. 73 v Moravské Třebové*. 2005.

NPÚ ÚOP v Pardubicích, ZAHRADNÍK, Pavel. *Stavebně historický průzkum, Litomyšl – kostel sv. Kříže s proboštvím, dnes kolegiální kapitula*. 1994.

SOKA Svitavy, se sídlem v Litomyšli, sign. R. 223, SKŘIVÁNEK, Milan – RANDÁKOVÁ, Alena. *Koncepce obnovy a údržby historického jádra Litomyšle, na léta 1982 – 1990*.  
Nepublikovaný strojopis z roku 1982.

## **Orální prameny**

Nahrávka – rozhovor, mezi paní Alenou Randákovou, konzervátorkou Státní památkové péče a ředitelem Regionálního muzea v Litomyšli, Reném Klimešem, 5. 1. 2017. Litomyšl, 3. 9. 2018

## Seznam periodik a odborných časopisů

Lilie, roč. XIV, 2004, č. 11.

Lilie, roč. XVII., 2007, č. 4.

Moravskotřebovské noviny, roč. III., 1998, č. 6.

Moravskotřebovské noviny, roč. III., 1998, č. 8.

Moravskotřebovské noviny, roč. III., 1998, č. 9.

Moravskotřebovské noviny, roč. III., 1998, č. 10.

Moravskotřebovské noviny, roč. III., 1998, č. 11.

Moravskotřebovské vlastivědné listy, 1998, č. 9.

Studia historica Brunensia, roč. 32, 2015, č. 1.

TRS – čtrnáctideník pro oblast Chocně, Vysokého Mýta a Litomyšle, roč. 8, 1992, č. 21.

Vlastivědné listy, č. 9, 1998, ISSN 1211 – 1317.

Vlastivědný sborník okresu Svitavy, 1981 – 1983.

Zprávy památkové péče, roč. 22, 1962, č. 6.

Zprávy památkové péče, roč. 25, 1965, č. 10.

## Internetové zdroje

*České dědictví UNESCO: Litomyšl-historie* [online]. [cit. 2003]. URL: <http://www.unesco-czech.cz/litomysl/historie/>

*HRADY. CZ: městské opevnění. HRADY. CZ* [online]. [cit. 2016]. URL: <http://www.hrady.cz/?OID=13182>

*Charakteristika okresu Svitavy. Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2018-06-24]. URL: [www.czso.cz/csu/xc/charakteristika-okresu-svitavy](http://www.czso.cz/csu/xc/charakteristika-okresu-svitavy)

*Litomyšl 750 let Města Litomyšle* [online]. [cit. 2018-1-20]. URL: <https://www.litomysl.cz/long%&co=750>

*Klášterní zahrady v Litomyšli: Park desetiletí 2005 – 2015* [online]. [cit. 2015]. URL: [www.parkdesetileti.cz/cs/menu/parky/klasterni-zahrady-v-litomysli/](http://www.parkdesetileti.cz/cs/menu/parky/klasterni-zahrady-v-litomysli/)

*Litomyšl dokončila přestavbu piaristické koleje: Stavba WEB* [online]. [cit. 2007 – 2018]. URL: <https://stavbaweb.dumabyt.cz/litomysl-dokonila-pistavbu-piaristicke-koleje-12652/clanek.html>

*Kostel Nalezení svatého Kříže: Unikátní rekonstrukci zaplatila EU, český architekt ji vymyslel skvěle* [online]. [cit. 1998 – 2018]. URL: [https://bydleni.idnes.cz/rekonstrukce-kostela-nalezeni-svateho-krize-v-litomysli-pme-rchitektura.aspx?c=A140911\\_170907\\_architektura\\_rez](https://bydleni.idnes.cz/rekonstrukce-kostela-nalezeni-svateho-krize-v-litomysli-pme-rchitektura.aspx?c=A140911_170907_architektura_rez)

*Litomyšl: městské opevnění* [online]. [cit. 2018]. URL: [http://www.stredovek.com/list\\_photo.php?category=hradby&object=Litomysl](http://www.stredovek.com/list_photo.php?category=hradby&object=Litomysl)

*Litomyšl. Piaristický chrám Nalezení svatého Kříže s kolejí* [online]. [cit. 2011 – 2018]. URL: [https://www.litomysl.cz/?id\\_str=1311055234721](https://www.litomysl.cz/?id_str=1311055234721)

*Litomyšl. STREDOVEK.COM* [online]. [cit. 2018]. URL: [http://www.stredovek.com/list\\_photo.php?category=hradby&object=Litomysl](http://www.stredovek.com/list_photo.php?category=hradby&object=Litomysl)

*Město Litomyšl: Historie Města. Litomyšl* [online]. [cit. 2018-1-20]. URL: [https://www.litomysl.cz/?id\\_str=131105322388](https://www.litomysl.cz/?id_str=131105322388)

*Město Polička. Polička – Oficiální stránky města* [online]. [cit. 2018-6-22]. URL: <http://www.Policka.org/>

*Městské opevnění. HRADY. CZ* [online]. [cit. 2016]. URL: <http://www.hrady.cz/?OID=13182>

*Národní památkový ústav. Historie národního památkového ústavu* [online]. [cit. 2016]. URL: <https://www.npu.cz/historie-npu>

*Národní památkový ústav: Památkově chráněná území* [online]. [cit. 2018]. URL: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece-pamatky-a-pamtkova-pece/pamatkovy->



fond/pamatkove-chranena-uzemi/Národní památkový ústav: Památkový katalog [online]. [cit. 2015]. URL: <http://www.pamatkovykatalog.cz/>

*Oddělení péče o církevní památky, Biskupství českobudějovické: Rekvizice českých zvonů za druhé světové války* [online]. [cit. 2010-8-20]. URL: <http://pamatky.bcb.cz/zvony/Rekvizice-ceskych-zvonu-za-2-svetove-valky>

*Polička, Oficiální stránky města: Dvacet let republiky (léta 1918 – 1938)* [online]. [cit. 2005]. URL: [http://www.policka.org/detail/78/o-meste/historie/Dvacet-let-republiky-\(leta-1918-1938\)](http://www.policka.org/detail/78/o-meste/historie/Dvacet-let-republiky-(leta-1918-1938))

*Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: 218/1949 Sb.* [online]. [cit. 2013]. URL: <http://www.psp.cz/en/sqw/sbirka.sqw?cz=218&r=1949>

*Portmoneum – Muzeum Josefa Váchala: HRADY. cz* [online]. [cit. 2012]. URL: <http://www.hrady.cz/index.php?OID=10777&PARAM=11&tid=35522&pos=450>

*Portmoneum – Museum Josefa Váchala: Regionální muzeum v Litomyšli* [online]. [cit. 2014]. URL: <http://www.rml.cz/cs/muzeum/portmoneum.html>

*Rekonstrukce a dostavba piaristické koleje: BURIAN – KŘIVKA, Architekti* [online]. [cit. 2010 – 2018]. URL: <http://www.burian-krivka.cz/projekty/86-piaristicka-kolej-v-litomysli.html>

*Rekonstrukce zámeckého pivovaru* [online]. *Litomyšlský architektonický manuál* [online]. [cit. 2018]. URL: <https://lam.litomysl.cz/objekt/01-133a-rekonstrukce-zameckeho-pivovaru>

*Restaurátoři začali opravovat morový sloup v Moravské Třebové* [online]. [cit. 2018]. URL: <http://artalk.cz/2018/04/26/restauratori-zcali-opravovat-morovy-sloup-v-moraske-trebove>

*Revitalizace zámeckého návrší: Kronika projektu Litomyšl* [online]. [cit. 2015]. URL: [https://www.litomysl.cz/soubor\\_zobraz.php?soubor=1437556106618\\_kronika-projektu.pdf](https://www.litomysl.cz/soubor_zobraz.php?soubor=1437556106618_kronika-projektu.pdf)  
*Svitavský deník: Morové sloupy projdou rukama restaurátorů* [online]. [cit. 2018-5-20]. URL: <https://svitavsky.denik.cz/zpravy-region/morove-sloupy-projdou-rukama-restauratoru-20170623.html>

*Svojanov: Oficiální stránky hradu* [online]. [cit. 2017]. URL: [www.svojanov.cz/](http://www.svojanov.cz/)

*Zahradní hostina Hohenemsů. Centrum Bohuslava Martinů. cz* [online]. [cit. 2009 – 2018]. URL: [www.cbmpolicka.cz/cz/](http://www.cbmpolicka.cz/cz/)

*VERTEX: Sklovláknité mřížkové tkaniny. Součást zateplovacích systémů. Výstuž vnitřních omítek. Výstuž podlahového potěru. Speciální aplikace.* [online]. [cit. 2018]. URL: <https://docplayer.CZ/25222528-Vertex-sklovlaknitye-mrizkove-tkaniny-zateplovacichsystemu-vystuz-vmitrnicnomitek-vystuz-podlahoveho-poteru-specialni-aplikace.html>

*Zákony pro lidi.cz: Zákon č. 20/1987 Sb.* [online]. [cit. 2018-20]. URL:  
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1987-20>

## Seznam zkratek

KNV – Krajský národní výbor

KSSPPOP Vč kraje v Pardubicích – Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody Východočeského kraje v Pardubicích

MěNV – Městský národní výbor

MK – Ministerstvo kultury

MŠK – Ministerstvo školství a kultury

NPÚ ÚOP v Pardubicích – Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích

ONV – Okresní národní výbor

SÚPPOP v Praze – Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze

SÚRPMO v Praze - Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů v Praze

Vč KNV v Hradci Králové - Východočeský krajský národní výbor

## Seznam příloh

- Příloha č. 1 Mapa městské památkové rezervace v Litomyšli
- Příloha č. 2 Asanační plán historického jádra města Moravské Třebové
- Příloha č. 3 Mapa městské památkové rezervace ve Svitavách
- Příloha č. 4 Mapa městské památkové rezervace v Poličce
- Příloha č. 5 Historické katastrální mapy
- Příloha č. 6 Obrázková příloha

## Seznam obrázků

- Obr.:1 Litomyšl. Zámek v Litomyšli, 2018
- Obr.:2 Litomyšl. Zámek v Litomyšli, stav v roce 1984
- Obr.:3 Litomyšl. Kostel Povýšení sv. Kříže, 2018
- Obr.:4 Litomyšl. Kostel Nalezení sv. Kříže, 2018
- Obr.:5 Litomyšl. Mariánský sloup na náměstí, 2018
- Obr.:6 Litomyšl. Pohled přes severní část náměstí, stav před rokem 1934
- Obr.:7 Litomyšl. Jihozápadní fronta Dolního náměstí
- Obr.:8 Litomyšl. Domy na náměstí - zprava č. p. 99, č. p. 100, 2018
- Obr.:9 Litomyšl. Dům na náměstí č. p. 101, 2018
- Obr.:10 Litomyšl. Dům na náměstí č. p. 113, 2018
- Obr.:11 Litomyšl. Domy na náměstí - zprava č. p. 114, č. p. 115, 2018
- Obr.:12 Litomyšl. Domy na náměstí - zprava č. p. 116, č. p. 117, 2018
- Obr.:13 Litomyšl. Dům U Rytířů, č. p. 110, 2018
- Obr.:14 Litomyšl. Východní strana na Horním náměstí
- Obr.:15 Litomyšl. Dům U Rytířů
- Obr.:16 Litomyšl. Detailní pohled - Dům U Rytířů
- Obr.:17 Moravská Třebová. Zámek v Moravské Třebové, 2018
- Obr.:18 Moravská Třebová. Pozdně renesanční předzámčí, 1982
- Obr.:19 Moravská Třebová. Morový sloup v Moravské Třebové v rekonstrukci, 2018
- Obr.:20 Moravská Třebová. Jižní strana náměstí s radnicí a věží kostela, 1909
- Obr.:21 Moravská Třebová. Dům č. p. 178, bývalé paristické kolegium
- Obr.:22 Moravská Třebová. Dům č. p. 6, bývalý Františkánský klášter, 2018
- Obr.:23 Moravská Třebová. Dům č. p. 10, 2018
- Obr.:25 Moravská Třebová. Dům č. p. 119, 2018
- Obr.:26 Moravská Třebová. Severní strana náměstí po novorenesanční přestavbě, před rokem 1905
- Obr.:27 Moravská Třebová. Pohled na severní stranu náměstí, 2018
- Obr.:28 Moravská Třebová. Severní strana náměstí po modernizaci fasád, 30. léta 20. století
- Obr.:29 Svitavy. Kostel sv. Jiljí, 2018
- Obr.:30 Svitavy. Předměstský hřbitovní kostel sv. Jiljí (vpředu) a městský kostel Navštívení Panny Marie, před rokem 1931

- Obr.:31 Svitavy. Kostel Navštívení Panny Marie, 2018
- Obr.:32 Svitavy. Severozápadní kout náměstí s kostelem Navštívení Panny Marie, rok 1921
- Obr.:33 Svitavy. Morový sloup na náměstí, 2018
- Obr.:34 Svitavy. Pohled z domu v západním čele náměstí k východu, 1938-39
- Obr.:35 Svitavy. Kašna se sochou sv. Floriána, 2018
- Obr.:36 Svitavy. Západní část náměstí od kašny k radnici, 20. léta 20. století
- Obr.:37 Svitavy. Dům č. p. 92 multikulturální centrum Fabrika, 2018
- Obr.:38 Svitavy. Domy na náměstí (zprava) č. p. 38, č. p. 40, 2018
- Obr.:39 Svitavy. Dům na náměstí č. p. 49, 2018
- Obr.:40 Svitavy. Pohled od východu na západní část náměstí, počátek 20. století
- Obr.:41 Polička. Kostel sv. Michala, 2018
- Obr.:42 Polička. Hřbitov s kostelem sv. Michala a zvonice z let 1600-1603
- Obr.:43 Kostel svatého Michala v Poličce
- Obr.:44 Kostel sv. Michala – zaměření dle Z. Wirtha, 1904
- Obr.:45 Polička. Radnice, 2018
- Obr.:46 Polička. Náměstí s radnicí před rokem 1845, pohled od západu
- Obr.:47 Polička. Radnice č. p. 2
- Obr.:48 Polička. Hradby – plán
- Obr.:49 Polička. Městské hradby, 2018
- Obr.:50 Polička. Hradby na jižní straně města před rekonstrukcí, asi 60. léta 20. století
- Obr.:51 Polička. Kašna se sochou sv. Michaela archanděla, 2018
- Obr.:52 Polička. Kašna se sochou sv. Jiří, 2018
- Obr.:53 Polička. Vila Bohuslava Šmída, 2018
- Obr.:54 Polička. Dům na náměstí č. p. 15 – bývalý pivovar, 2018
- Obr.:55 Polička. Domy na náměstí č. p. (zprava) 19, č. p. 18, 2018
- Obr.:56 Polička. Dům na náměstí č. p. 55, 2018
- Obr.:57 Polička. Dům na náměstí č. p. 56, 2018
- Obr.:58 Polička. Dům č. p. 115, 2018
- Obr.:59 Bystré. Kostel sv. Jana Křtitele a Panny Marie, 2018
- Obr.:60 Jaroměřice. Kostel Povýšení Svatého Kříže na Kalvárii, 2018
- Obr.:61 Jevíčko. Kostel Nanebevzetí Panny Marie, 2018
- Obr.:62 Jevíčko. Dům Vítězslava Krejčara, 2018
- Obr.:63 Svojanov. Hrad Svojanov, 2018
- Obr.:64 Svojanov. Letecký snímek hradu, pohled od východu, E Vasiliak, 60. léta 20. století

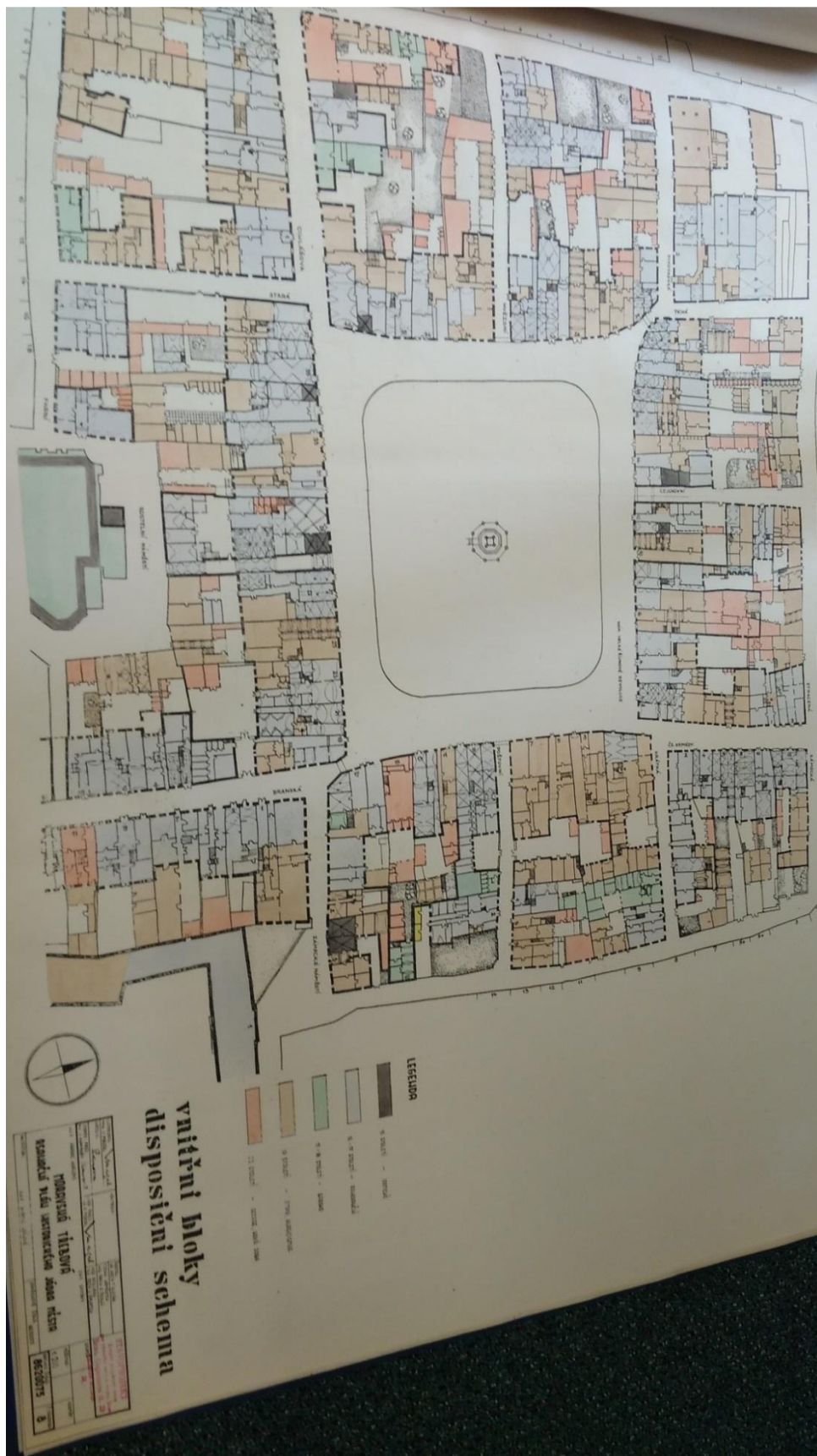
## Přílohy

**Příloha č.1 Mapa městské památkové rezervace v Litomyšli (zdroj: NPÚ ÚOP v Pardubicích)**





**Příloha č. 2 Asanační plán historického jádra města Moravské Třebové (zdroj: NPÚ  
ÚOP v Pardubicích)**







**Příloha č. 4 Mapa městské památkové rezervace v Poličce (zdroj: NPÚ ÚOP v Pardubicích)**

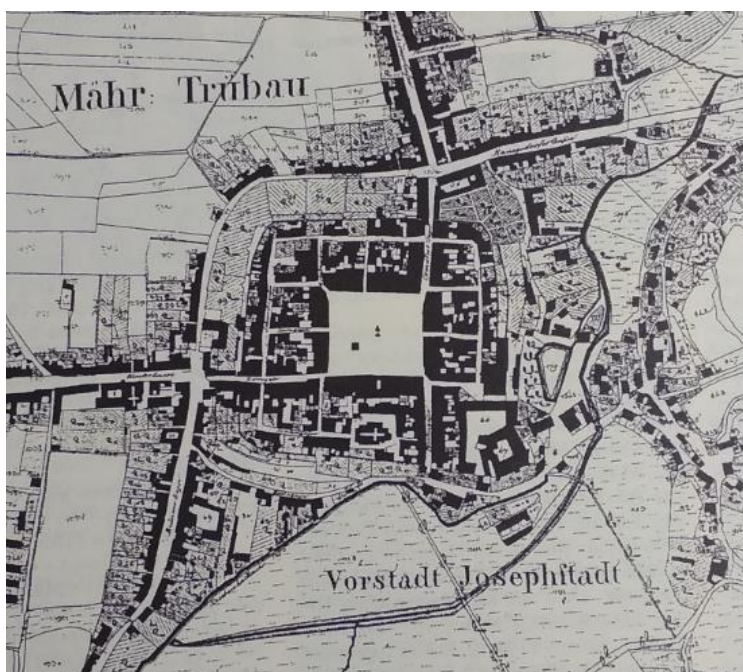




## Příloha č. 5 Historické katastrální mapy



Litomyšl, mapa stabilního katastru z roku 1839 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl.* 1998).



Moravská Třebová, mapa stabilního katastru z roku 1835 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl.* 2000).



Svitavy, mapa stabilního katastru z roku 1835 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl.* 2008).



Polička, mapa stabilního katastru z roku 1839 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 5. díl.* 2002).



## Příloha č. 6 Obrázková příloha



**Obr.:1** Litomyšl. Zámek v Litomyšli, 2018 (foto autorka).



**Obr.:2** Litomyšl. Zámek v Litomyšli, stav v roce 1984 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 3. díl.* 1998).

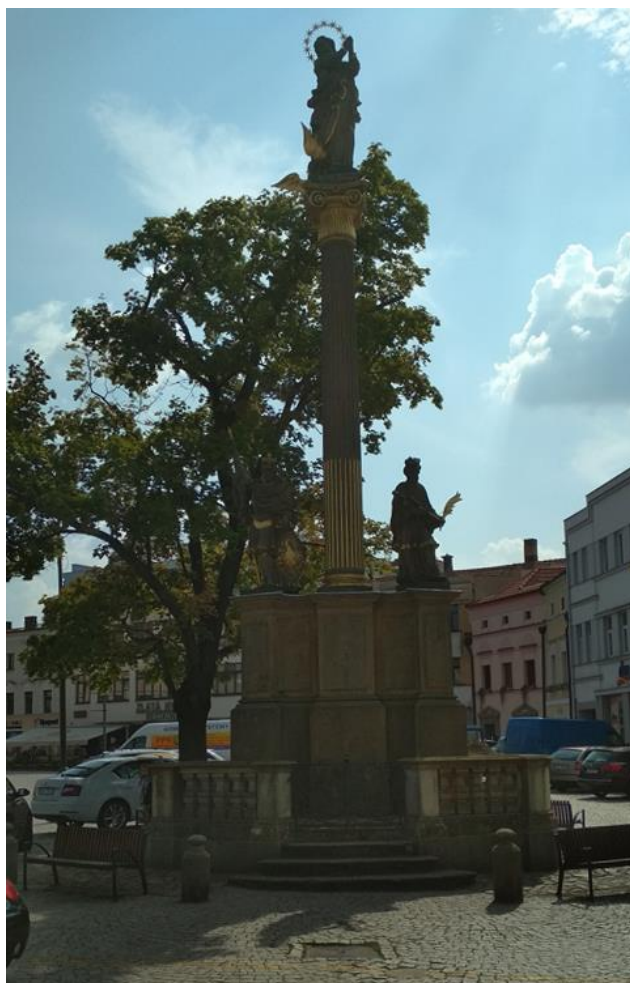


**Obr.:3** Litomyšl. Kostel Povýšení sv. Kříže, 2018 (foto autorka).



**Obr.:4** Litomyšl. Kostel Nalezení sv. Kříže, 2018 (foto autorka).





**Obr.:5** Litomyšl. Mariánský sloup na náměstí, 2018 (foto autorka).



**Obr.:6** Litomyšl. Pohled přes severní část náměstí, stav před rokem 1934 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 3. díl.* 1998).

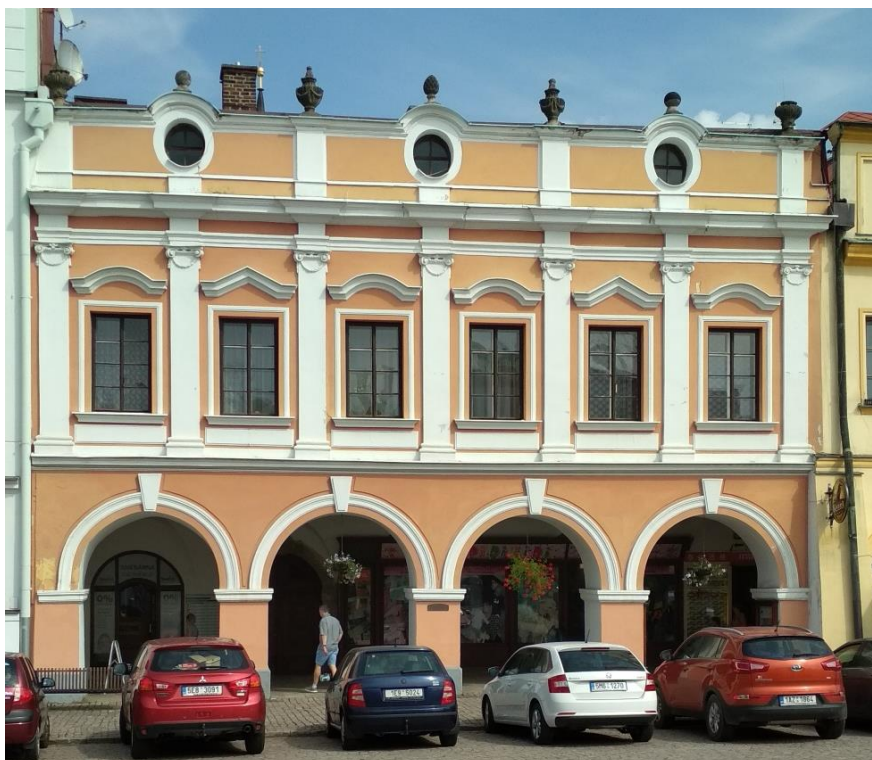


**Obr.:7** Litomyšl. Jihozápadní fronta Dolního náměstí (zdroj: *Městské památkové rezervace v Čechách a na Moravě*. 1955, obr. č. 44).



**Obr.:8** Litomyšl. Domy na náměstí - zprava č. p. 99, č. p. 100, 2018 (foto autorka).





**Obr.:9** Litomyšl. Dům na náměstí č. p. 101, 2018 (foto autorka).



**Obr.:10** Litomyšl. Dům na náměstí č. p. 113, 2018 (foto autorka).



**Obr.:11** Litomyšl. Domy na náměstí - zprava č. p. 114, č. p. 115, 2018 (foto autorka).



**Obr.:12** Litomyšl. Domy na náměstí - zprava č. p. 116, č. p. 117, 2018 (foto autorka).





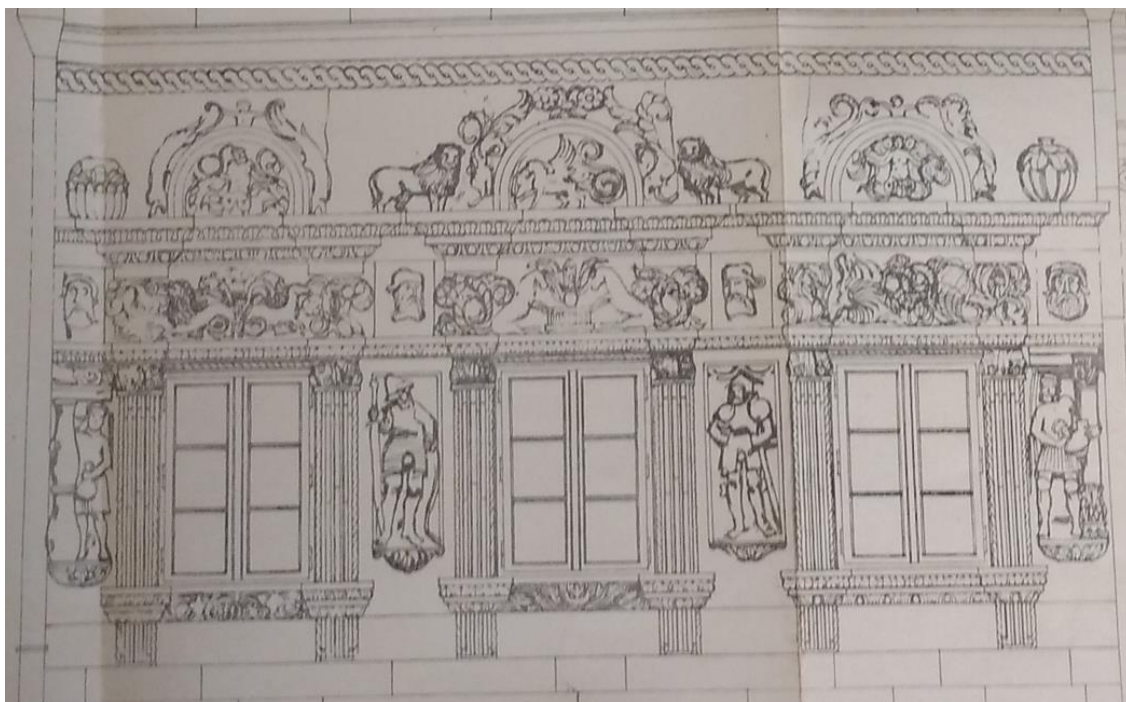
**Obr.:13** Litomyšl. Dům U Rytířů, č. p. 110, 2018 (foto autorka).



**Obr.:14** Litomyšl. Východní strana na Horním náměstí (zdroj: *Městské památkové rezervace v Čechách a na Moravě*. 1955).



**Obr.:15** Litomyšl. Dům U Rytířů (zdroj: NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. L - 62, Návrh na statické zabezpečení a úpravy fasády. 1962).



**Obr.:16** Litomyšl. Detailní pohled - Dům U Rytířů (zdroj: NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. L - 62, Návrh na statické zabezpečení a úpravy fasády. 1962).





**Obr.:17** Moravská Třebová. Zámek v Moravské Třebové, 2018 (foto autorka).



**Obr.:18** Moravská Třebová. Pozdně renesanční předzámčí, 1982 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl.* 2000).



**Obr.:19** Moravská Třebová. Morový sloup v Moravské Třebové v rekonstrukci, 2018 (foto autorka).



**Obr.:20** Moravská Třebová. Jižní strana náměstí s radnicí a věží kostela 1909 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl.* 2000).





**Obr.:21** Moravská Třebová. Dům č. p. 178, bývalé piaristické kolegium (aktuálně Městský Úřad), 2018 (foto autorka).



**Obr.:22** Moravská Třebová. Dům č. p. 6, bývalý Františkánský klášter, 2018 (foto autorka).



**Obr.:23** Moravská Třebová. Dům č. p. 10, 2018 (foto autorka).



**Obr.:24** Moravská Třebová. Dům č. p. 31, 2018 (foto autorka).





**Obr.:25** Moravská Třebová. Dům č. p. 119, 2018 (foto autorka).



**Obr.:26** Moravská Třebová. Severní strana náměstí po novorenesanční přestavbě, před rokem 1905 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl.* 2000).



**Obr.:27** Moravská Třebová. Pohled na severní stranu náměstí, 2018 (foto autorka).



**Obr.:28** Moravská Třebová. Severní strana náměstí po modernizaci fasád, 30. léta 20. století (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 4. díl.* 2000).





**Obr.:29** Svitavy. Kostel sv. Jiljí, 2018 (foto autorka).



**Obr.:30** Svitavy. předměstský hřibovní kostel sv. Jiljí (vpředu) a městský kostel Navštívení Panny Marie, před rokem 1931 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 7. díl. 2008).



**Obr.:31** Svitavy. Kostel Navštívení Panny Marie, 2018 (foto autorka).



**Obr.:32** Svitavy. Severozápadní kout náměstí s kostelem Navštívení Panny Marie, rok 1921 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl.* 2008).





**Obr.:33** Svitavy. Morový sloup na náměstí, 2018 (foto autorka).



**Obr.:34** Svitavy. Pohled z domu v západním čele náměstí k východu, 1938-39 (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl.* 2008).

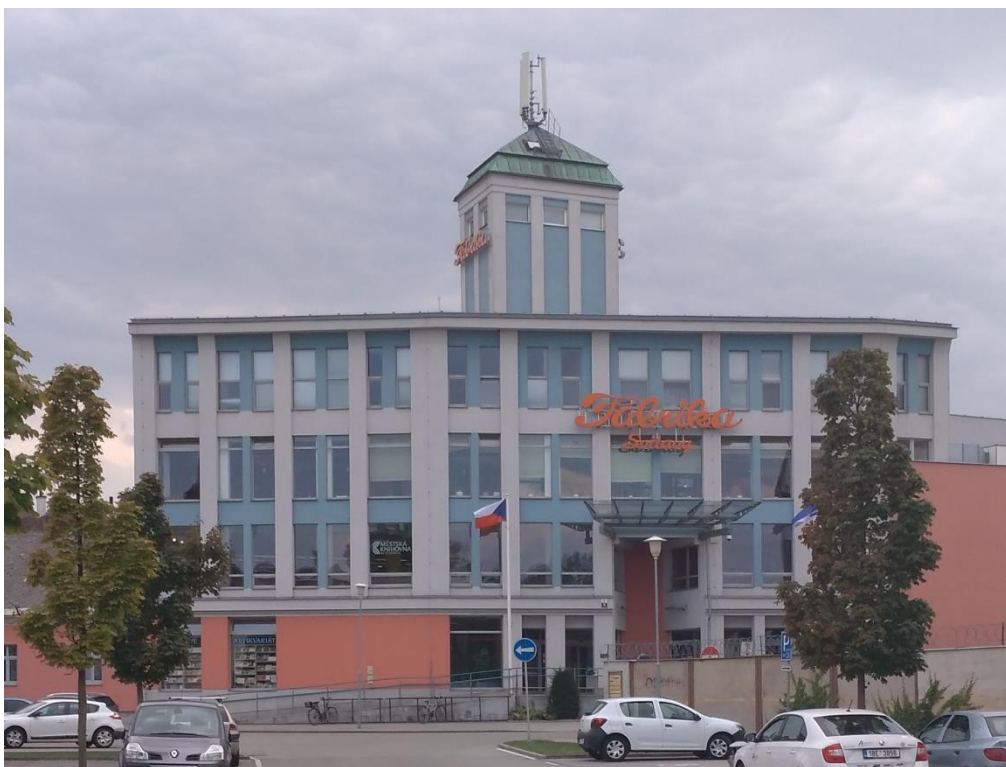




**Obr.:35** Svitavy. Kašna se sochou sv. Floriána, 2018 (foto autorka).



**Obr.:36** Svitavy. Zápvní část náměstí od kašny k radnici, 20. léta 20. století. (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl.* 2008).



**Obr.:37** Svitavy. Dům č. p. 92 multikulturní centrum Fabrika, 2018 (foto autorka).



**Obr.:38** Svitavy. Domy na náměstí (zprava) č. p. 38, č. p. 40, 2018 (foto autorka).





**Obr.:39** Svitavy. Dům na náměstí č. p. 49, 2018 (foto autorka).



**Obr.:40** Svitavy. Pohled od východu na západní část náměstí, počátek 20. století. (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl.* 2008).





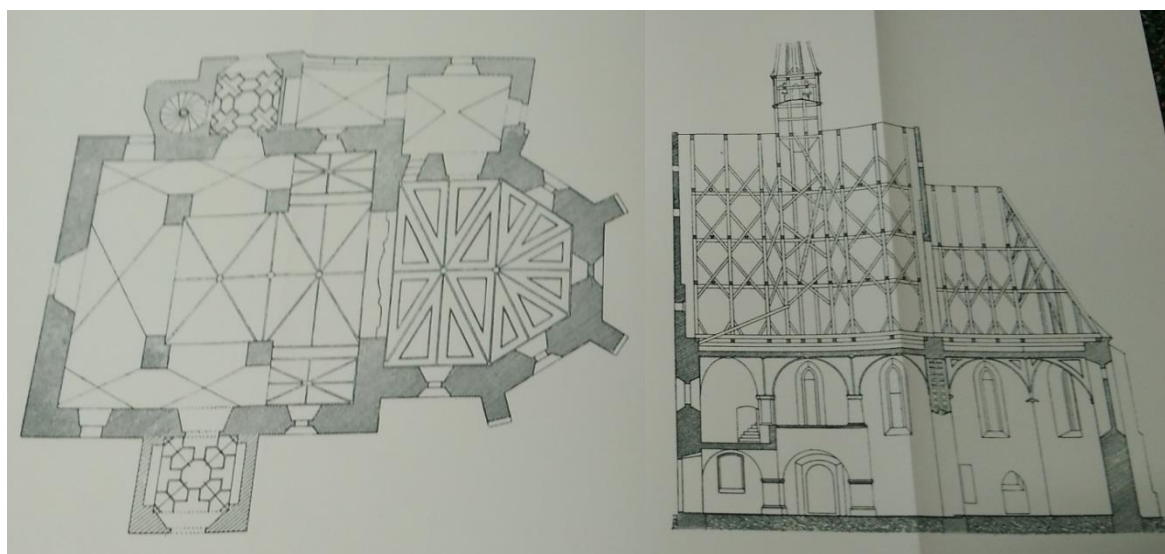
**Obr.:41** Polička. Kostel sv. Michala, 2018 (foto autorka).



**Obr.:42** Polička. Hřbitov s kostelem sv. Michala a zvonice z let 1600-1603, poč. 20. století (zdroj: NPÚ ÚOP v Pardubicích, V. Bělinová, Hana – Švuger, Karel. *Restaurátorská zpráva o průzkumu barevnosti fasád, kostel svatého Michala v Poličce. 1997*).



**Obr.:43** Kostel svatého Michala v Poličce. (zdroj: NPÚ ÚOP v Pardubicích, V. Bělinová, Hana – Švuger, Karel. *Restaurátorská zpráva o průzkumu barevnosti fasád, kostel svatého Michala v Poličce. 1997*).

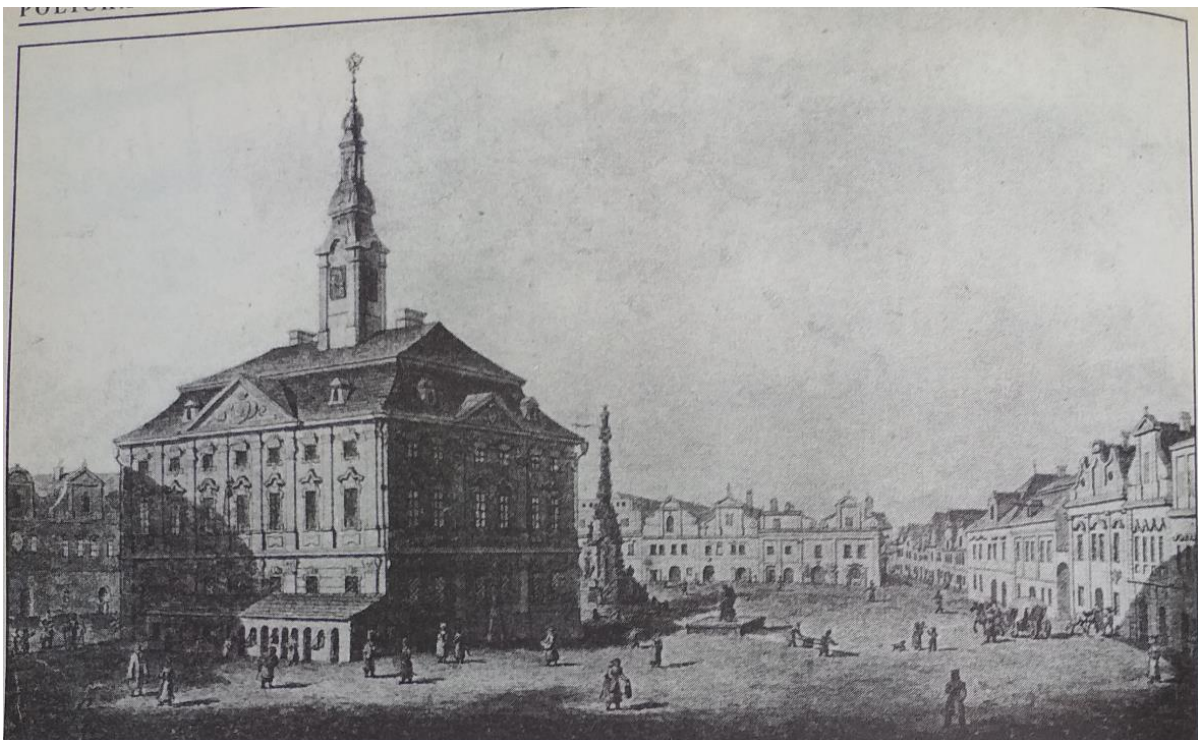


**Obr.:44** Kostel sv. Michala – zaměření dle Z. Wirtha 1904 (zdroj: NPÚ ÚOP v Pardubicích, V. Bělinová, Hana – Švuger, Karel. *Restaurátorská zpráva o průzkumu barevnosti fasád, kostel svatého Michala v Poličce. 1997*).

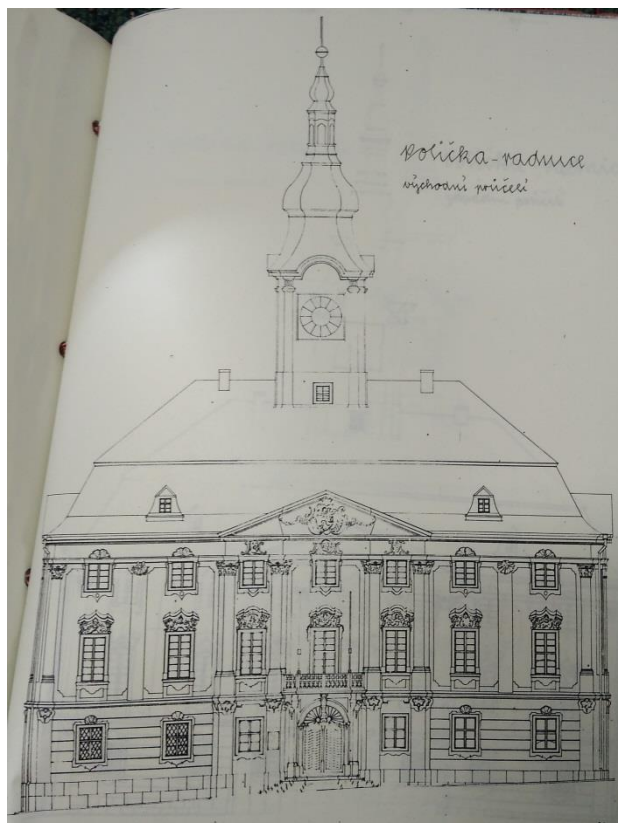




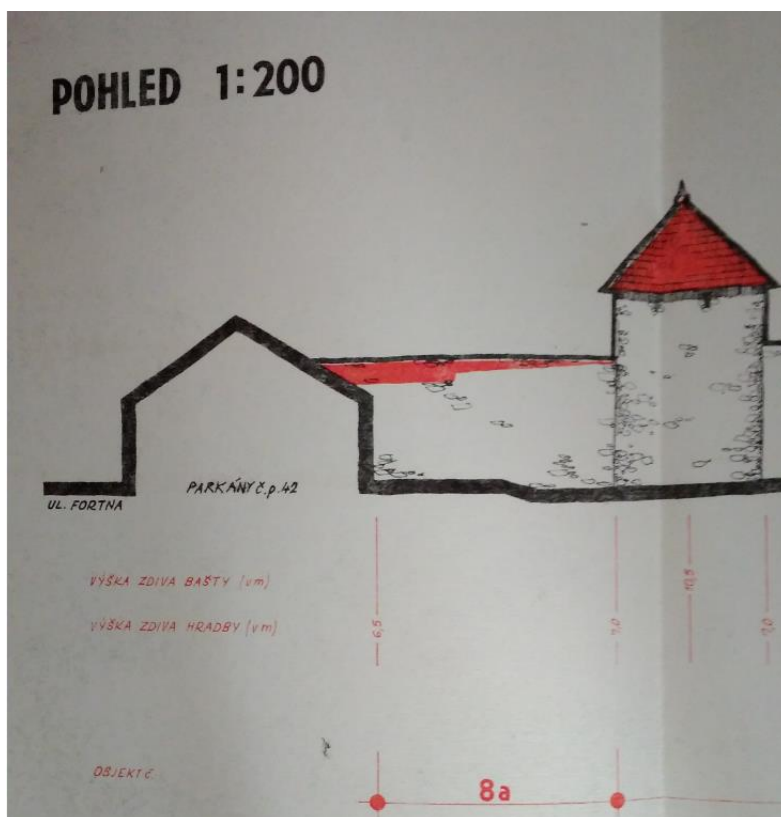
**Obr.:45** Polička. Radnice, 2018 (foto autorka).



**Obr.:46** Polička. Náměstí s radnicí před rokem 1845, pohled od západu (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 5. díl.* 2002).



**Obr.:47** Polička, radnice č. p. 2 (zdroj: NPÚ ÚOP v Pardubicích, ul. 546, karton P 451, 1975)



**Obr.:48** Polička. Hradby – plán (zdroj: NPÚ ÚOP v Pardubicích, šanon č. 14, 1987)





**Obr.:49** Polička. Městské hradby, 2018 (foto autorka).

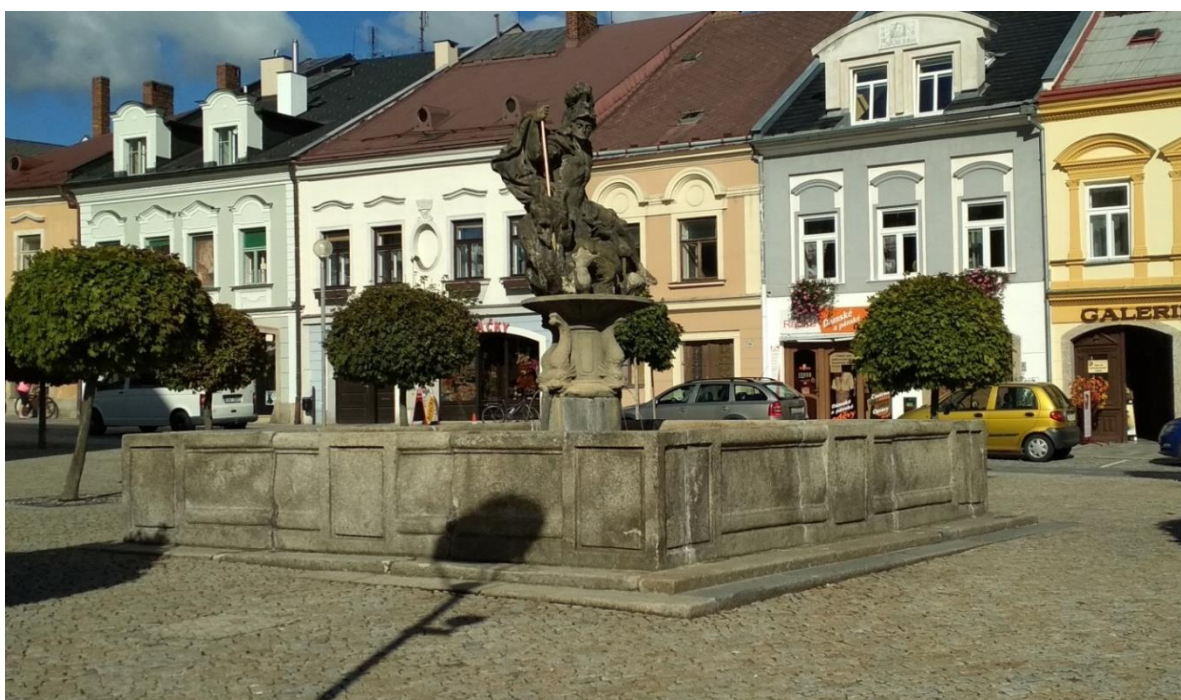


**Obr.:50** Polička. Hradby na jižní straně města před puristickou rekonstrukcí, asi 60. léta 20 století (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 5. díl.* 2002).





**Obr.:51** Polička. Kašna se sochou sv. Michaela archanděla, 2018 (foto autorka).



**Obr.:52** Polička. Kašna se sochou sv. Jiří, 2018 (foto autorka).





**Obr.:53** Polička. Vila Bohuslava Šmída, 2018 (foto autorka).



**Obr.:54** Polička. Dům na náměstí č. p. 15 – bývalý pivovar, 2018 (foto autorka).



**Obr.:55** Polička. Domy na náměstí č. p. (zprava) 19, č. p. 18, 2018 (foto autorka).



**Obr.:56** Polička. Dům na náměstí č. p. 55, 2018 (foto autorka).





**Obr.:57** Polička. Dům na náměstí č. p. 56, 2018 (foto autorka).



**Obr.:58** Polička. Dům č. p. 115, 2018 (foto autorka).



**Obr.:59** Bystré. Kostel sv. Jana Křtitele a Panny Marie, 2018 (foto autorka).



**Obr.:60** Jaroměřice. Kostel Povýšení Svatého Kříže na Kalvárii, 2018 (foto autorka).





**Obr.:61** Jevíčko. Kostel Nanebevzetí Panny Marie, 2018 (foto autorka).



**Obr.:62** Jevíčko. Dům Vítězslava Krejčara, 2018 (foto autorka).



**Obr.:63** Svojanov. Hrad Svojanov, 2018 (foto autorka).



**Obr.:64** Svojanov. Letecký snímek hradu, pohled od východu; E Vasiliak, 60. léta 20. století (zdroj: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 7. díl.* 2008).

## Resumé

The work attempts, to cover the history of monument care in Svitavy. Attention is focused mainly on the towns of Litomyšl, Polička, Svitavy and Moravská Třebová. Although these cities are located in the same district, each one has undergone its unique geographical and historical development, but on the other hand the routes of these cities over the centuries have often been linked in many ways. From the very beginning, the link between Bohemia and Moravia was the Trstenic Trail, which was already mentioned by Bishop Jindřich Zdík. The journey came from Prague, led to Moravia, thence to Poland and Uher. The route of this trail, was formed along the Loučná River. The settlement process took place, but in the 12 th centuries and 13 th centuries, thanks to premonstratensians. In the 13 th centuries, the Litomyšl and Svitavy fates were most affected, thanks to the similar colonization activities of the Litomyšl monastery and Olomouc Bishop Bruno of Schauenburk. Besides the castles, Cimburk and Svojanov were also established. A similar fate shared the towns of Litomyšl, Polička, Svitavy and Moravská Třebová, even during the Hussite war. Pražané and Žižka occupied individual cities in the space of several day in a row.

The greatest difference occurred between Bohemia and Moravia in the 15 th century, especially for religious reasons. There was a religious agreement for Bohemia, dating back to 1485, and the writing of the Tovačov book for Moravian Margrave. In the case of Tovačov's book, it was about creating the foundations of two Catholic and Utrakvistic confessions. Even the 16 th century was in the spirit of fighting between Catholics and Protestants. After the defeat of the Estonian Uprising, only the Catholic religion was permitted. Catholic piety became the cause of building a number of pilgrimage sites, eg in Jaroměřice near Jevíčko. Between 1618 and 1648, there was a thirty year old war, that struck the area. The Sweden arrived in Litomyšl in 1639 and Svitavy and Moravská Třebová were also sacked. For this reason, the second half of the 17 th century, was marked by reconstructions, war – damaged areas. The Theresian and Josephine reforms brought changes in the area of education. For higher education he commenced to Litomyšl. Svitavy was taught in buildings of the church of St. Florian, and in Polička there was a triple class Latin school from 1741. A piarist college was set up in Moravská Třebová in 1765.

An important event was the construction of the Brno – Česká Třebová railway line and the Choceň – Litomyšl railway line in 19 th century, which allowed the transport of persons and goods. In 1848 Ferdinand V. Dobrotivý, issued Patent and other duties. This has lost

the existing administrative system and political districts. The emergence of national disputes in Svitavy occurred between 1918 and 1919 after the establishment of an independent Czechoslovakia. The Munich agreement in 1938 adversely affected the development of Svitavy and the liberation of the towns and Municipalities of the district of Svitavy took place from 8 to May 1945.

In 1960, in the reorganization, small districts were abolished, and larger units were formed. The district of Polička was destroyed. A separate district of Svitavy was created, which was created from the Czech districts of Polička and Litomyšl and Moravská Třebová and Svitavy Moravian districts. In 1960 also came into force the act on the Territorial Structure of the State, which was carried out by the reorganization of districts and regions. The East Bohemia Region, based in Hradec Králové, was established for this area. In December 31. 12. 2002, the district offices were canceled within the territorial units, the regions were restored and the part of the state administration was transferred to the municipal administration.

An inherent part of the diploma thesis is Art – historical development, described to me.

This chapter is dedicated to important cities, including Litomyšl, Polička, Moravská Třebová and Svitavy. Both castles and chateaus, as well as significant churches, have been observed. The chapter is focused on the period from Romanesque style, through Gothic, Renaissance, Baroque, to the present. Individual styles are designed to bring readers close to the important sacral and profane structures that have been built in the area and whose parts have survived to date. Further, in this part, it was necessary to outline the development of heritage care in general, from 1950, to the present. The steps that led to the establishment of conservation monuments, the preservation of monuments, the auxiliary bodies, the monument care after 1945, the fundamental laws and their amendments are mentioned. This part had readers to bring a comprehensive overview of monument care in our country.

The penultimate section, entitled Monument care in Svitavy from 1950, to the present, focuses on significant reconstructions and adaptations that took place in Svitavy. The chapter is broken down into the individual time slots, that are central to the mentioned district. Data are divided into time blocks, from 1950 – 1958 (1960), 1960 – 1987 and 1988, to the present. Sorting into time slot is clear and captures the adjustments that have been made in the district during the years. These include, for example, the Polička remediation plan, the reconstruction of the fortification walls in Polička, the repair of the U Rytířů House in Litomyšl, the restoration of the plague columns, the most comprehensive interventions on the facades of the Litomyšl chateau, the restoration of the sculptures, the realization of the castle brewery

project in Litomyšl.

The last part, called Catalog, has readers in a clear chronological form of the reconstruction repairs and interventions, that took place on individual monuments. Researches interested in monuments located in the district of Svitavy should have a catalog of help to facilitate search and clarify the course of restoration interventions that took place on specific sights without having to visit the National Monument institute, the territorial expert workplace in Pardubice, to search the files data on objects and then the knowledge about the buildings to be put together.